

GORNJE MESTO

Povest iz zagrebškega življenja / Magajna Bogomir

7.

Popoldne ni odšel iz hiše. Ležal je vso noč in še do poznega popoldneva, ne da bi jedel. Ko je Jelka prišla vprašat, ali je bolan, jo je odslovil in zaklenil vrata za njo. Prišla je trkat še dvakrat, pa ni odprl. Ležal je oblečen nepremično na postelji in kadir cigareto za cigareto. Njegove oči so enakomerno potovale od odeje za dimom navzgor in zopet na odejo nazaj. Od časa do časa so se mu razširile ustnice v bolesten nasmeh, pa se je spet zagledal v dim. Modrikasti kolobarčki nad njim so se poigravali in spreminjali barve v svetlobi nastajajočega jutra.

Pozno popoldne se je spomnil, da mora odgovoriti materi. Pred njim na mizi so ležale dopisnice. Gledal jih je, toda ni jih videl in je odpiral predal za predalom. Šele ko ni našel dopisnic v njih, je le-te zapazil na mizi. Hotel je napisati mnogo vrstic, a je napisal samo: »Prejel sem pismo. Ne bojte se zame! Denarja ni treba pošiljati!« Potem se je spomnil na srečanje včerajšnjega dne: Ko se je vračal od Marije, je srečal nekdanjega prijatelja z gimnazije, Miroslava Krilana. Ta se ga je silno razveselil in skoraj bi bil objel Simona. »Kako je, dragi moj?« mu je zaklical in mu stiskal roko. »Jaz sem prišel že pred mesecem in sem te iskal na kliniki, tebe pa ni nikjer. Tudi ostali želé, da bi prišel mednje in si želiyo tvoje violine, ki smo jo poslušali v Ljub-

ljani. Je vse polno zabavišč v tem mestu. A rečem ti, mi smo našli prostor, kjer smo čisto zase. Tam je vesela pesem in godba in še ples. Nikolaj Benčina nam igra na klavir. Nič drugega ne dela, kakor igra. Sama muzika ga je, še vina noče piti preveč, tako je ves v muziki. Židinja Mancika — to ti je viharno nebo! In druge — spet bo oživelo tvoje srce in boš spet pisal pesmi, katerih smo zaman iskali že tri leta. Najlepše pa je pri »Črnem jagnjetu«, da smo res sami. Malokdo drugih prihaja tja. Prinesi gosli s seboj in ti ni treba skrbeti za vino!«

Simon se je sedaj spomnil na te besede. Stopil je k zrcalu in gibal z glavo sem in tja. Zrcalo je bilo skrivenčeno in njegove oči so se širile v njem na široko; poteze ob ustnicah so se spačile v vijugaste, grebenčaste črte. »Dober sem; še tisto ovratnico!« Odprl je omaro in poiskal široko, črno pentljo, ki jo je nosil ob maturi na gimnaziji. Spet je stopil k zrcalu in si jo vezal in bil zadovoljen; širok nasmeh se mu je razlil čez ustnice.

»Mislim, da ni nadutosti in samopašnosti v tem, če se imam sedaj za preroka, za katerega me je hotela narediti moja lepa in nesrečna pa gostoljubna devica iz Gornjega mesta. Ha, čustev je sedaj v preobilici in kupil bom pet kil papirja za pesmi.«

Stisnil je gosli in lok pod pazduho, se napolil iz sobe in zagledal zopet Jelko pred vrati. »Kaj pa ti tu, deklica draga? Ali hočeš, da ti zaigram valček ali polko? Kaj?« Ne da bi čakal odgovora je odhitel po stopnicah. Jelka pa je smuknila takoj v njegovo sobo in prečitala materino pismo. Roka ji je trepetala. Vrgla je pismo v kot in zbežala za njim po stopnicah, da bi ga ustavila; toda Simon se je že skrtil med ljudmi. Zelo je hitel po Ilici, ki je bila vsa živa in razsvetljena. Visoko na nebu se je zlatil mesec, njegova svetloba se je pršila v svetlobo žarnic.

»Pozdravljena, lepa mesečina, pozdravljeno ti, moje življenje, ti, pesem, blagoslovljena od samega pekla. Življenje, tvoj otrok, tvoj ljubljeni otrok, ki niti k smrti svoje sestre ne sme in ki ga je lepa devica poslala, naj poišče v temi hiacinto, se ti klanja in te pozdravlja. Neobrit, kosmat je moj obraz in ponošena moja obleka. Lepa devica pa hoče angela, bogca, ki bo prišel k njej. Po vijolicah mu bo dišal obraz in njegova beseda bo sladka kot medica. Pozdravljena, ti Ilica, ti cesta, ki ne nehaš živeti niti eno samo uro, ti ne počivaš nikdar, ti neutrudljiva, vedno živa, vedno lepa! Glasovi mojih korakov tonejo vate. Pozdravljen »Medulić!« Toliko ur sem presedel ob tebi. Bele

knjige sem listal v tebi in potoval skozi tisočere vrstice lepot, da sem razumeval znanost sveta in sanjaril iz tebe po sinjem morju, po belih, kamenitih planotah; in godbe v tebi so pele Pastirsko pesem velecenjenega Griega, hudo resnega Wagnerja in drugih sto resno velikih ljudi, da, navdahnjenih od Boga, ki naj nosijo luč v naše življenje. Pozdravljeni, Jadran, Royal in Lovski rog! Ustavil se je pred velikim plakatom in strmел v žensko, ki je bila tiskana nanj, in zopet se je široko zasmeljal in poltiho zapel: »O, ti lepa Gre-ta Gar-bova, o, ti lepa Greta Gar-bova, ranila si srce...« Šel je dalje in vedno bolj se je smejal; toda iz oči so mu polzele solze po licih in si jih je brisal z rokavom. Ljudje so začudeno gledali vanj, a on se ni menil zanje. Šele tam na sredi Ilice se je spomnil, da ne ve, kje je Črno Jagnje.« Stražnik je mislil, da se hoče nezagledal na križišču. Stražnik je nepremično stal na mestu in gledal v nebo. Simon ga je opazoval in začutil veliko prijateljstvo do njega. Gledal je v tisti, v nebo strmeči obraz in zazdelo se mu je, da vidi vse njegovo življenje pred seboj. Pohitel je med vozovi k njemu in mu položil roko na ramo. Stražnik se je okrenil in stresel roko s sebe. »Prosim vas, ne bojte se me! Jaz nisem pijan. Jaz sem muzikant in bi rad vedel, kje je Črno jagnje.« Stražnik je mislil, da se hoče nepoznani norčevati, in mu je nejevoljno obrnil hrbet.

»Zakaj ste obrnili hrbet?« je rekel in se zopet postavil pred stražnika. »V oči mi glejte! Jaz se ne bojim nikomur gledati v oči. Pošten muzikant sem in nikak potepuh. Imam še petdeset dinarjev v žepu. Če hočete, vam dam deset dinarjev, če mi poveste, kje je Črno jagnje.«

Stražnik ga je pričel sedaj gledati z začudenjem. Simon je nadaljeval.

»Jaz vem, stražnik, kaj je dober človek. Vi ste na primer dober človek in ste gotovo iz predmestja Kustošija. Vi stojite na primer tu vso noč in strmite v nebo. In če strmite v nebo, morate imeti svoj vzrok zato. Vi gledate v mesečino in hodite med zvezdami. Vaš obraz je tih in zamišljen. Žena vam je umrla pred kratkim.«

»Kako vi to veste? Kaj me poznate?«

»Poznam vas, dasi se ne spominjam, da bi vas kdaj videl. Tudi nisem noben čarodej, dasi se bavim tudi z medicino in sem tudi študent medicine in vem, da ima dušeslovje več vrzeli, kot jih je imelo pred Adamom in Evo. Vaša žena je bila jako lepa in vi trdno verujete, da je sedaj nad mesečino med zvezdami. Saj ni to nič čudnega, da mislite tako, in bi jaz hotel tudi o svoji

sestri misliti kaj takega. Vaš obraz je srečen radi tega, pa še radi nečesa je srečen. Vi imate hčerko. Stara je sedaj kakih trinajst let in mora biti zelo podobna vaši ženi. Ime ji je gotovo Jurkica. Ne morem si misliti, da bi ji vi ne dali tega imena.«

»Vi me poznate,« je ugotovil stražnik.

»Saj sem rekel, da vas poznam. Vi prenašate ženino smrt tem laže, ker so se njene poteze prelile v Jurkičin obraz. Toda, kaj sem že hotel vprašati! Da, povejte mi, ne bojte se, ne bo se zgodilo, a recimo, če bi se zgodilo, vi se namreč ne bavite s stvarmi, ki bi razgljabljale to ali ono življenje, vi samo čutite, toda povejte mi, kaj bi naredili vi, če bi vam Jurkica zbolela in umrla. Poprej pa bi vam ona rekla: Oče, le ti me moreš ozdraviti. Onstran tiste visoke meje je zlato jabolko. Prinesi mi ga in ozdravela bom. Toda vi bi vedeli, da tisto jabolko čuva nekdo, bodisi kdorkoli, kaka kača ali zmaj ali ne vem kdo. Vi bi pa tedaj rekli: Jurkica, ne morem po zlato jabolko, kajti onstran meje je in čuva ga zmaj. — In bi vam hčerka umrla?«

»Jaz bi šel po zlato jabolko,« je odgovoril stražnik in strmел. Tedaj je Simon silno prebledel, da se je stražnik preplašil. »Toda, če bi ne šli,« je nadaljeval sedaj hitro, »če bi bili toliko strahopetni, da bi ne šli in bi vam Jurkica umrla, kaj bi naredili potem, ali bi še gledali na nebo?«

»Umrl bi,« je odgovoril stražnik.

»Tudi jaz bi,« je odgovoril Simon. »Toda to bi bilo nekako poceni, ha, zelo poceni! To bi bilo nekaj blaženega, rajši plačilo kot zadoščenje. Danes ponoči sem se spomnil, kako je Danica velikokrat stala vrh griča, še preden je zbolela, in me klicala in sem jo jaz slišal natanko, razumete, natanko. Ne verujete, jaz sem tudi Mariji pripovedoval o tem, takrat, ko sva iskala stanovanje. Ne poznate Marije?«

Stražnik se je zmedel: »Vi ste bolni, gospod! Nekaj se vam je zgodilo. Pojdite k zdravniku. Črno jagnje pa je — glejte — pojdite tu gor in krenite takoj na desno v Slepo ulico! Na koncu Slepe ulice je.«

»Hvala vam, stražnik! Če boste kaj potrebovali, poiščite me! Jaz sem Simon Jeraj, da! Dajte mi roko!«

Stražnik mu je plašno ponudil roko.

»Ne bojte se! Jaz nikomur nič žalega ne storim,« je rekel Simon smeje se in krenil v pokazano smer.

Na ulici, ki se je končavala slepo, je svetila ena sama luč in razsvetljevala nad vrati napis. Obstal je in opazoval ulico in napis. V žarkih,

August Donnay: Oznanjenje. (Bruselj, Muzej modernega slikarstva.)

ki so padali od daleč, so njegove oči žalostno sijale. Nobenega človeka ni bilo med tistimi hišami, le majhen, črn psiček je izpred nekih vrat začudeno gledal samotnega človeka. »Ta, ta,« ga je poklical Simon in tolkel z dlanjo po kolenu, da bi ga privabil. Pes se mu je počasi približal in strmел z velikimi očmi vanj. Simon ga je pogladil po hrbtu in pes je proseče zacvilil. »Ali ne moreš domov, kaj?« Šel je do tistih vrat, kjer je ležal pes in jih odprl. Pes je skočil v vežo in Simon je spet zaprl vrata. Njegova senca je padala prav do konca ulice, iz katere je prišel. Beli kamni so se svetlikali iz nje. Hiše so se mu zdele čudno zveržene, kot da bi jih gledal v sanjah. Iz hiše, ob kateri je svetila luč, se je začula godba in pesem ženske. Razločil je samo zloge: »Aj, aj, aj, aj, aj, aj, spavaj sladko, duša moja...«

Popravljal si je ovratnik suknjiča in kravato, ki mu je zlezla izza njega, in si pogladil ponovno čelo: »Zbogom, mati!« je šepetal potem. »Stara si in zdi se mi, da ne boš doživela uresničenja tistih

sanj, s katerimi gledaš svojega sina. Tudi ti bi naredila tako, če bi v svojem zlatem srcu spoznala, kar spoznava sin. Zbogom, Danica, ti mali angel moj! Če je onstran zvezd kaj, bi želel priti k tebi. Tako pa — naj ti bo mirna večna tišina in naj kri tvojega srca poji rože nad teboj!«

Potem se je še ozrl na grič, ki se je strmo dvigal nad Slepo ulico: »Aj, aj, aj, spavaj sladko, ti zasanjana gospa iz stolpa!«

Pa še prijatelja, umrlega pesnika, se je spomnil: »Blagor ti, ki ti je bilo dodeljeno, da si umrl mlad. — Sedaj se moram začeti smejati in biti vesel, celó plesati bo treba. Iz gostilne je slišati godbo, veselo in radostno, kot takrat, v osmi gimnaziji, ko sem mislil, da plešem v življenje, in me je opajala godba ljubljanskih dvoran.« Zasmel se je bolešno-veselo. »Nič ne odmeva od hiš, pa tudi one so tako potrebne smeha.«

Po kakih desetih stopnicah je prišel navzdol v nekakšno vežo. Na dolgi mizi je najprej zagledal sod in množico kozarcev. Šele potem je

opazil natararico, ki je slonela za mizo, uprta z obema pestéma v lice, in ga opazovala.

»Izvolite ostati kar tukaj, gospod! Soba, ki je tu poleg, je oddana nekemu slovenskemu društvu študentov,« je rekla.

Natararica se mu je prijazno smejala in vstajala. »Tudi tukaj vam bo lepo in prijetno. Vi se mi zdite dober fant in mi ugajate.«

»Tudi ti meni ugajaš. Kako ti je ime?«

»Anica.«

»Samo da moram tudi jaz v tisto društvo. Sem študent in povabljen sem.«

»Ali ste Slovenec?«

»Da!«

»Tudi jaz sem Slovenka. Doma sem iz Celja. Odšla sem najprej v Gradec, potem pa sem se preselila sem. Sedaj hodijo skoraj vse naše štajkerke v Zagreb.«

»Zakaj?«

»Bolj domače je tukaj. V Gradcu sem se naučila govoriti nemški, tu se bom pa hrvaški.«

»Znaš dobro nemški?«

»In deinen schönen Augen liegt so etwas gutes — v tvojih lepih očeh je nekaj tako dobrega — mu je odgovorila z nasmehom.

»Pa kaj boš z nemščino in hrvaščino?«

»O, z njo si lahko kaj preberem. Tu je težko. Delam vsako noč od večera do petih zjutraj. Čez dan pa se je tako težko prespati. Jaz si vedno želim, da bi dobila službo kje drugje, v kaki trgovini. Toda kje naj dobim s slovenščino službo? Samo natararica ali pa dekla sem lahko. Te pa morajo biti za vse. Mici in Tončka sta prišli z menoj, pa sta obe zboleli.«

»Zboleli?«

»Da. Mici se je vrnila. Rekla je, da bo šla nazaj v Gradec. Tončka pa leži v bolnici. Vsak dan jo obiščem. Ona pravi: 'Vse ena figa je, v Gradcu ali tu in povsod po svetu.'«

»Prav ima,« je rekel Simon in hipoma so se zopet njegove oči zamislile nekam daleč. Potem je govoril:

»Anica, po sredini te naše zemlje se vleče jezero blata in neveselja. Na onem bregu je visoka gora. Na njej stoji lepa gospa in se nam roga z rožo v roki: Pridite vsi, ki se vam hoče te rože. Ha, in mi tavamo sem in tja po tem bregu in zdaj pa zdaj se kdo vrže v kalno vodo pod seboj, da bi jo preplaval. Toda drug za drugim klavrno tone na dno in tam na dnu začudeni strmimo drug v drugega. Ha, Anica! Prvi je želel: rad bi rožo hiacinto; drugi je sanjal po bajni deželi; tretji si je hotel prebrati, toda končno smo se zbrali vsi in prišli bodo še drugi, prav do

konca sveta, ko bo jezero polno trupel, in tedaj bo sodni dan in bodo angeli videli, koliko jih je potonilo in niso prišli na drugi breg in se bo Bog razjokal nad njimi. — Kaj me tako gledaš?«

»Vi ste žalostni, gospod! Kaj se vam je zgodilo? Da bi bila jaz na vašem mestu, bi ne govorila tako. Tudi Tončka bi ne govorila tako, če bi bila na vašem mestu.«

Simon se je grenko zasmel.

»Kdo je onstran v oni sobi?« je vprašal.

»Študentje. Potem medicinke in neke uradnice, Hrvatice in Slovenke!«

»Prinesi zame čašo in vina tja, Anica!«

8.

Komaj je odprl vrata, so že zadoneli živahni pozdravi in v hipu so ga obkolili študentje. Dva študenta sta ga objela in ga vedla k mizi.

»Tukaj, drage gospodične in moji prijatelji, ki ga še ne poznate, vam predstavim vrlega tovariša medicinca in pesnika, Simona Jeraja, ki je, kakor vidite, prinesel s seboj gosli, da bo na veselje samemu življenju igral,« je zaklical Miroslav Krilan.

»Pozdravljen!« so zaklicale študentke in vstajale.

Šel je do vseh in jim stiskal roke.

»Ja sam Erika.«

»Ja sam Regina.«

»Jaz sem Malči.«

»Ja sam Mancika...«

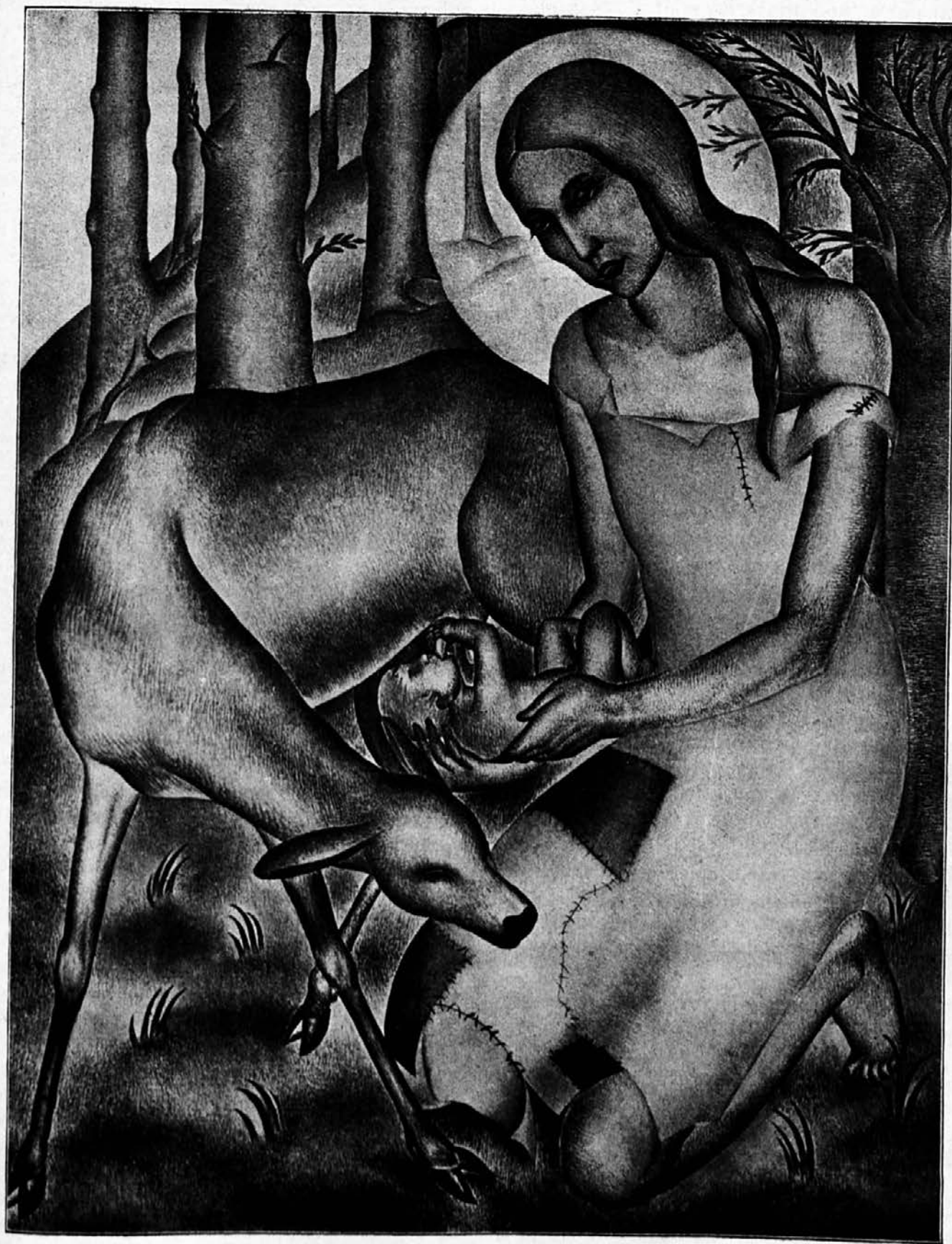
Segale so mu v roko in ga radovedno opazovale kot nekako čudo. Dasi je on skušal ustvariti si kar najveselejši obraz, vendar ni mogel zakriti tistega, kar mu je ležalo v očeh iz doživetja ob Mariji in iz materinega pisma. Zenice so mu sijale široko in temotno in so bile tako polne nečesa in tako daleč od smeha, ki se je prožil na ustnicah, da se je vsaka zazrla vanje. A mislile so, da so tiste oči vedno take, in Regina je rekla: »Že iz samih oči vam sije godba in pesem.«

»Da se ne uračuniš, Regina!« se je zasmel Krilan.

»Malči je ločena žena,« je zašepetal Simonu. »Pred mesecem se je ločila od moža, ki je grdo ravnal z njo. Strašno je jokala. Mi pa smo jo pripeljali sem. Ima že devetindvajset let.«

Ozrl se je nanjo. Imela je lep, nekoliko širok, gorenjski obraz in lase gladko nazaj počesane v dve kiti. Bila je edina, ki je nosila kite. Rjave oči je dobrohotno upirala vanj. Ko je videla, da jo opazuje tudi on, ga je naprosila, naj prisede. Ubogal je takoj, toda že med prvim pogovorom je videl, kako ga Regina nepremično gleda. Sli-

Mara Kraljeva: Sveta Genovefa. (Slika na svili.)

kovit obrazek, zelo obarvan po licih in obdan z nakodranimi lasmi, se mu je s plavimi očmi nasmehnil.

»To je Regina,« je rekla Malči. »Vedno ponočuje, izpite pa polaga z odliko.«

»Vidva se pogovarjata o meni. Čakaj, Malči, takoj te bom kaznovala,« je rekla tedaj Regina, segla po čaši in jo dvignila proti Simonu: »Pozdravljen, bratec!«

»Regina, hočeš biti ti odslej moja pesemca?« Ploskanje: »Bravo, bravo, Simon!«

Prikimala je. Potem sta dvignila čaši. On je izpil v dušku. Toda sedaj so zahtevali tovariši, da mora piti z vsako in skleniti prijateljstvo z vsako, da ne bo zamere. Ubogal je in moral je izprazniti po vrsti več čaš. Od prejšnjega dne v jutru ni ničesar jedel in takoj mu je udarila v lica kri.

Mancika ga je opazovala s hladnim pogledom ves čas. Le ko je imenoval Regino svojo pesemco, je nekoliko zardela. Ob bratovščini se ga je komaj doteknila z ustnicami, a mu je zašepetala: »Ne pij preveč! Vino ne ubije žalosti!« On se je začuden ozrl nanjo, toda izpil je vendarle.

»Mancika je najlepša med nami. Tudi jako bogata je. Oče ji pošilja mesečno šest tisoč dinarjev. Ona je židinja. Poglej, kako lepo obleko ima! Njo jako ljubi Krilan. Zato ne sili preveč k njej, če hočeš biti njegov prijatelj. Ona se ne meni dosti za to. V tukajšnjih listih je že bila njena slika. Tudi črtice piše v liste. Lahko bi se družila z najvišjimi krogi v Zagrebu, pa zahaja, ne vem zakaj, rajši k nam. Hoče, da bi peli študentje samo slovenski. Morda ji petje tako ugaja,« mu je pojasnjevala Malči.

Približal se mu je Krilan.

»To je tista Mancika, o kateri sem ti govoril. Pol leta se že trudim —«

»Pa zaman,« ga je zbadla Malči. Krilan je odšel.

Malči je opozorila Simona: »Mancika te še vedno opazuje. Pazi se, da je ne razžališ, kajti ona je izmed tistih, ki ne oprostijo lahko.«

»Si ti oprostila svojemu možu?«

»So te na to že opozorili. Ne. Nimam moža. Zato ne morem niti zameriti, niti oprostiti. Bil je človek, ki se je hotel imenovati moža, a našla sem že prvi mesec drugo z njim. Človek, ki ceni ženo, ki naj bi postala mati njegovih otrok, takó, ni mož, morda niti človek ni. — Nikar ne pij toliko, Simon, saj si izpraznil že toliko čaš! Kri ti je že udarila v obraz in oči ti postajajo motne. Še daleč je do polnoči.«

»In kako živiš sedaj?« je vprašal on.

»Od osmih do dvanajstih in od dveh do sedmih sem v trgovini. Tretjino svoje plače pošiljam sestri na Gorenjsko. Od tistega človeka nisem hotela sprejeti ničesar, dasi je bila sodnija za to. Sicer ginejo moji dnevi enakomerno in bodo ginevali kdove do kdaj. Natanko vem, kako bo čez en mesec, čez leto, čez deset let. Le kaka majhna bolezen vmes in kake počitnice, da se odpelješ domov in te v domači vasi začudeno gledajo otroci, češ, odkod si se pa ti vzela, in to se še lahko zgodi, da bom skušala sestro kje poročiti. Sicer prihajam v to društvo, kajti eno mi je, ali ne zaspim do polnoči doma ali ne zaspim tu. Sicer kadim tu cigarete in pojem, kadar pojejo vsi.«

Simon je udaril s čašo po mizi in se zasmel na ves glas.

»Daj mi roko, tovarišica.«

»Zakaj?«

»Oba sva hkrati skočila v jezero, le škoda, da se še ne upaš popolnoma na dno. Jaz pojdem popolnoma na dno.«

»Mlad si. Komaj kakih triindvajset let imaš. Škoda te bo,« je rekla Malči.

»Leta nimajo ob tem pomena, draga Malči,« je rekel in izpraznil čašo, česar mu ona sedaj ni hotela več braniti.

»Nikolaj Benčina bo igral na klavir. Pojdi po Regino!« mu je ukazala Malči.

Nikolaj Benčina, visok blondinec z jako zarezanimi potezami v obrazu, je sedel pri klavirju. Neverjetno krepak je bil njegov obraz. »Sedaj bom igral valček, ha, plešite, ljudje,« je zaklical in se zazibal z orjaškim telesom. Obraz je nalašč spačil in skrivenčil prste ter udaril z vsemi deseti hkrati po tipkah. »Jaz igram, karkoli hočejo ljudje, tistega pa, kar bi hotel igrati sam, ne igram in nima nikakega pomena, da bi igral. Tisto sem dal samim angelom nebeškim v varstvo, da se mi ne razpoči srce, da mi ne uide duša iz tegale telesa.« Potolkel je s pestjo po glavi. Zasmeljali so se mu. »Danes pa je prišel med nas tovariš, ki ima gosli s seboj. Če še ni izročil svojih gosli angelom v varstvo, naj nam danes zaigra sam; če jih je izročil, naj pa pride k meni in z menoj igra valček in druge vesele dogodivščine tega sveta!«

»Ha, počakaj, Nikolaj, da poprej zaplešem. Potem bom izročil svoje gosli angelom v varstvo — slovesna prilika je nocoj,« je klical Simon in se krohotal med hrupom, ki je nastal. »Igraj valček, Nikolaj! Regina, Regina, pridi, da zapleševa v to bajno noč!«

Kot blazen je planil z Regino v vrvež.

Mara Kraljeva: Tolminska Madona (ob podobi slikarica).

Vsa soba se je zibala in vrtela krog Simona. Zgrabila ga je strašna, omotična bolečina.

»Ha, Nikolaj, igray, igray! Fortissimo! Slišiš?« je kriknil Benčini.

Malči ga je opazovala. Nekaj mehkega ji je ležalo na ustnicah: »Ta otrok! Kaj mu je?«

Ko je godba nehala, so ga obkročili fantje: »Sedaj pa, Simon, pij!«

»Ne silite ga,« je zaklicala Mancika.

»Ne silite ga,« je zaklicala Malči.

Toda on je spet pil. Potem je stisnil čelo v dlani.

»Za trenotek. Vrta se mi.«

Simon se je oprijel z eno roko za mizo, drugo je stiskal na oči. Prišel je premikati ustnice. Malči je približala uho njegovim ustnicam in poslušala. Nihče ni tega zapazil razen Mancike. Erika je stala ob klavirju ob Benčini. On ji je božal roko. Nikolaj je bil zaročen. Nevesta ga je vzdrževala. On je ljubil Eriko in Erika njega. Nevesti je bil zvest. Vedeli so vsi in Erike ni niti poljubil nikdar.

a jo je ljubil in ona njega. On je imel dvajset let, nevesta štiriindvajset, Erika šestnajst. Nevesta je bila daleč, a ji je bil zvest. Zato je izročil svojo godbo angelom. Kdo bi poznal vse te ljudi. Nad trideset jih je bilo v sobi, mladi vsi, vsi na tej barki sredi morja v tujem kraju, vsak svoje življenje, vsakega je obkročal svoj svet, a Simon je spet pozabil, da je tu in je mislil, da je sam, da ga ne poslušajo Malči, da ga ne gleda Mancika. Simon se je prvič v življenju napil vina in je mislil, da tiho misli, a je glasno šepetal:

»Marija, čuješ, sestra mi je umrla. Klicala me je in jaz nisem šel. Mrtva je in jaz plešem in bom plesal in bom vriskal in igral. Zakaj si ti pesem moje duše prelepa, da k tebi ne morem, Marija, ti gospa s hiacinto!«

Malči ga je prijela za roko.

»Simon!«

Dvignil je glavo.

»Vrtelo se mi je, Malči! Dobro je sedaj.«

»Ne pij toliko! Kaj bi rekla Marija.«

»Marija iz Gornjega mesta?«

»Da!«

Gledal je Malči s širokimi očmi in se naenkrat nasmejal glasno: »Znaš tudi ti čitati misli? Ona je popolnoma navadna ženska. Nič posebnega ni na njej.«

V odgovor se mu je Malči nasmejala še bolj, a ni odgovorila z besedo. Nikolaj je zaigral. »Pojdi po Manciko! Jaz ne plešem.« Skoraj zbal se je, ko je prosil. Mancika je vstala brez besede. »Ne govori med plesom!« mu je rekla. Iz škrlatno rdeče svile je zadehtel opoj neznanega cvetja k njemu. Visoka, ponosna postava je vodila njega, ne on nje.

Za odmor ga je povabila Mancika: »Sedi nekaj časa k meni! Menda se Krilana ne boš zbal.« Prisedel je. »Rekli so mi, da si pesnik. Že kakih deset sem jih spoznala v tem mestu, zoprnikov do skrajnosti, sanjavih naveličancev.«

»Hvala,« je odgovoril. »Jaz sem poznal samo enega in je umrl in hvala Bogu, da je umrl. Jaz sem jih pisal tedaj, ko človek ne more biti naveličan.«

»In si naveličan sedaj?«

»Ne,« je odgovoril trdo.

»In ne pišeš pesmi?«

»Ne!«

»Bi jih lahko?«

»Ne!«

»Si izročil svojo pesem angelom kot Benčina godbo?«

»Ha, angelov zame ni več. — Ne, dva sta: eden je živ, a je mrtev za mene, a sestra je angel,

mrtvi angel. — Pesmi za tiste, katerim bi jih pisal lahko, bi ne bile dobre.«

»Pesmi za tiste, katerim bi jih pisal lahko, bi ne bile dobre,« je počasi ponovila Mancika. Nato naglo: »Hočeš narediti meni eno?«

»Narediti? Daj mi papir. Takoj, če hočeš.«

»Hvala, žališ me. Toda obljubil si in hočem, da mi jo napišeš takoj!«

»Kupi pet kil papirja!«

»Mislim, da bo listek dovolj,« je odgovorila sovražno.

»Ti iščeš in iščeš in se ne moreš vreči v jezero. Kaj pomagajo slike po listih, kaj črtice, ki jih pišeš, povej mi, kaj iščeš, ti ženska, ki niti ne veš, kaj je hiacinta.«

»Tu je papir in svinčnik, piši,« je ukazala hladno.

Družba je postala pozorna. Krilan je umolknil. Vsi so gledali nanju.

»Krilan, samo pesem in nič drugega ne bom napisal,« mu je zaklical Simon glasno in se porogljivo ozrl na Manciko, ki je prebledela. Krilan se je spet zasmel. Simon je sedaj zašepetal: »Oprosti, drago dekle, tvoj obraz zasluži, da ga človek žali, saj hoče razumeti vse in biti porogljiv. V kateri obliki hočeš, da ti pesem napišem?«

Gledala je v njegove vročične, polpijane oči, se zasmejala in rekla: »Piši sonet in daj mu začetne črke mojega imena!«

Vzel je papir in pisal hitro kot brez misli. Črke so mu skrivenčeno in komaj čitljivo bežale po papirju:

M a n c i k i s o n e t.

Življenje Judov vseh in tudi tvoje
Imelo smisel ta, da dvakrat dve je štiri,
Da dalje vseh zemljá na vse strani izmeri,
Oblike vseh stvari deli na dvoje.

Visoko iščeš ti, da tudi iz lepote
Koren izvlačiš: Dvakrat dve je štiri.
In nič ne veš, da ona se v neskončnost širi,
Mancika, v neskončnost do strahote.

A jaz poznam jo, njo, ki dvakrat dve je pet!
Ne vprašaj me, kdo je to: Marija.
Celine duš odkrila je, neznani svet.

In ljubim njo samo, čeprav boli,
Ko vodi v neznano nje vizija.
Imej število svoje! — Ne grozi mi z očmi!

»Preberi nam, preberi!« so klicali vsi iz društva. Toda Mancika je upognila list na dvoje in ga shranila v torbico. Ni se zaznala nikaka sprememba na njenem obrazu. Toda sklonila se je k

Simonu: »Hvala! Napisal si dobro, toda odgovorila ti ne bom s sonetom, moj dragi. Pokazala ti bom tudi jaz, da je dvakrat dve še več kot pet.«

»Kaj mi moreš storiti, da bi mi bilo teže, kot mi je,« je odgovoril, vstal in sedel k Malči. »Še nekaj, Mancika,« je govoril čez mizo. »Sonet je slab, kajti notri je tudi njeno ime. Pesem, ki bi jo o njej doživel, bi ne smela biti pisana tukaj. Toda jaz bom še eno zapel, in sicer na gosli in tukaj in se bom brez sodnije ločil od nje za vselej. Kajti od slike, ki te omamlja, se ločiš najlaže, če deneš sajasto steklo pred njo.«

Niti Mancika ni dobro razumela teh besed; drugi, razen Malči, sploh niso vedeli, kaj naj pomenijo. Vzel je gosli in stopil h klavirju.

»Nikolaj, udari 'a',« je ukazal. Nikolaj je ubogal.

»Bova igrala skupaj?«

»Ne, poprej spravim svoje gosli h angelom.«

Ko je uglasil gosli, se je obrnil k vsej družbi, ki je pričakovala, da bo igral. Prišel je govoriti in njegov glas je bil kakor norega: »Prijateljice, tovariši! Prišel sem k vam s prelepo novico. V Gornje mesto se je te dni naselila neka prekrasna godbenica, poudarjam 'godbenica'. — Smeh. — »Slovenka, z imenom Marija.« — »Živela Marija!« — »Povem vam pa, da je ona resnična svetnica!« Zasmel se je z lažjo v smehu, da družba ni vedela, ali bi prasnila v smeh in je strmela vanj. — »Ona je sklenila ljubiti vse ljudi enako, posebno pa Slovence.« — »O, bravo, bravo!« — »A jaz, dragi tovariši, prijateljice,« — Simon se je kar dušil v prečudnem smehu — »sem jo vzljubil, vzljubil sem jo z vso nesrečo svoje duše in mi je sedaj, kot da me bela smrt grabi z belo roko za dušo.« — »Živel Simon!«

»Jaz pa bom igral na gosli v tolažbo tem črnim dnem.« — »Gosli v roke, Simon! Gosli v roke!« Rinili so se k njemu in ga dvignili na mizo. Simonov smeh je bil sedaj hudobno vesel. Vsi so se strnili v krog okoli njega in nastal je zopet hrup. Široko je imel Simon odprta usta in lasje so mu štrleli naprej. Stisnil je gosli tesno pod brado do vratu. Naenkrat je vztrepetal in uprl oči nekam daleč skozi steno. Obraz mu je dobil čudne, kremenite poteze in violina je pričela peti med gluho tišino, ki je hipoma nastala. Tiho, tiho, kot pesem iz daljine, kot čarobna piščalka, kot pesem angela, ki je skrit ob nebesni sinjini za belim oblakom, je pela violina, pela je dolgo in zvoki so se krepili v vrisk, kot da je zapelo tisoč skritih duš naenkrat. V Simona so strmeli vsi, od Anice, ki je pritekla iz točilnice, do Mancike, ki si je grizla ustnice, in do Erike, ki je skoraj neslišno

zajokala. Hipoma je Simon stresel glavo. »Zakaj ne plešete?« je zaklical besno in pričel igrati poskočnico. Med poskočnico je sam stopical po mizi. Nastal je hrup in bučanje. Simon je skočil, ne da bi prenehal igrati, na stol in na tla k Nikolaju. »Igraj!« mu je zaklical. Nikolaj je stisnil prste v pesti in začel z njimi bítí po tipkah. Vsa soba se je zavrtela — ne v parih, vsak zase, edino Mancika in Malči sta obsedeli.

»Ubogi Simon,« je rekla Mancika. Malči se je sklonila čez mizo: »O Mariji pa bi res ne smel govoriti tako noro!«

»Simon je danes, toda samo danes norec. Kdo ve, če bo po polnoči še. Malči, prosim te, spremi ga domov,« je odgovorila Mancika. Malči je prikimala. Ko je Simon omahnil poleg Mancike na stol, mu je še rekla ta: »Stanujem v prelepi ulici Mošinskega, osemnajsta številka. Skozi vrt levo. Krilan mi je rekel, da se preživljaš sam. Zdi se mi, da boš prišel v težke razmere. Pridi tedaj k meni po denar in si ne delaj predsodkov! Ne misli, da ti hočem povrniti nemilo v pesmi na ta način. Tistega ne bom pozabila in se bom maščevala drugače, tako kakor se znam maščevati samo jaz.« Simon jo je pogledal s čudnim pogledom. Odkimal je še, da ga ne bo, nato mu je glava omahnila čez rob na mizo. Bilo je krog enajstih. Regina je pobrala nekaj rož iz vaz, jih splela v venec in jih položila Simonu na glavo. Na mizo pred njega pa je postavila gosli in lok počez.

(Dalje prihodnjič.)

TI

Pesem, ki jo človek sliši in pozabi,
melodija, ki ljubeče na srce potrka,
zarja umirajoča, ki za sabo kliče, vabi,
polrazločna luč onstran noči in mrka —
kaj si morda bila kdaj kaj več mi?

Več... Da, več! Kdor je izgubil svoje ravnotežje
in pada, pada v težko dno neznano,
brez svesti, če je dan, če noč, če sonce in če dež je,
ah, ta je ranjen z bolj globoko rano
ko s kako plaho, komaj slišno melodijo.

In vendar — dasi več ko zarja si gasnoča
in več ko morja tajno valovanje,
ko nánj se zлива luč škrlatno žgoča —
si tudi več, ko vse so moje daljne sanje? —
če ne — pogumno trpi bol, solzé otrni!

Venceslav Sejavec.

PRVA MLADOST

Daljna, daljna, zábljena mladost:
kakor sinji lok neba
nad vijolnimi robovi jutranjih gorá...

Prvo nepojasnjeno hotenje:
ko šepet zvezdá
med opojem mesečine v odblesku jezera...

Neutésnjeno, nevezano življenje:
ko svoboden tek vodá
z nagnjenih višin do neizmernih globočin morjá...

In nad to mladostjo:
v blagoslovu sklenjene
so molile bele roke moje matere...

Venceslav Sejavec.

ZIMA DOMA

Šel sem po snegu za vasjo.

Pokojno ovijale so se v mrak večerni
zasnežene poljane.

Med drevjem dremale so hiše.

In je bila misel kakor roža.

Skrivnosti vzklike so mi vsepovsod...

A čas brzi v prepad...

Mladosti sem se spomnil,

ki smo jo v jesen
na griček spat odnesli —

Zima, zima je odela našo tiho vas...

Vilko Novak.

HREPENENJE

Čuj, moje hrepenenje plaho trka
na tvoje drobno, rdeče okence.
Glej, rezek mraz je zunaj — toplo je pri tebi:
tako gorkó utriplje ti srce.

Tema je zunaj — tebe luč obseva:
luč angelska v očeh ti čistih tli.
Tako hudó mi je v tej hladni, temni noči —
nikjer toplote, luči zame ni!

Čuj, moje hrepenenje plaho trka
na tvoje drobno, rdeče okence...
Usliši me! Prisluhni in odpri prav tiho
in me ko brata stisni na srce.

Vinko Žitnik.

KAKO SEM SE NAUČIL PISATI

(HOW I LEARNED TO WRITE)

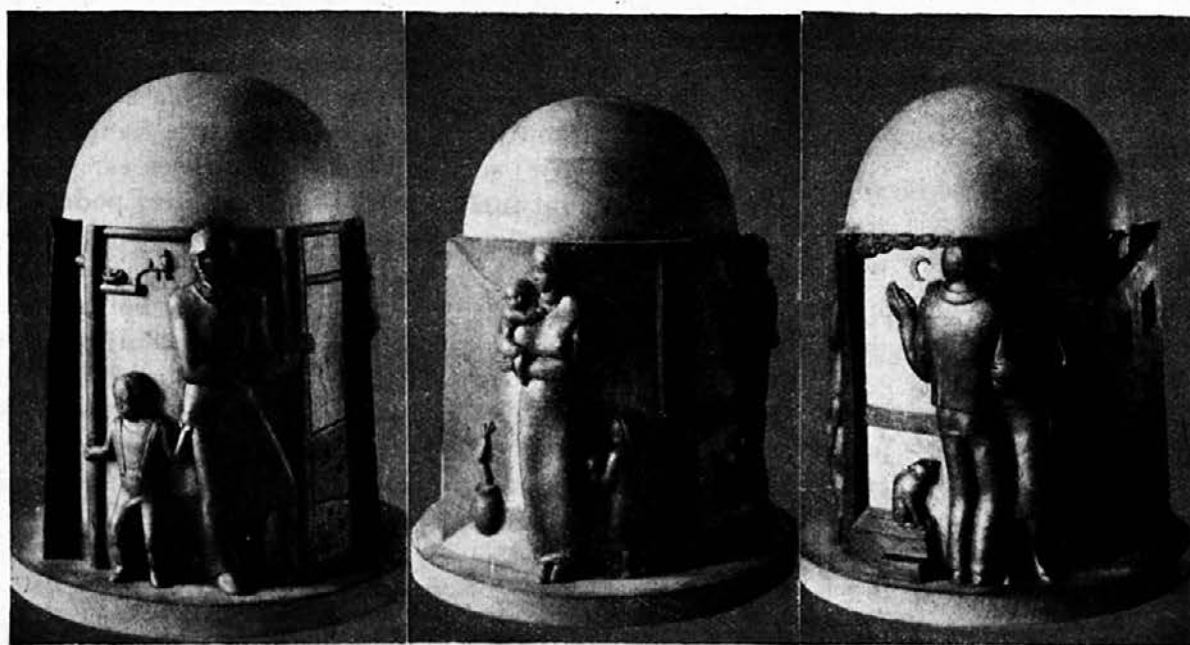
Robert Louis Stevenson — Prével Frank Rožnik z dovoljenjem Lloyda Osbournea (London, Anglija)

Vso deško dobo in mladost so me imeli za lenuha ter kazali za menoj: Glej postopača! In vendar sem vedno imel svoj posebni opravke; učil sem se namreč pisateljstvu. Vedno sem imel po dve knjigi v žepu, eno, da sem jo čital, drugo, da sem vanjo pisal. Ko sem se sprehajal, sem si belil glavo, da bi našel vseskozi prave besede za to, kar sem videl pred seboj; ko sem se pa usedel kraj ceste, sem čital ali pa sem imel v roki svinčnik in zvezek po grošu in skušal opisati prirodne pojave, ki sem jih imel pred seboj, ali pa kovati okorne kitice. Tako sem se bavil z besedami. Kar sem pisal, pa ni imelo nobenega posebnega namena, pisal sem namenoma zgolj zaradi vaje. Ni mi bilo toliko do tega, da bi postal pisatelj (dasi sem tudi to želel), zastavil pa sem vse sile v to, da bi se naučil pisati. Mikalo me je, da bi se povzpел do dovršenosti, in kot se učé drugi n. pr. rezljanja, tako sem se vežbal jaz kar za stavo, da bi dosegel zaželeno popolnost. Prvo, česar sem se lotil, je bilo opisovanje; saj kdor ima odprte oči, najde vedno kaj takega, kar je vredno, da se opiše, in kraji in pokrajine so kar ena sama taka naloga, ki je nikoli konca ni. Trudil sem se pa tudi še drugače; kadar sem se sprehajal, sem si poživljal izprehode često z dramatskimi razgovori, v katerih sem deloval v raznih vlogah; večkrat sem se tudi vabil na ta način, da sem si zapisoval razgovore po spominu.

Vse to je bilo nedvomno čisto dobro; a dasi bi bil te dnevnikarje rad ohranil, pa sem jih le vsakokrat kaj kmalu uničil, ker sem našel v njih vselej le preveč bahavega postavljanja in lažnive otožnosti. Pa še iz drugega vzroka to ni bil najbolj uspešen način vežbanja. Bilo je sicer koristno, a naučil sem se pri tem (kolikor sem se sploh naučil) le podrejenih, ne duhovnih elementov umetnosti, nekakih strokovnih spretnosti, da sem namreč znal odbrati bistvene poteze od nebistvenih in najti jim prave besede; vse to pa bi bil bolj nadarjen pisatelj našel že sam po sebi. In še kot vaja je imelo to vežbanje težko hibo; kajti ni mi moglo nuditi zgleda za kakršnokoli veliko delo. Tako sem imel morda več koristi od skrivnega dela doma, gotovo pa tudi več truda. Kadar koli sem namreč čital kako knjigo ali kak odstavek iz knjige, ki mi je bil posebno všeč radi svoje snovi same ali radi učinkovitosti, s katero

jo je podal, in se je odlikoval ali po posebni notranji sili ali po posebno odličnem slogu, vselej sem se takoj usedel in poskusil sam posneti prav to odlično posebnost. Ni se mi posrečilo, tega sem se zavedal; poskusil sem zopet in zopet, a ni se mi hotelo posrečiti in se mi ni; končno sem pa po tem neuspešnem prizadevanju le dosegel nekaj spretnosti glede ritma, skladnosti, zgradbe in razporedbe posameznih delov. Tako sem, neutruden kakor opica, posnemal Hazlitta, Lamba, Wordswortha, Brownea, Defoeja, Hawthornea, Montaigneja, Baudelaireja in Obermanna. Spominjam se enega teh opičjih posnetkov z naslovom »Ničnost morale« (The Vanity of Morals); dovršil naj bi se bil še z drugim delom »Ničnost znanja« (The Vanity of Knowledge); ker nisem imel niti npravnosti niti znanja, sta bila ta naslova primerna; drugega dela nisem nikoli pričel, prvega pa (kličem si ga v spomin kakor duha iz prahu in pepela) sem pisal nič manj kot trikrat; prvič po Hazlittovem slogu, drugič po Ruskinovem slogu, ki me je bil za nekaj časa kar očaral, in tretjič okorno šepajoč za Sirom Thomasom Browneom. Podobno je bilo tudi z drugimi mojimi spisi; epos »Kajn« (Cain) — (Bog mi odpusti!) — sem posnel po Sordellou; s povestjo v verzih »Robin Hood« sem ubral pot nekako po poljih, ki so jih obdelovali Keats, Chaucer in Morris; v tragediji »Monmouth« sem se naslanjal na g. Swinburneja; v neštēvilnih, šepastih liričnih pesmih sem sledil raznim učiteljem; s prvim osnutkom tragedije »Kraljeva pomilostitev« (The King's Pardon) sem bil na sledi takega mojstra, kakršen je John Webster; v drugem osnutku iste drame sem jo z omahujočim nestalnim korakom ubral za Congreveom in sem seveda dejanje vzel dosti manj slovesno resno, saj niso bili Congrevevi stihi, ki sem jih občudoval in skušal posnemati, ampak njegova izborna proza. Vprav, ko mi je bilo trinajst let, sem skušal označiti in soditi prebivalce slavnega mesta Peebles, v slogu njegove »Knjige o filistrih« (Book of Snobs). Tako bi lahko govoril še ne vem koliko časa o svojih spisih, pričēnši od številnih svojih prezgodaj rojenih povesti, in prav do poznejših iger, ki nanje že mislim; kajti ne le da sem jih pričel po krepilnem vplivu Dumasa starejšega, ampak so doživele tudi še posebno vstajenje; ena, čudovito izboljšana po drugi roki, je prišla celo na gledališki oder in so jo igrali resnični igralci; drugo, tragedijo, prvotno naslovljeno »Semiramis«, sem opazil v knjigarnah pod drugim avtorskim imenom »Knez Oto« (Prince Otto). Pa naj bo dovolj o tem, kako sta

Mara Kraljeva: Osnutek za namizni zvonec (gong).

se morali prav po komedijantsko izpremeniti oseba in njen glas, da sem ugledal prvič svoje besede tiskane v knjigi.

Taka je pot, naj ti je ljuba ali ne, da se naučiš pisati; najsi sem kaj pridelal ali ne, to je prava pot. To je bil način, kako se je izobrazil Keats, in nihče ni imel boljšega čuta za literaturo kot Keats. To je način (kolikor nam je znano), kako so se izobraževali sploh vsi književniki; to je vzrok, zakaj se naznanja in spremlja vsak književni preporod s tem, da posežejo ljudje po starejših in zato manj obrabljenih zgledih. Morda mi kdo zakliče: Pa to vendar ni pot k originalnosti! Res, da ni; pa tudi drugega pota ni, saj moraš biti rojen za to. Pa tudi, če si rojen kot original, ti tako vežbanje ne pristriže kril originalnosti. Nihče ne more biti bolj originalen kot Montaigne, nihče ne more biti manj podoben Ciceronu kot on; in vendar ga ni strokovnjaka, ki bi ne videl, kako se je Montaigne svoj čas trudil posnemati Cicerona. Burns je pravi tip prvotnega leposlovnega genija; a izmed vseh pisateljev je prav on največ posnemal. Celo Shakespeare, pravi književni kralj, je prišel naravnost iz šole posnemanja. Le po šolanju moremo pričakovati dobrih pisateljev; in skoraj brez izjeme je bila kaka šola (kaka književna struja), iz katere so izšli pisatelji velikani, ti izjemni, vse zakone zaničujoči prevratniki. Pa nič se nam ni treba čuditi zaradi tega, če si stvar dobro ogledamo. Preden more učenec vedeti, kaj mu najbolj prija, mora prej preskusiti vse, kar je mogoče; preden si more izbrati in rabiti primeren način izražanja,

se mora poprej že dolgo vaditi v raznih književnih tonovnih načinih; in šele po letih takega vežbanja se more naposled mirno uvesti k delu z zavestjo, da kar cele skupine besed prilete na poziv, da kar cele vrste porekel hkrati čakajo na njegov migljaj, in da tudi sam ve, kaj hoče, in da to, kar hoče (do določenih tesnih mej človeške zmožnosti) tudi more.

In to je glavna stvar pri posnemanju, da se sveti pri vsem tem daleč izza vsega tega, kar je učenec dosegel: njegov nedosežni vzor. Naj poskuša, kakor hoče, dobro ve, da mu ne bo uspelo; to pa je že prastar in praresničen izrek, da je neuspeh edina pot, prava velika cesta do uspeha. Moral sem biti nekako prav posebno pripraven za učenje; kajti bistroidno sem zametal svoje lastne izdelke. Res, da sem jih delal z veseljem; a ko so bili dovršeni, sem mogel vendarle spoznati, da so bili malo prida. In zato sem jih celo prijateljem le redko kdaj pokazal; prijatelje pa, ki sem si jih izbral za zaupnike, sem dobro izbral; kajti bili so tako dobri, da so mi bili popolnoma odkriti. »Mašilo«, je rekel eden. Drugi je pisal: »Ne morem razumeti, zakaj lirične pesmi tako slabo delaš.« Saj boljših nisem mogel! Tretjič pa sem bil sam vzrok, da je bila zavrnitev še bolj resna; poslal sem namreč rokopis neki reviji. Vrnili so mi ga; in nisem bil niti iznenaden niti užaljen. Če spisa sploh niso pregledali, kakor sem (kot vsi začetniki) sumil, tedaj bi ne bilo dobro ponoviti poskus; če pa so ga pregledali, no, potem se nisem še naučil pisati, in se moram še nadalje učiti in spoznavati življenje.

PRED ŠTIRISTO LETI IZ LJUBLJANE V CARIGRAD

Silvo Kranjec

5. Grobovi bosanskih vojvodov.

V četrtek 15. septembra so odšli iz Mokrega preko divje planine Romanije in dospeli naslednji dan v mestece Rogatici. Spotoma so videli pet zelo velikih kamenitih grobov, tako da so se celo Turki čudili, kako je bilo mogoče spraviti vrh hriba pet tako velikih, na štiri strani obklesanih kamnov. Kuripečič pripoveduje, da leži tu pokopan vojvoda Radoslav Pavlović, ki je nekoč vladal v dolnji Bosni, potem njegova žena, sin in brat ter neki zvesti vitez vojvodov. Na največjem kamnu je s srbskimi črkami in v srbskem jeziku vklesan tale napis: »Tu počivam vojvoda Radoslav Pavlović, gospodar in knez te dežele, ki me ni mogel turški car vse življenje ne z junaštvom ne z darovi, ne z vojsko ne s silo ugnati in spoditi iz dežele, še manj pa do tega pripraviti, da bi odpadel od vere. Bog mi je podelil mnogo zmag nad Turki, zato mu dajem čast in hvalo in zapuščam svojo deželo še v krščanski veri.«

Nedaleč od tega groba je kamen drugačne oblike in malo manjši. Tu je pokopan vojvodov zvesti služabnik in vitez, o čigar junaštvih vedó Bosanci in Hrvati še dosti pesmi. Na kamnu je vsekan križ in v srbskih črkah napis tele vsebine: »Vojvoda Pavlović, gospodar moj, ki sem te ljubil vse življenje! Zvesto sem služil tvoji glavi, zdaj pa ležim mrtev pri tvojih nogah, ker hočem biti tudi pod zemljo zvesti tvoj sluga. Tega si, slavni in viteški knez, pač vreden, kajti tvoj meč je v obrambo krščanske vere marsikakega Turkapodrl.«

Kameniti nagrobniki, o katerih govori Kuripečič, so takozvani »stečki«, to so veliki, z raznimi okraski in podobami okrašeni spomeniki na bogomilskih grobovih, kakršnih je še dosti po Bosni. Na vrtu sarajevskega muzeja je postavljenih nekaj posebno značilnih stečkov, med njimi tudi trije iz Vladjevine pri Rogatici, ki spadajo najbrž k onim od Kuripečiča opisanim nagrobnikom. To so stečki velikaša Vlatka Vladjevića, njegovega vojvoda Mitoša in njegovega sina Stjepka, toda napis na njih se prav nič ne ujema s Kuripečičevim pripovedovanjem. Kako slabo je bil naš potopisec poučen o bosanski zgodovini, priča tudi to, da je iz vojvoda Radoslava Pavlovića napravil nekakega krščanskega junaka in sovražnika Turkov. V resnici je bil pa Radoslav Pavlović (okoli 1390—1441) eden najbolj zagriženih bogomilov, silno bojevit in samogolten velikaš, ki se je upiral svojemu kralju Tvrdku II., napadal Dubrovničane ter druge krščanske sosedo in se vezal s Turki zoper nje.

Iz Rogatice so potovali naši poslanci v smeri stare rimske ceste na vzhod preko Drine k Više-

gradu in dalje skozi Novo varoš v Novi Pazar v dolini Raške. Preko Rogozne-planine so prišli nato v dolino, kjer se izpira zlato in koplje srebrna ruda. Tu teče Banjska reka in ob njej so videli lep, toda porušen samostan, ki ga je bil turški car dal nedavno prej podreti, ker so se v njem skrivali krščanski ujetniki. (To je brez dvoma sloviti manastir Banjska, ustanovljen od srbskega kralja Uroša II. Milutina [1282 do 1321] na čast sv. Štefanu.) Na daljnem potu proti Kosovski Mitrovici so občudovali močno utrjeni grad Zvečan nad Ibrom, ki so ga kristjani, dokler je bila Bosna še v njihovih rokah, junaško branili pred Turki. »Toda vse to je minilo« — otožno pripominja Kuripečič.

6. Raja v babilonski sužnosti.

Kot je prej opisal doleno Bosno, popisuje na tem mestu tudi gorenjo Bosno, ki sega od Sarajeva pa do reke Ibra pri Mitrovici. Predvsem ni gorenja Bosna tako divja in gorata kot dolnja, ampak ima veliko planinskih pašnikov, toda malo polja. Nje prebivalci pripadajo dvema narodoma, Turkom in Srbom, ki imajo svoje krščanske duhovnike in cerkve. Večina Turkov ima za svojo vojno službo od sultana podeljena posestva ali »timare« v prej omenjeni deželi od Prusca do Sarajeva, kjer stoluje bosanski paša. Tam prebivajo na svojih gradovih in z veliko krutostjo gospodarijo nad Srbi. Kraljevina Bosna je v primeri s svojo velikostjo le slabo poseljena, in sicer iz treh razlogov, kot je naš pisatelj dognal. Prvič umrje dosti ljudi za kužnimi boleznimi, drugič se Srbi zaradi težkih davkov in dajatev vedno bolj izseljujejo, tretji in poglobitni razlog je pa ta, da pobira sultan vse mlade in okretne ljudi iz dežele. Zato so vsi njegovi janičarji ter najboljši uradniki in oficirji sami Bošnjaki. Turki jih hvalijo kot najboljše, najbolj pobožen in zvest narod, ki se rad smatra za prave Turke in se še hvali s tem, zato jim celo bolj zaupajo kot pravim Turkom. In ker v resnici po svoji spretnosti in lepi, visoki postavi druge Turke daleč prekašajo, jih turški cesar rad jemlje k sebi na dvor in zato jih je vedno manj v Bosni.

V deželi se na mnogih krajih izpira zlato in koplje srebrna ruda, kot smo sami videli. Videti je tudi, da je bila Bosna v krščanski dobi lepa in dobro obdelana dežela, kjer so na več mestih pridelovali vino. Sedaj se prideluje le okoli Višegrada in Novega Pazarja, baje tudi v Primorju in Posavini, kamor pa mi nismo prišli. Tam je sploh zemlja bolj obdelana, tu ob glavni cesti pa najslabše, zato, ker Turki tod potujejo sem in tja ter

ljudem njihove pridelke s silo jemljejo, ne da bi jim kaj plačali. Zadnji grižljaj jim tako rekoč trgajo iz ust kot divji psi, volkovi ali levi. Zato imajo ti ubogi ljudje svoje hiše in polja le po hribih in planotah daleč proč od ceste.

V kraljevini Bosni mora biti vsak oborožen za vojno; osem, deset ali dvanajst konj mora imeti pripravljenih in kadar pride ukaz, mora takoj odriniti, sicer izgubi življenje in imetje. Kdor je pa v cesarjevi službi in ima od njega posestvo, pa se le v najmanjšem izkaže nepokornega, temu vzame cesar službo in posestvo ter ga izroči drugemu, ki je bil pokoren in se je odlikoval v vojni. Sedaj zahteva pa turški cesar, da naj gredo oni, ki imajo v Bosni službe in posestva, na Ogrsko in tam prevzamejo posestva. Kdor hoče ostati v Bosni, mora dajati davek kot drugi kmetje, kajti Bošnjake hoče imeti le za graničarje, odkar smatra že Ogrsko in Hrvatsko za svojo last. Zato hodijo sedaj mnogi gospodje iz Bosne na cesarski dvor, da bi to preprečili.

V gorenji Bosni so videli mnogo cerkvá, duhovnikov in samostanov s srbskimi in grškimi menihi, našli so križe na grobovih in druge znake krščanstva. Iz tega so sklepali, kar so jim tudi domačini potrdili, da so se Bosanci s svojimi kralji in plemiči svojčas hrabro borili za krščansko vero in da jih Turki niso mogli drugače podjarmiti, kot da so jim njihovo vero pustili. V deželi je še več krajev, ki jim Turki sami priznajo, da jih niso mogli s silo osvojiti, ampak so se jim sami podali pod pogojem, da ohranijo svojo krščansko vero.

Svoje popisovanje dežele končuje Kuripečič z željo, naj bi usmiljeni Bog kmalu rešil Bosance te babilonske sužnosti in večnega robstva, saj se jih Turki že tudi boje in jih mnogo na skrivnem pobijejo. Krščanski Srbi so izkazovali našim popotnikom mnogo ljubeznivosti; včasih je prišel kak star mož in dejal mladini: »Vidite, taki gospodje so bili nekoč tudi pri nas! Moj Bog! Vedno smo upali, da nas boste zopet osvobodili, sedaj greste pa še vi, da se poklonite turškemu carju! Vidimo, da bi sultan rad vsemu svetu zavlada! Toda rotimo vas, bodite stanovitni v krščanski veri, delajte tako kot mi, ki se v vsej nesreči držimo svoje vere.« Mi smo jih tolažili, kot smo vedeli in znali. »Usmili se Bog, da nas morajo ubogi, preganjani in zapuščeni kristjani v naši veri krepiti. Bog dal, da bi se razlegal njihov glas po rimskem cesarstvu, ki bi moralo biti glava vsega krščanstva, in da bi se sramoval marsikateri, ki hoče biti dober kristjan, pa tega z deli ne kaže!«

(Dalje prihodnjič.)

IZ ZDRAVNIKOVIH DOŽIVLJAJEV

Priobčuje Bogdan Kozak

3. Na razpotju.

V potresnem letu sem dovršil gimnazijo in napravil zrelostni izpit v zgodovinskem posloplju za Vodnikovim spomenikom, kjer je zdaj že več desetletij trg. Čudne so bile tiste počitnice. Prišel sem domov iz Zagreba z velikega abiturientskega izleta, kjer smo s hrvatskimi in srbskimi abiturienti in visokošolci kar tri dni in čez prepevali, govorančili in veseljačili nekaj na svoj, še več na račun kraljevskega mesta.

Doma sta me čakala delo in skrb. Takrat sem bil na glasu dobrega dijaka, in roditelji dijakov, ki so imeli ponavljalni izpit, so me brž najeli za poučevanje zamudnikov. Rad sem se dal vpreči, saj sem bil suh in potreben sredstev za jesen.

Mara Kraljeva: Paglavci in guezdo. (Osnutek.)

A sam nisem vedel, kam naj se obrnem prihodnjo jesen. Pred očmi mi je lebdel samo en vzor — zdravniški poklic, a v tako megleni, nedosegljivi razdalji. Vsi skušeni ljudje so soglasno zatrjevali, da je medicinski studij najdaljši in najdražji, jaz pa sem imel dijaško ustanovo, ki bi komaj zadoščala za stanovanje v daljnem tujem mestu. Od doma nisem mogel pričakovati najmanjše podpore, saj so stiske z očetovo bolehnostjo očitno rasle, od drugod se tudi nisem nadejal nič izdatnega in zanesljivega. Takrat že sem poznal nekaj svarilnih zgledov, da so žilavi visokošolci omagali sredi studij zavoljo bede in se, če že niso umrli, lotili drugih poklicev; zato se kar nisem mogel odločiti za gotovo stradanje brez vidnega konca.

Na drugi strani pa so me vabili s seboj mnogi tovariši in dobri prijatelji, ki so brez kolebanja hiteli naravnost v semenišče. In ti tovariši in prijatelji so bili med nami najboljši po učnih uspehih in značaju. Prav posebno je vplival name zgled prejšnjeletnega abiturienta goriške gimnazije, ki sva se po naključju spoznala. Bil je prvi odličnjak, doma iz premožne hiše, svojci so mu delali ovire, in vendar je vstopil v semenišče.

Kaj si želita oče in mati, o tem ni bilo dvoma, a črhnila nista niti besedice niti pokazala najmanjše radovednosti, kako se odločim.

V začetku kimavca sem spisal prošnjo za sprejem v semenišče in jo pokazal očetu z izrečnim pristavkom, da pojdem za eno leto na poskušnjo v bogoslovje, prepričat se, ali je resničen tisti rek: Če nisi poklican, pa stori, da boš poklican. Tudi pri vstopu v semenišče sem omenil svoj pridržek, čemur je stari rektor z dobrovoljnim nasmeškom prikimal.

V bogoslovnici mi je bilo izprva nekako čudno, kakor da bi prišel v obleko, ki je bila na tolikih mestih pretesna, da me je tiščala in ovirala, na drugih pa preohlapna, da je nisem niti čutil. Kmalu sem uvidel prednosti in potrebnost točno urejenega življenja; strogi red je začel meni, ki sem bil dotlej vajen svobodnega življenja, celó ugajati. Tudi učni predmeti so me zanimali, najbolj modroslovje. Menda radi živahnega predavatelja - profesorja, ki si je kesneje pridobil velik ugled in veljavo v javnem življenju. Med številnimi tovariši sem našel vzorne mladeniče, ki so se z vso vnemo in resnostjo pripravljali za duhovniški poklic, mnogi izmed njih so mi postali in ostali srčno dobri prijatelji, ki so me po svoji poti navzgor vlekli s seboj.

V začetku tretjega meseca svojega bivanja v bogoslovnici sem se kar dobro počutil in že na-

meraval za prihodnji božič presenetiti starše z novico, da ostanem v semenišču.

Imeli smo v goriškem Osrednjem semenišču podružnico po vsej državi razširjenega društva za ustanovitev katoliške univerze v Salzburgu. Na letnem občnem zboru te naše podružnice je nastopil semeniški duhovni voditelj (dr. J. Pavlica) z globoko zamišljenim govorom o pomenu visokih šol in izobražencev za javno in zasebno življenje. Ta govor me je močno vznemiril, zdelo se mi je, kakor da me je nekdo z močnim glasom vzbudil iz lenobne zaspanosti.

Nekaj dni kesneje me je poklical duhovni voditelj k sebi in izpraševal, ali nisem morda bolan, ker povešam glavo in iščem samote, ko sem se dotlej sukal med najbolj glasnimi veseljaki, ki so jih komaj brzdali. Odkrito sem mu priznal, da je prav za prav on kriv moje zbeganosti in zamišljenosti, ter razložil, v kakšnih okoliščinah sem prišel v semenišče. Dobri mož je nekoliko pomislil in rekel: »Ne prenažite se na nobeno stran! Po božiču bomo imeli velike duhovne vaje, dobro jih opravite in potem...!«

Tiste duhovne vaje je vodil sloveč italijanski jezuit, silovit govornik. Takoj po končanih vajah je prišel duhovni voditelj k meni. »Kako bo?« »Ven pojdem,« sem mirno odvrnil. On pa me je krepko potrepil po rami in z zadovoljnim smehom odšel svojo pot.

Brž sem pisal svojim prejšnjim tovarišem na Dunaj in v Gradec, kako bi se mogel še za tisto polletje vpisati kot medicinec. Z Dunaja je prišel nepovoljen odgovor, češ, da je za prvo polletje doba za vpisovanje že potekla in da ne morem začeti z drugim polletjem, ki je bilo takrat zelo kratko (od konca velikonočnih počitnic do začetka malega srpana). Iz Gradca pa mi je odgovoril prijatelj in tovariš iz gimnazijskih let, Ivan, zelo bodrilno: Ako se oglasim do 1. svečana in se izkažem z obiskovalnim spričevalom bogoslovnega učilišča, bo vseučiliška uprava smatrala ta vpis kot prestop ali prepis z ene fakultete na drugo, in tako še rešim prvo polletje. Prijatelj je tudi omenil, da morda dobim od Slovanskega podpornega društva kako podporo v obliki izkaznic za dijaško mizo, 10—15 na mesec, več da dobi redko kdo od starejših dijakov, ki se je že izkazal z izpiti.

Trebalo je hiteti. S težkim srcem sem sporočil domov svojo odločitev in prosil, naj mi dajo popraviti obleko in perilo. Ko sem prišel k rektorju in ga prosil za odpustnico in obiskovalno potrdilo, ni hotel nič slišati in mi ponujal kar teden dni dopusta, ki naj ga prebijem pri domačih, da se premislim, češ, da on že pozna take duševne boje

in da nisem za prav nič drugega na svetu ko za duhovnika. Nagnal me je iz pisarne. Šele tretji dan mi je ugodil in, izročivši mi listine, rekel: »Mož — tako nas je nazival —, še preden mine leto, pridete nazaj!« — »Morda se vrnem,« sem odgovoril, »a samo kot doktor zdravstva, prej ne!«

Lepo in genljivo je bilo slovo od profesorjev in tovarišev. Doma so me sprejeli z navadno prijaznostjo. Toda mučna mi je bila tišina: oče ni prepeval, kakor po navadi, tudi bratje in sestre so bili manj glasni, naša itak redkobesedna mati je skoroda onemela tiste kratke dni, ko sem se mudil doma. Napravili so mi, kar so mogli in s polletnim obrokom ustanove, ki sem ga prejel še v bogoslovnici, sem odšel v svet.

Bilo je pusto zimsko jutro v soboto 1. svečana, ko sem dospel v Gradec, močno zdelan od dolge nočne vožnje v zasmrajenem železniškem vozu. Pričakoval me je, kakor je v pismu obljubil, stari prijatelj Ivan in se ponorčeval z mojim obritim obrazom: »Kam si del brke in brado, zakesneli Eskulapov sin? Bojim se, da takega golobradca ne sprejmejo kar tako v našo bratovščino! Pa poskusiva in hitiva, da ne zamudiš zadnjega roka!«

Prtljago sem pustil na postaji in odšla sva peš v mesto, ker takratni konjski tramvaj je vozil počasi in v vozovih je zeblo. Spotoma sem zvedel, koliko si je prijatelj prizadel pri vseučiliških oblasteh, da doseže moj vpis, ki da mora biti izvršen do opoldne istega dne. Rad bi se bil kje umil in okrepčal s kakšno toplo pijačo, a prijatelju se je silno mudilo na univerzo, češ, da mora do devetih vložiti prošnjo z listinami in vpisnino, ako hočem, da bo dopoldne vpis izvršen.

Na tej poti sva prišla mimogredoč skozi prtiličje anatomskega zavoda. Nakrat sem stal sredi velike dvorane, ki mi jo je prijatelj označil za glavno torišče prvih dveh let.

Vtis name je bil strahoten in porazen. Po kamenitih mizah so ležala človeška trupla in njih deli, udje in drob, vse neznansko razmrcvarjeno. Tiste razžagane in zvotljene lobanje, odrti udje, na kose razrezani možgani in druge neznanske okvare, zelenkasto temni šar mišičja in drobja, vse to me je presunilo. Še huje je vplival name tisti dotlej neznan predirljivi duh po razpadajočem ali razkrajajočem se drobju. V meni se je vse zvrtelo in vzdigovalo. Kmalu bi se bil onesvestil. Zbežal sem na plano. Prijatelj je prišel za mano in me tolažil, češ, da je vsakemu medicincu izprva hudo, ko začne secirati, da pa se kmalu privadita oko in nos na te prizore in vonjave. V soboto je seve najhuje, ker se zbere material vsega tedna, ki ga nekateri medicinci obdelujejo po ves teden.

V soboto popoldne pa izgine vse to blago in v ponedeljek pride na vrsto sveže.

Jaz pa se kar nisem mogel znebiti uničujočega učinka, zaman sem si s kajenjem preganjal oni strašni vonj iz nosa, pred očmi so mi nepremično stale tiste ogabnosti. »Prijatelj, zdaj vidim, da nisem in ne bom za medicino. Vpišem se rajši za prirodoslovca!«

»Danes se vpišeš za medicinca!« je odločno odvrnil prijatelj Ivan. »Radi tebe se ne osramotim pri dekanu in rektorju. Če boš hotel na drugo fakulteto, napraviš lahko v drugem polletju. Zdaj mi daj papirje in denar!«

Na vseučilišču je hitel prijatelj iz pisarne v pisarno, izpolnjeval tiskovine in pisaril zame, jaz sem tekal za njim in ga spremljal kakor polit kužek. Še predpoldne je bilo vse opravljeno; potem sva šla na njegovo stanovanje. Bila je zelo skromna podstrešna sobica z dvema posteljama, dvema stoloma, mizo in omaro. To sobo je najel Ivan pred nekaj dnevi kot skupno bivališče za 12 goldinarjev. Ko sem se umil in osnažil, sva šla na obed v dijaško menzo. Meni se je še vse tako gabilo, da nisem mogel jedi niti pokusiti.

Zavest, da sem zgrešil poklic, me je prevzemala. Saj se je uprla vsa narava v meni, ko sem le pogledal v bodočo delavnico ali pripravljalnico za zdravnike. Kako naj premagam tako silovit odpor lastne narave? Zamišljen in potrtn sem hodil za prijateljem, spravil prtljago na stanovanje in zvečer odšel z njim v dijaško krčmo, kjer se je dobivalo za malo denarja še dovolj jesti in piti. Našel sem mnogo znancev in tovarišev z gimnazije, ki so sprejeli z duhovitimi in manj uspelimi dovtipi »skvarjenega lemenatarja« v svojo družbo. V tej zakajeni krčmi sem ob veselem dijaškem življenju nekoliko pozabil na jutranje vtise.

Po dobro prespani noči sem se napotil sam oprezat okoli anatomskega zavoda, ki pa je bil radi nedelje zaprt. Zdelo se mi je, da udarja iz njega navzlic zaprtim vratom in oknom neznosen smrad, ki mi za vselej onemogoči studiranje v njem. »Če zmorejo drugi, zakaj ne bi ti!« sem si prigovarjal in odganjal spomine na lepo življenje v semenišču.

Po kosilu sem se pridružil skupini novih tovarišev in odšel z njimi po gričih in gozdovih v znano izletišče, kjer se je razvila živahna zabava ob prepevanju domačih pesmi in šaljivih nastopih objestnih burkežev, tako da sem popolnoma pozabil na svoje skrbi.

Drugi dan sem bil že pri vseh predpisanih predavanjih, celo pri anatomskega predavanju sem zdržal do konca, dasi me je še zelo motil oni

predirljivi vonj. Mimo dvorane za secirne vaje sem kar švignil. A še tisti teden sem bil razpisan za secirno vajo, ki sem se je moral udeležiti osebno, zakaj brez dveh vaj na polletje bi polletje in leto ne veljalo.

Smejal se mi je prijatelj Ivan, ki sem ga prosil, naj me pride med vajo zalagat s cigaretami, da bi si s tobakovim dimom odganjal tisti zoprni smrad. »Že opraviš sam!« mi je odgovoril in šel svojo pot, posodivši mi secirni plašč in secirno orodje. Napravil sem si nekaj debelih cigaret in odšel v secirno dvorano, pušec in puhač dim kakor za stavo.

Kot tovariš za seciranje lahti je bil zapisan hkrati z menoj starejši medicinec poljske narodnosti, ki me je radi očitne nerodnosti pri skupnem delu takoj ozmerjal. Ko sem mu razložil svoj medicinsko začetniški položaj, se je pomiril in mi prisodil vlogo služabnika, da sem mu ud samo držal v zaželeni legi. Prvo cigareto sem pokadil, roke sem imel že zamazane od krvi in maščobe, da nisem mogel več seči po drugi cigareti, a godrnjavemu tovarišu se nisem upal zameriti, da bi ud spustil in si šel roke umiti. Oblival me je pot, temnelo se mi je pred očmi. Takrat je prišel v dvorano profesor in se ustavil najprej pri najini mizi. Hudoval se je na naju, da tako leno »obdelujeva« predmet. Opravičil sem sebe in tovariša, češ, da studiram medicino prvi teden, na kar se je spomnil mojega vpisa ter odšel s pristavkom, da se vrne, to pa radi tovariša, ki je stal pred izpitom. Tedaj se je začel potiti on, poklical je znanca

rojaka na pomoč, da sta v naglici preparirala mišice, glavne žile in živce na udu. Jaz pa sem gledal in gledal in čisto — pozabil, da sem v secirni dvorani. Proti večeru se je vrnil profesor k najini mizi ter delo pohvalil, češ, kaj se da napraviti z dobro voljo! Te nezaslužene pohvale nisem bil vesel, pač pa drugega razveseljivega dejstva: samemu sebi nisem verjel, da sem se tako hitro in dobro prilagodil okoliščinam, ki so se mi zdele še pred štirimi urami neznosne.

Tako je bila premagana prva ovira. A prišle so druge. S prijateljem Ivanom sva si zjutraj kuhala čaj, dokler sva imela špirit in sladkor, za tisto rjavo listje nisva bila nikdar v zadregi, zakaj dalo se je sušiti in prekuhavati večkrat. Opoldne sva hodila v akademsko menzo, dokler sva imela kaj izkaznic ali si jih mogla pri kom izposoditi, za zvečer pa, kakor je nanese, če je bilo kaj cvenka, akademske večerje takrat niso bile še v modi, sva jo udarila v dijaško krčmo; navadno sva si kupovala »safalado« z rženim hlebčkom za 7 ali 8 krajcarjev, večkrat pa sva si vse take dobrote samo mislila in zlezla spat brez njih.

Iz tiste dobe mi je ostal v spominu tale dogodek. Bila je lepa nedelja, zgodaj spomladi. Kosila ni bilo, ker nisem izteknil tovariša, ki bi mi posodil izkaznico ali denar zanjo. Šel sem tja ven v gozdove in se vrnil v mesto zvečer strahotno lačen. Stopil sem v pekarno in želel kruha za 4 krajcarje, ki sem jih še imel. »Kakšnega?« me je vprašala debela pekinja. »Tistega, ki ga je več!« Dobil sem dobršen hlebček in ga že med potjo domov načel. Doma sem ga kmalu pospravil, ugotavljajoč, da so bile v njem tudi lesene trščice in razna vlakna kakor od krtač. Danes menim, da je bil tisti hlebček za pasjo ali živinsko krmo, ker sem ponoči obolel za drisko in bruhanjem. Ker nisem zjutraj vstal ob navadnem času, je prišla gospodinja, stara ženica, vdova po ne vem kakšnem uradnem služabniku, pogledat k nama. Tovariš in prijatelj Ivan je spal že tretji dan in se ni zdramil ob njenem prihodu, jaz sem ji povedal, da vstanem radi boleznim kesneje. Zadreml sem iznova. Vzdrabila je naju dobra ženica ne vem čez koliko časa, prišedši v sobo s pozdravom: »Dobro jutro, gospoda doktorja, zajtrk je na mizi!« Nisem verjel očem, na mizi sta stali dve veliki skodeli dehtee kave in košarica z žemljami. Jaz sem se hitro poslužil zelo všečnega leka in takoj ozdravel, da sem mogel na predavanja. Prijatelj in sotrpin Ivan je povžil isto zdravilo z umerjenim učinkom, legel je nazaj in čakal v postelji, dokler ni pričakal izdatnejšega zdravila — bratovih dolarjev iz Amerike.

(Dalje prihodujič.)

Mara Kraljeva: Desetnica.

LOFOTSKI RIBIČI

Iz knjige: JOHAN BOJER, DIE LOFOTFISCHER

Priobčuje A. Šerko

3. Grötöya.

Že rano pred zoro so jadrala zopet vsa jadra iz pristanišča proti severu. Snežilo je tako na gosto, da so videli komaj za par čolnov predse, pa veter jim je bil ugoden in Kaneles je bil na izvidu. Jadra in vrvjè je postajalo težko od snega, zdaj pa zdaj je bilo treba osnažiti čoln, možje sami so pa dobivali bele lase in bele brade in če so samó za trenotek mirno postali, so bili kakor snežni možje. Pa so vozili naprej in skjäri in čerí in otočki so leteli v metežu mimo njih.

Tako so jadrani dan na dan, pri polnem, pri polovičnem, celó pri nasprotnem vetru; križarili so ali pa iskali za rtiči zavetja. Šlo je skozi sunde in čez odprto morje, danes v metežu, jutri pri lepem vremenu. Vedno pa je bil mraz in prvo, kar sta se Lars in Arnt morala naučiti, je bilo, mirno stati ure in ure v majhnem čolnu in zmrzovati. Sneg veje človeku v obraz, preko hrbta gredo pljuski vode, noge odrevené, četudi se giblješ, pa pri enakomernem vetru ni drugega posla, kakor da se upreš z nogami ob tla, čakaš in zmrzuješ.

Larsu se je zazdelo, kakor da so si vsi možje na krovu postali podobni. Vsak je stal na svojem mestu in vsi so videli isto in mislili isto, vseh obrazi so bili samo še veter, nebo in morje in vsak dan so si bili podobnejši.

Samo vodja čolna je stal ves čas, od jutra, ko so odpluli, pa do večera, ko so vrgli sidra, buden in pozoren pri krmilu. Ako je zaužil med dnem majhen grižljaj, ga je nesel s prosto roko v usta in odgriznil, z drugo roko je držal za krmilo in pogledi so mu šli bliskovito od vrvjè v jamborju preko valov. Pripogibal se je, da bi videl pod jadri predse, obračal krmilno ročico na drugo stran, če se je čoln premočno nagibal; na obrazu se mu je poznal vsak prihajajoči sunek vetra, kričal je povelja in neprestano žvečil skorjo kruha, ne da bi vedel, kaj ima v ustih.

In čas je potekal.

Sivi so dnevi, sivo je morje, sive so gole gore in sivi so oblaki, ovijajoči njihove vrhove. Galebi v zraku nad čolnom so beli, pa jate črnih vodnih ptic se motajo kakor sence v zraku in odletavajo hripavo vreščeč na odprto morje. Nekaj rdeče pleskanih hiš se stiska v zavetju otoka in zopet je videti na milje daleč samo morjé in same goré. Tam strmí teman breg zamišljeno v zimsko meglo.

Mara Kraljeva: Portret sestre.

V mraku pomežikuje iz megle samotni svetilnik in zdi se, kakor da bi iskali njegovi prameni, padajoči po zapadnem morju, nekoga, ki prosi pomoči.

Na kopnem se zasvetlika nekje v zalivu rumena lučka, bržkone je tam polpodrta kočica, in zopet je milje daleč do prihodnje lučke tema.

Pa ti, ki jadrata po morju, vedó, da se zajedajo v deželo fjordi, z gozdnatimi brdi in domovi na produ, in iz teh fjordov jadra jadro za jadrom in se obrača na sever kakor vsi drugi. In za njimi ostaja siva obala z vsemi tistimi bankami in štacunarji, pred katerimi se morajo ribiči tresti, če se jim tokrat ne posreči najti mest, kjer gredo polenovke svoja pota.

Nekega jutra pa, ko so pluli ob helgalandski pokrajini, je odprl Lars na široko svoje oči. Zagledal je bil čoln, ki je rezal vodo ob dolgem jeziku zemlje, moleče v morje. Bil je to čoln čisto drugačen od lofotskih čolnov, čoln, kakršnega do sedaj še ni bil videl.

»Poglej ga no!« je dejal, okrenivši se h Kanelesu.

»No, kaj še nisi videl nobenega čolna?« je menil Arnt, ki ni razumel, kaj naj bi bilo na tem posebnega.

»To je nordlandski čoln,« odvrne Kaneles, »dober čoln, pa z našim se vendar ne more kosati v voznji.«

Lars je še vedno strmél tja. Bil je manjši čoln od staväriških, brez gornjih jadre, tudi ni krmaril vodja čolna stojé, ampak je mirno sedel na klopi, s krmilno ročico v rokah. Pa ves čoln je bil tako lepo in nežno zgrajen in je letel preko valov, kakor da bi se vsak trenotek lahko dvignil ko ptica v zrak. Bil je nordlandski čoln na deset

vésel in v njem so sedeli možje v rumenih, široko-krajnih klobukih in pooljenih suknjah in so govorili mehkejše in nekako pojoče narečje.

Vedno več nordlandskih čolnov se je pojavljalo; jadra, na vseh vodnih potih sama jadra, tu dviga jahta svoje sivo štirikotno jadro vse višje od drugih, tam zopet se preriva s svojim črnim bokom gageasa skozi gnečo, tudi neki parnik izdihava svoj dim v ozračje, pravo preseljevanje narodov proti severu, v metežu in viharju.

Tri dni so morali čakati v Bödö in vsi z »Mroža« so bili na kopnem, izvzemši Arnt Aasana. Ta je bil tako zbit od vsega, kar je zadnje čase prestal, da je potreboval mirú, če je sploh hotel zopet postati človek, pa je poglel in trepetal ob vsakem hrupu, ki so ga povzročali pijani čolnarji v pristanu.

Pozno zvečer se je priplazil Elezeus Hylla, smrdel je po žganju, začel pa pripovedovati o Jakobu: »Ta pa ta! Zdaj so ga pač do dobrega ubili.«

»Človek, si li ponorel?«

»Da, v beznici se je bilo zgodilo; jaz sam se čutim srečnega, da se mi je posrečilo izmazati se, preden je prišla policija. Bili so Bergenci, s katerimi je prišel pokvečeni Jakob v prepir.«

Tako je dejal Elezeus in legel.

In prihajali so drug za drugim tudi ostali. Kristaver ni bil s Kanelesom nič kaj prijazen, odprl je vrata pečnice in ga treščil z glavo naprej na ležišče.

Zdaj so bili vsi razen Henrika Rabbena tu. Pozno ponoči se je privlekel s počasnimi, težkimi koraki iz pristanišča, saj je nosil Jakoba na plečih.

Ko je drugo jutro Kristaver budil druge, je bila temá kakor v rogu. Še vedno je bilo viharno, pa kljub temu je hotel proč, naveličan, še dlje časa počivati in čakati.

Medtem ko so pili kavo, je pripovedoval Elezeus o Jakobu, pa Kristaver ga je prekinil, češ, tisto pokveko so že tolikrat ubili, da se ne izplača radi tega še dlje tukaj čakati.

Henrik Rabben ni dejal nič.

Veliki parniki z barkasami so se gugali s svetilkami v vetru, ko je plul z razpetimi jadri »Mrož« ven v temó. Možje na krovu so vedeli, da je to blazno početje, saj se še parniki niso upali ven. Pa da bi Kristaverju na morju kdo kaj svetoval, tega se nihče ni upal.

Luči v pristanu so izginjale v megli, »Mrož« pa je jezdil na velikanskih, penečih se valovih. Ob otočkih in skjährih se je lomilo morje, da je brizgala voda visoko v zrak. Privezati so si morali širokokrajnike pod bradami, da jim jih ni odneslo, od morjá sem pa je bóbnalo po peklensko v vi-

harju in vrišču. Možje na prednjem koncu so ne-utrudno plali vodo, medtem ko so se zgrinjali valovi čez krov; vsi so plali razen onega pri krmilu, ki je z obrazom, kapajočem od morske vode, opazoval veter, valove in jadra.

Ko je podnevi metež popustil, so zavozili, zaviti v pene in pljuske, v pristanišče Grötöya. To je zadnja postaja, preden se pride pod Lofote; treba je prepluti le še Vestfjord, pa to je stvar zase.

Vse polno ljudi je stalo na kopnem v luki in gledalo to ptico neurja, ki je prihajala čisto sama z morjá. Možje na krovu so bili kakor pošasti, z belimi bradami, obrvmi in lasmi, med njimi pa je bil deški obraz, moker od solz ali pa tudi od morske vode.

Tu je Arnt Aasan v prisotnosti vseh tovarišev prosil, da bi se smel vrniti in s kakim parnikom odpeljati domov.

Nihče mu ni odgovoril, niti Henrik Rabben.

Ležali so v pečnici, se greli s kavo in majhnim prigrizkom, ko so naenkrat začuli kričanje in razgrajanje s čolna, ki se je prerival skozi valove. Lars je pomolil glavo ven in jo zopet umeknil.

»Zlodja! To je Andrej Ekra!« Zdaj se je oče zasmel in segel po zelenki z žganjem, da jim natoči. »Ha, ha!« se je zasmejala v njem. »tokrat zlomek vendarle ni bil prvi.«

Pa dobro uro pozneje se je znova čulo s prihajajočega čolna kričanje, in tokrat je pomolil glavo skozi vrata pečnice Elezeus in jo hitro zopet umeknil.

»Nak, vrag vedi, zdaj sem pa res videl pošast!«

»Kdo pa je?«

»Jakob, ki je bil včeraj mrtev. Kakor tukaj stojim, jo je prijadril z ‚Morsko rožo‘.«

»Se mi je zdelo,« je dejal Kristaver. »Jakob se daje pač ubijati, samo zares nikoli.«

V Bödö se je bilo kmalu razneslo, da je odplul neki čoln v viharju. To je Andreja Ekro grizlo, saj je bila njegova navada, da jo je vedno skrivaj pred drugimi popihal. Zato se mu je sedaj mudilo in Jakob je moral seveda za njim.

Ko so pa parniki opazili, da smatrajo celó odprti staväringski čolni vreme za tako, da se dá jadrati, so morali že zaradi časti tudi oni na pot.

Po starem običaju so čakali v Grötöyi Ramdolci na Staväringce in na njih bunke. Sicer so sami trdili, da je ravno narobe, pa to je bila le laž. Zdaj je bilo tu vse polno ramdolskih čolnov, pripravljenih odriniti skupaj čez Vestfjord, in čolni so bili kakor možje na njih: pisana mešnica. Bile so tu jahte in nordlandski čolni in čolni na deset vesel aafjordskega tipa in možje na njih so bili

temne ali svetle polti, po večini so bili pa temno-polti in majhnih postav, s komaj do kolen segajočimi škornji in višnjevimi platnenimi hlačami, s črnimi krpami zadaj.

Bili so kakor kramarska roba, pol ribiči in pol tega, kar so lofotski ribiči najbolj zaničevali: matrozi.

Šele naslednjega dne je prišlo do običajnega pretepa. Začel se je zgoraj pri štacunárju, kjer se je trlo v pivnici in štacuni Staväringcev. Mogoče so bili postali res preglasni, mogoče so tudi le preveč peli, na vsak način jim natararica ni hotela dati nič več pijače in sam debeli štacunár je v od moke pobeljeni obleki prišel, da bi jih postavil pred vrata. Če bi ne bil imel nekega Ramdolca pri sebi, ki se je šopiril in jih izzival, bi bili Staväringci pač mirno odšli; tako so pa planili na pritlikavca, hoteč ga vreči skozi vrata, pa so ga pomotoma vrgli skozi okno. Že je ležal, z drobci od šipe v laseh in bradi, tarnajoč zunaj v snegu in klical svoje ljudi na pomoč. Medtem so pa bili dobili Staväringci skomine po nadaljnji pijači, zato so štacunárja potisnili čez prag, natararico zaprli v omaro in imeli polne roke dela z odpiranjem steklenic in navrtavanjem sodčkov; saj je vsak od njih hotel dobiti svoj delež.

In baš ko so Staväringci blaženih obrazov mislili samo na mir in pijačo, so vdrli Ramdolci skozi prednja in zadnja vrata in postalo je zelo živahno, sicer ne pri pijači, pač pa s pestmi in rumenimi medeninastimi tobačnicami, s katerimi so udrihali drug po drugem. Mize in stoli, steklenice in ko-

Drevo sta vsadila. (Fot. Fr. Krašovec.)

zarci so frčali okrog, hrup se je mešal s copotanjem težkih škornjev, čuli so se kriki in stoki in zamolklo so padala telesa ob tla. Natararica je kričala in vpila v omari, da hoče ven. Štacunár je z županom stal zunaj in silil noter, pa ta hip znotraj zanj ni bilo prostora. Majhni Ramdolci so bili gibčni in so pritiskali na velike in močne Tröndce, jih suvali v trebuhe, kjer je najbolj bolelo, ali se jim zaganjali v grla in jih grizli. To so imenovali pretep. Staväringci so bili neokretni, pa če so zadeli, je bil možakar takoj na tleh. Še Jakob je pošepaval okrog in mahal s tobačnico, večinoma se je pa držal med vrati in dal vsakemu Ramdolcu, ki se je prikotalil po stopnicah, breco.

Prišlo je, kakor je moralo priti. Ramdolce so pometli iz sobe, nazadnje so se Staväringci pokrepčali še s požirkom, plačali, kar so bili dobili, in odšli doli k čolnom.

Ves večer pozno v noč so postajali Ramdolci po luki, kričali in kakor koze meketali; saj so vedeli, da Staväringcev nič bolj ne jezi, kakor če se pravi njihovim lepim velikim čolnom: kozje škatle.

Sicer je pa pomenila Grötöya mejnik na poti na sever. Do tu sem so vozili večinoma ob obali, kopno pred očmi, jutri bo pa treba čez 12 milj široko morje, jutri bo treba čez Vestfjord.

In ponoči, preden odrinejo, je ribičem tako čudno pri srcih, da spe na svoj poseben način.

O Vestfjordu kroži vse polno pravljic in pripovedk: nekaj milj od kopnega objame čolne megla, vihar naraste in kaj lahko jih odnese struja proti zapadu, vedno dalje proti zapadu, tja do zloglasnega Moskestroma, kjer jih zajamejo vrtinci in potegnejo v globočino. Seveda so to le pravljice, pa to noč jim vsem rojijo po glavi. Eno pa vedo vsi: na divji planjavi Vestfjorda je že marsikateri čoln obrnil gredelj navzgor in že marsikateri ribič je jezdil na gredlju, ne da bi se še kedaj vrnil k ljudem.

(Dalje prihodnjič.)

POVZDIGOVANJE

Žareče sonce plamení na nebu.
Vročina mučna nad zemljo drhti...
Nekje škrjanček v zraku poje.
Za njim hite vse misli moje,
za hip nad grobom tihim postoje,
nato še više, do neba, se vrpno
in s soncem in z naravo vso
Gospodu hvalno pesem zapoje.

Jože Kastelic.

IZ ANATOMIJE
N E K A J O K R V I
ARTERIJALNA KRI / VENOZNA KRI / ZGRUZEK
KRVNA TEKOČINA (PLAZEM) / SIROTKA (SERUM) / VLAKNINA (FIBRIN)

Dr. Janez Plečnik

Pozorni storimo nekaj poskušanj.

1. Prerežemo arterijo (Mladika 1928, str. 177): Kri priteče iz prerezka in izteka iz telesa ponovkovano sunkoma (in rythmischen Stößen). Pravijo torej: kri brizga, bruha, štrka (švrka), sviska, (šprica) iz prerezane arterije. Ujémimo, prestrézimo kri, bruhaajočo iz arterijalnega prerezka, v katerokoli posodo in kri naj postâne (stille stehen bleiben) v posodi.

Vemo: srca levi prekat je, ki goni kri po telesnih arterijah in ponovkovani srčni stisljaji so, ki ponovkovano sunkoma ženejo kri po arterijah telesa.

2. Prerežemo veno (Mladika; prav tam) pa kri lije v enakomernem, medlem curku iz prerezane vene. Ujémimo, prestrézimo kri, lijočo iz venoznega prerezka, v katerokoli posodo.

Vemo: srce je, ki žene kri v aorto, v arterije, v arterijalno vejevje, odtod v kapilare; kri odteka iz kapilar v vene. Kri teče torej iz leve srčne praznine, iz leve srčne votline, iz levega srčnega prekata v več in več praznin, v več in več votlin, v več in več prostora. Krvno potočje se torej od srca dalje širi. Kri teče torej tudi ob več in več stenah; kri se torej mane, drga, tare ob več in več stenah. Kar umevno je, da srčni stisljaji postajajo manj in manj opazni na krvnem potoku. Skušnja res kaže: kri teče skozi arterije sunkoma; sila krvnega toka se pri tem ubija pa kri curlja skozi kapilare in teče skozi vene enakomerno brez opaznih sunkov.

Kri, štrkajoča iz arterije, je svetlordeča, je »arterijalna«; kri, lijoča iz ven, je temnordeča, je »venozna«. Skušnja uči, da kri je svetlordeča, dokler je nasičena s kisikom (O), in skušnja pove, da kri je temnordeča, če je v njej le malo kisika. — Kri teče iz desnega srčnega prekata v pljuča, se nasiti (ob dihanju) s kisikom v pljučih — kri se »arterijalizira« v pljučih, kri postane »dihana« kri v pljučih. Arterijalizirana, »dihana« kri odteka v levi preddvor iz pljuč, teče iz levega preddvora v levi prekat in levi srčni prekat je, ki žene »dihano« (arterijalizirano) kri po arterijah v ude (organe); hraniva v udih »zgore« v kisiku, pridobavljenem po krvi. Pa kri, ki teče

iz udov, ki teče po venah, torej pičlí kisika ter je temnordeča, je venozna, je »dušena«.

3. Kri priteci iz arterij, kri priteci iz ven, kri bodi svetlordeča (dihana, arterijalizirana), kri bodi temnordeča (venozna, dušena) — vsaka kri, ki stópi iz žil, se v nekaj (5—30) minutah zgruzi (Mladika 1928, str. 260). Krvni zgruzek (crúor, coágulum sánguinis) je rdeč, dosti trden mohot. Zgruzek iztisne iz sebe po nekaj (12—24) urah svetlo, jasno, vodnato tekočino, ki plava nad zgruzkom. Le-ta tekočina ima ime sírotka (sérum).

Odljimo ali posrkajmo od zgruzka sirotko, pa opazimo, da zraku dostopna plat zgruzka postane ali ostane po nekaj (30) minutah svetlordeča, pa da notranjek, da sredeček zgruzka postane ali ostane temnordeč. Omenili smo že to (Mladika 1928, str. 260) in smo govorili o dihanju in o dušeni plati, o dihanju in dušenih delih zgruzka. — Sirotka — tako se zdi in skušnja uči prav tisto — torej ni pomembna za sprejemanje kisika in je očitno v zgruzku tisto, kar sprejema kisik, kar ima kisik, kar oddaja kisik.

Vidimo torej: kri, ki priteče iz žil (žive živali), se torej ob postânju (Stehenlassen, Stehenbleiben) razprti v dva dela: v rdeči zgruzek (crúor) in v vodnato sirotko (sérum).

4. Ujémimo kri, ki priteče iz žile (arterije ali vene) in počakajmo, da postane in se zgruzi, in počakajmo, da zgruzek iztisne sirotko. Odljimo ali odsrebajmo sirotko. Nato denimo zgruzek v navadno (tekočo) vodo. Voda bo izprala zgruzek. Zgruzek bo pobledel in se bo prelevil v klobčasto, luknjičavo gmoto, spleteno iz belkastega nitja. Razprtili smo s tem kri v tri dele: v sírotko (sérum), v rdeči del, ki ga je voda izprala in odnesla, v nitasto, vlaknasto gmoto. Vlaknasta gmota ima ime v l a k n i n a (fibrín).

5. Prerežemo arterijo; kri priteče iz prerezka in teče ponovkovano sunkoma. Ne ujémimo pa krvi v katerokoli posodo; prestrézimo jo v posodi, ki smo dali vanjo nekaj oksalno kislega amonijaka, torej nekaj amonijakalnega oksaláta (nekam 1 gram amonijakalnega oksaláta na 1 liter krvi) pa se kri ne zgruzi in kri ostane tekoča.

Oksálna kislina (HOOC-COOH) je organska kislina; nje spojki s kovinami (ali pa z amonijakom) so obče znane soli. Spojki kovin (ali pa tudi amonijaka) z oksalno kislino imajo ime oksaláti; omenili smo amonijakalni oksalát. Uporabljajo oksalno kislino pa tudi oksaláte za izpiranje madežev v perilu, posebej še za pranje (belih) slamninkov; govore o »cukrni« in o »deteljčni« soli oziroma kislini. — Grški »oksis« pove toliko kot naš »oster«. Oksaláti so torej soli, ki imajo

neko »ostrôbo«. Rekali bi menda brez strahu, da je oksalna kislina ostrôbna kislina in bi torej označali oksalate kot ostrôbne soli.

Kri, ki ostane tekoča zaradi oksalátov, ima ime »oksalátna« kri. Le-taka (oksalátna) tekoča kri pokaže (par ur) postána dvoje odločkov: vrhnjega vodnatega in spodnjega rdečega.

a) Vrhnji odloček — nekam polovico ga je vse tekočine — je jasen, prosojen, vodnat; pravijo mu krvni plazem (plasma); mi bi rekli, da je tekoči del krvi, da je krvna tekočina. Od nas dodani amonijakalni oksalát je raztopljen v tem plazmu, pa mu pravijo oksalátni plazem, oksalátna krvna tekočina. Odlijmo ali odsrebajmo ta oksalátni plazem od spodnjega rdečega usedka!

b) Spodnji odloček — nekam polovico vsega je rdeč usedek. — Vlijmo na ta usedek primerno raztopino kuhinjske soli v vodi (nekam 10 gramov kuhinjske soli za 1 liter vode); dobro premešajmo solno raztopino in rdeči usedek; rdeči usedek se bo razpršil po solni raztopini, pa se bo znova usedel v postáni mešanici — zgruzil se ne bo. Spodnji, rdeči usedek oksalátne krvi je torej težji od krvne tekočine, je težji od raztopine kuhinjske soli in je očitvidno sestavljen iz telesc, ki se ne topé v raztopini kuhinjske soli.

Odlili smo vrhnji odloček od spodnjega. Dodajmo odliti (oksalátni) krvni tekočini (plazmu) katerokoli vapnenčno sol, pa se bo plazem (krvna tekočina) zgruzil, zasiril; nitaste prepregé, nitasta vlakna se pokažejo v njem; prav taka vlakna se pokažejo v njem, kot jih opažamo v izpranem krvnem zgruzku (pod 4); fibrín (vlaknina) se pokaže; zgruzena krvna tekočina (plazem) iztisne iz sebe tekočino — sirotko (sérum).

Dodajmo spodnjemu, rdečemu (oksalátnemu) odločku katerokoli vapnenčno sol, pa se ne bo zgruzil. — Razprtli smo torej (oksalátno) kri tudi v troje delov: v sirotko (sérum) v vlaknino (fibrín), pa v nekaj rdečega (očividno) zrnatega, (očividno) sestavljenega iz telesc.

6. Prerežemo veno pa kri lije v medlem, enakomernem curku iz prerezka. Ne ujamemo pa te krvi v katerokoli posodo; prestrežemo jo v posodi, ki je v njej nekaj amonijakalnega oksaláta (nekam 1 gram na 1 liter krvi), pa se tudi kri iz vene ne zgruzi, pa tudi venozna kri ostane tekoča, pa tudi venozna kri pokaže (neka časa postána) dva odločka: rdeči usedek in nad njim jasni plazem (krvno tekočino). Velja vse tisto za ta dva odločka, kar smo povedali pod 5.

7. Izpustimo kri iz žile (arterije ali vene) v katerokoli posodo in pričnimo to kri koj švrkati s paličico: švrkana kri bo ostala tekoča in se ne

bo zgruzila pa — obilo, drobno belkasto, vlaknasto nitje se bo prijelo švrkajoče paličice in bo odelo paličico. Vlaknasta gmota na paličici je vlaknina — fibrín. Le-ta švrkana (geschlagen) tekoča kri naj (nekaj ur) postane, pa bo pokazala dva dobro opazna odločka: vrhnjega, jasnega, vodnatega in spodnjega rdečega. Razdelili smo kri torej v tri dele s švrkanjem: v nitje, ki se je prijelo palice (vlaknina, fibrín), v vodnati tekoči del in v rdeči usedek.

Povsem je očitvidno to-le: rdeči del krvi ne dá vlaknine; dobimo vlaknino le iz tekočega dela krvi. Očitvidno je, da je krvna tekočina (plazem) nekaj drugega nego sirotka (sérum); saj dobimo iz krvne tekočine vlaknino in sirotko (pod 5); plazem torej postane sérum po izločitvi fibrina. Očitvidno je, da je vlaknina (fibrín) raztopljena v sveži krvi ter da se vlaknina izloča, da izpada šele pri postánju krvi. Očitvidno je še, da fibrín (vlaknina) zajame rdeči del krvi pri zgruzanju, saj moremo izprati rdeči del iz zgruzkove vlaknine (pod 4).

Skušnje uče torej, da so v krvi ti-le deleži:

Kri	
krvna tekočina (plazem)	rdeči usedek
sirotka (sérum)	vlaknina (fibrín)

Zadovoljimo se za danes s temi ugotovki pa zavijmo nekoliko v plat.

* * *

Imamo krvi nekam $\frac{1}{10}$ telesne teže. Vemo, da je kri nujno potrebna za naše živetje; vemo, da izkrvavimo iz prerezane (večje) žile; vemo, da izkrvaveti pomeni umreti. Krvavitve iz večjih žil so česti zgodki: nož, žaga, ostra skala, utrta šipa, sekira prerežejo žilo po nezgodi ali namenoma. Trebamo ustaviti taka (močnejša) krvavenja. Kako ustavimo krvavenje? Pišejo dosti in radi o tem. Pravilno modrujejo o tem; v splošnem je pa neporabno, kar pišejo. Učé namreč, da je ločevati krvavenja iz arterij od krvavenj iz ven pri okvarah; ločevajo v svojem uku arterijalno od venoznega krvavenja. Učé: preveži, zadrigni ud pri arterijalnem krvavenju nad rano — torej na trupu (in srcu) bližnji strani — in preveži ter zadrigni ud pri venoznem krvavenju pod rano — torej na telesu (in srcu) oddaljeni strani. Ta nauk ni uporaben, njega dognanje je često kar opasno.

Ne misli pri krvavečih poškodbah ne na arterije ne na vene; ne brigaj se ne za »brizganje« krvi ne za »curljanje in litje« iz rane. Preudarjaj in presodi le, ali imaš opravek z močnim ali pa z neznačnim krvavenjem. Ne vtikaj prstov v

neznatne krvavitve: kri se pri teh urno zgruzi in krvavenje se ustavi samo po sebi; večja roka oskrbi (pozneje) rano. — Navodil za razpoznanje močnih od neznatnih krvavenj ni: miren predarek in privzgojeno ali prirojeno občutenje te vodita.

Pogledal si torej krvavenje; odločil si, da je krvavenje znatno, da je močno, da je torej n u j n e pomoči treba. Ne razmišljaj sedaj, kako arterije, kako vene drže v udu, ne razmišljaj o »bakterijah« in prisadih (infekcijah) — marveč: srčno pritisni s prstom na rano, v rano in p r i t i s n i t a k o , d a n e b o v e č k r v a v e l o . Žila je mehka cev; ta cev je zarezana; kri teče iz zareza. Tvoj prst utisni krvavečo zijavko tako, da neha krvavenje. Ne begaj pri tem poslu pa tudi ne hiti; ne bodi opoteč. Kar posrečilo se ti bo in rešil boš (za enkrat) ranjencu življenje. Ne boš mogel dolgo tiščati prsta na rano: utrudil se boš. Pa vzemi ti ali kdorkoli katerikoli ploščat, oblast, obsegu rane primerjen, trd predmet (kamen, opeko, deščico, kovani denar, v kepo ali svaljek zložen robec); recimo temu trdemu óblastemu predmetu žmik (Caf; ein gepresster Ballen, pelota). Odmekni prst od rane ter urno pritisni žmik ne n a d n e p o d r a n o — pritisni ga n a r a n o . Koliko časa tišči krvavečo rano s prstom, z žmikom? Tišči rano, dokler se več človek ne pobriga za ranjenca: tišči jo ure, tišči jo — če treba — dneve. Tega ne premoreš: vzemi torej karkoli povejastega (robec, brisalo, povoj) ter trdno privij z njim žmik ob ud — storil si vse s tem, kar moreš; tudi kirurg ne more storiti več (v sili). — Čas je že, da vsa nepotrebna in zahotana učenja in modrija o krvavečih ranah izgine iz glav in iz knjige. Ta modrija rodi zgolj nesrečo, ne vodi do prve pomoči in pelje le v prvo nerednost prve pomoči.

Šel sem — tega so že dolga leta — skozi vas ljubljanske okolice. Spoznali so me in so me poklicali v hišo, ki je berač ležal mrtev v njej. Berač je bil prišel nekam pred uro k hiši, je sedel v senco pred hišo, je kramljal z občani — kar se mu kri vlije iz rane na litkah (meča = Wade), ki so imele mogočne krstice (krčne žile, Krampfadern, varices) pod kožo. Poklicali so moža, ki je bil na glasu, da se »zastopi« na rane. Mož je vedel preveč in znal premalo: prevezal in zadrnil je kračo in — povezal ni krvaveče rane — zadrnil je povoj n a d k r v a v e č o r a n o (bliže truplu oziroma srcu). Beračeva rana je krvavela, je krvavela, je krvavela in berač je izdihnil. Nihče če se ne bi bil brigal za berača, pa bi bilo kar prav.

(Dalje prihodnjič.)

KO SO HRASTI ŠUMELI ZGODOVINSKI ROMAN

Spisal S. R. Minclov / Iz ruščine prevel B. Vdovič

Tretje poglavje.

Pskov, kakor tudi starejši brat njegov, je bil v opisovanem času svobodno mesto.

Še je zvonil na trgu njegov večevski zvon, narod je, kakor prej, vladal posadnik,¹ toda že ga je Moskva prisilila, da je sprejel njenega namestnika, Vasilija Šujskega, in čakala prilike, da konča z nemirno republiko.

Šujski se je oblastno vmešaval v zadeve Pskova. Razdraženost zoper njega je bila pri ljudeh splošna.

Razumni posadnik, Ivan Kirilovič Tenšin, je razumel igro moskovskega postavljenca, ki se je očitno trudil, da izzove razpor s Pskovom, in vedoč, da za odkrito borbo z Moskvo Pskov nima moči, skušal pomirjevati strasti, ne dajati povoda za vojno in kolikor mogoče odlagati odločilni dan.

* * *

V prostorni, svetli sobi Tenšinove velike hiše, gledajoče z griča na ustje ozke reke Pskov, je sedel z gospodarjem moskovski namestnik, ki je bil prišel po veliki maši v stolnici k njemu.

Šujski, mož nevisoke rasti, poln, z dolgo črno brado, padajočo mu kakor klin na prsi, je zajemal med iz srebrne kupice in zvedavo gledal posadnika s svojimi črnimi, kakor z lakom prevlečenimi očmi.

»Pomiri, Ivan Kirilovič, ti pravim, te svoje prostovoljce, pomiri jih!« je govoril s hripavim glasom Šujski.

Visoki in zastavni Tenšin je zdaj stiskal obriti podbradek s široko belo roko, zdaj je nalahko sklanjal plavo, močno osivelo glavo in si počasi gladil lase.

»Kako jih pomiriš?« je rekel s prostodušnim glasom in uprl za hip svoje umne sive oči v Šujskega ter jih takoj zopet povetil. Izraz njegovega obraza je bil nedoločen.

»Jako preprosto! Ali nimaš ječ?«

»Ječe so že, a kdo mi bo mladce lovil in zapiral?«

»A!« je zategnil Šujski ironično, »nima kdo? No, če je tako, potem je očitno treba, da poprosim Moskvo pomoči; poslali bi vojnih ljudi sem, kolikor je treba!«

V njegovem glasu je zvenela grožnja.

¹ Posadnik — v starih, svobodnih mestih, v Novgorodu in Pskovu, je načelnik veča (narodnega sveta). — Op. prev.

V Tenšinovih očeh se je posvetil vznemirljiv plamenček, a je takoj zopet izginil; obraz mu je zavzel še dobrodušnejši izraz.

»No, Moskva je daleč, čemu bi tja pošiljal!« je vzkliknil. »Ali nisva midva, bojar, prijatelja? Le govoriva midva tako, po pravici, a da ti ustrezem, storim vse zate, dasi je težko: saj veš, kakšen je postal narod sedaj!«

Šujski je prezirljivo zamahnil z roko.

»Le nikar ne zamahuj!« je poprijel zopet Tenšin, »ti meriš vse po Moskvi, toda vedi, da je tam pri vas narod prestrašen: postavi mu palico velikega kneza, pa se ji bo klanjal, a pri nas ni tega! Praviš, da ti ni vseč, če greš po cesti, pa se še čapke ne dotaknejo, pojó in se derejo? ...«

»Za jezo in da me zasmehujejo, delajo tako, pogani!« ga je presekala Šujski.

»Saj se tudi meni zgodi, da me ne pozdravijo!« je nadaljeval Tenšin. »Kaj hočeš, da napraviš?«

»Ti vodi svoje račune, kakor hočeš!« je rekel Šujski trdo, »moja zadeva pa je posebne vrste stvar. Ne meni se tvoji norci ne klanjajo, temveč velikemu knezu moskovskemu: jaz predstavljam tu njegovo presvetlo osebo!« Šujski je udaril s pestjo po mizi in se zravnal.

»Res je... to ni v redu!« je rekel Tenšin, majaje z glavo, kakor bi se pomišljal. »No, dobro, veš, kaj narediva: Jutri otvori nemški dvor trg, in čeprav se približujejo prazniki, se je nateplo v mesto naroda kakor morskih valov in se ga v nobenem slučaju ne smemo dotekniti, sicer oba ne uideva živa. A počakajva dva, tri dni in jaz potihem pograbil tiste, ki so malo večji kričači... Dobro, kajne?«

Šujski se je namrščil; želel bi si od posadnika bolj odločnih in očitnih dejanj, toda obenem je

V ljubljanski megli. (Fot. Fr. Krašovec.)

spoznal, da Tenšin besed o njegovi osebni varnosti ni govoril tja v en dan; svojega življenja pa Šujski nikakor ni hotel tvegati.

»No, kaj hočemo!...« je zategnil. »A ti je znano,« je hitro vprašal, »da se napravljajo od vas ušujniki v Vjatsko zemljo?«

»No?« je začudeno vprašal posadnik in se nagnil nazaj; oba sobesednika sta se srečala z očmi in dolgo nepremično gledala drug drugega. Šujski je prvi umaknil oči.

»Odkod veš to, bojar?« je izpregovoril Tenšin.

»Ves svet govori!« je odvrnil Šujski, zmajavši z rameni. »Glej, ako pustiš, da ti uidejo, boj se nesreče od velikega kneza! Viš, kje vam sedé ti vaši razbojniki!« se je poploskal z roko po vratu.

»Pa saj ne hodijo k vam, temveč v Vjatsko zemljo, h Kamnu¹ hodijo zmerom ušujniki!«

»A po čigavih zemljah gredo, če ne po naših?« je rekel Šujski. »Na kočevnike gredo, a naše po poti požigajo in plenijo!«

Posadnik je od začudenja razprostrl roke.

»No, prava nesreča!« je rekel. »Kako pa veš, kam in po kaj se kdo napravlja! Bodi tako dober in odvrni, če je to res, jezo velikega kneza... Vsega ni mogoče videti!«

»Zato pa glej bolje...« je izpregovoril Šujski. »Ako ti je svojih dvoje oči premalo — najemi si tuje!... Toda zasedel sem se pri tebi... čas je, da grem!« se je nenadoma spomnil, vstal in se jel križati pred svetimi podobami. Nato se je poklonil gospodarju: »Zahvalim za pogostitev!«

»Vedno dobrodošel!« je odvrnil, klanjaje se tudi on, posadnik. »A kdo zbira tolpo, nisi slišal?«

»Slišal... Vaska Ščokin!« je odvrnil Šujski odhajaje.

Posadnik je spremil gosta prav do spodnjih stopnic predvežja in se vrnil v hišo. Njegov obraz je bil v skrbeh. Komaj da je stopil v sobo, so se na desni odprla druga vrata in iz njih se je pokazala visoka, Tenšinu podobna, sinjeoka, plavolasna deklica.

»Je že zvedel, prekleti!« je vzkliknil Tenšin, ko jo je zagledal.

»O čem pa?« je vprašala ona z nizkim, a prijetnim glasom.

»O naši nakani, o Vasiliju!«

»Kako o nakani?« je vprašala deklica in se nalahko izpremenila v obraz.

»Vsega seveda ne... Zvedel je, da nabira Vasilij prostovoljce.«

»Nate ne misli!«

¹ Pod Ural.

»Ne, še sumi ne, kakor je videti...«

»No, potem pa še ni taka nesreča!« je odvrnila, upokojivši se, ona.

Posadnik se je namrščil in molče hodil iz kota v kot. Deklica je postala pri mizi, kakor da bi čakala nadaljnjega razgovora, nato pa je pobrala kupice in čutaro z medom ter se napravljalala, da odide iz izbe; toda posadnik jo je ustavil.

»Veš kaj, Grunjuška,« je rekel, »pošlji, pošlji takoj kako hišno k Vasiliju, naj se oglasi pri meni, kadar se stemni, toda tako, da ne opazi nihče!«

»Tako, papa...« je odvrnila in polagoma, kakor je delala vse, odšla iz sobe.

Zvečer istega dne sta v zadnji sobi posadnikove hiše sedela Tenšin in Vasilij Ščokin. Pred njima je na mizi mežikaje gorela voščena sveča. Nekoliko vstran, v somraku, je bilo opaziti Grunjo; naslonila se je s hrbtom na peč iz raznobarnih pečnic in ju poslušala.

Ni Novgorod ni Pskov nista skrivala svojih žensk in jih zapirala, temveč so ženske tam imele popolno svobodo in se udeleževale celó javnega delovanja.

»Viš ga, psa moskovskega! Izvohal je!« je rekel Vasilij, slišavši podrobno pripovedovanje Tenšina o obisku Šujskega. »In kakšna bo zdaj tvoja beseda, gospodar?« Uprl je svoje smeje rjave oči v Tenšina.

Ta je neodločno zmajal z glavo. »Da ti po pravici povem — ne vem!« je rekel, pomolčavši. »Preudarjal sem že tako — in tako: i Pskov je pomiriti treba i vas odtod pustiti je nevarno...«

»Zakaj je nevarno?«

»Zato ker pojdete po moskovskih zemljah: to je tudi vzrok, da nam pošljejo vojsko za kazen!«

»To se torej pravi, da nas je voda obtekla!« je rekel porogljivo Vasilij. »Ako bomo doma sedeli, nam pošljejo vojsko, da nas — umirijo; ako pojdemo zdoma, da nas — kaznujejo?«

»Tako je!« je povzel posadnik. »Zato sem pa tudi poslal pote, ker sem se hotel pogovoriti... Ali si zbral veliko četo?«

»Kakor si bil takrat naročil: skoraj vsi bolj pogumni mladci so se napravili, da gredo z mano!«

»Kakšna smola!« je vzkliknil Tenšin in udaril z dlanjo po mizi.

»Kaj torej sedaj?« je vprašal Vasilij, videč, da se je posadnik zamislil. »Z njimi se ne dajo kar tako šale uganjati!«

»Kakšne šale so to!« je vzkliknil Tenšin.

»Ako si torej hotel slišati mojo besedo,« je nadaljeval Vasilij, »čuj jo: na Vjatko ne plujmo, a tudi moskovske pijavke se ne bojmo! Namesto

na Vjatko pa pošljimo do gospoda Novgoroda, izročimo mu darila, prosimo ga za pomoč in skupaj z Novgorodci udarimo na Moskvo! Tako bo konec stvari!«

»Ne stvari, ampak Pskova bo konec, to je gotovo!« je rekel, zmajavši z glavo, posadnik. »Novgorodci pomoči ne dajo, ker jim je moskovska šola še sveža. A da bi šli sami na Moskvo, je isto, kakor hoditi s palico na medveda!«

»No, to bomo šele videli, se že postavimo!« je samozavestno odgovoril Vasilij. »S pravičnim je Bog!«

»Treba počakati!« je rekel odločno Tenšin in vstal izza mize. »Premislil sem vse in čuj moj ukrep: četa se ne sme razpustiti in tudi pot h Kamnu vam prepovedujem. Odpravite se in plujte z Bogom na Ilmen, od tam pa na finsko zemljo!«

»Kaj pa naj vzamemo tam? Naj pripeljemo jelk in kamna od tam, ka-li?« je siknil Vasilij.

Tenšin se je vzravnaval v vsej velikosti in ga nejevoljno premeril.

»Ali nisi mar Pskovič, Vasilij Petrovič?« je vprašal. »Če imaš svojega denarja ali ka-li premalo, tedaj ti ga dam jaz! Ne gre misliti na plen, temveč na rešitev Pskova. Opravi si mi polovico posla — zbral si mladeniče, opravi še drugo — osvobodi mesto od njih!«

Vasilij je molčal in nezadovoljno bobnal s prsti po mizi.

»Pogosti gosta, Grunja, pridem takoj,« se je obrnil Tenšin do hčere. Ta je šla do enih izmed vrat, Tenšin je odšel skozi druga.

»Počakaj, bojarišnja...« je rekel hitro Vasilij in vstal s klopi.

Grunja se je ustavila, držeč roko na kljuki.

»No, in kaj mi porečeš ti?«

»Jaz sem Pskovičanka, Vasilij Petrovič,« je mirno in obenem s poudarkom odgovorila Grunja; »kar ti je rekel oče, to bo tudi moja beseda!«

»In ti želiš, da se jaz čim prej poberem izpred oči odtod?«

»Ne; ne meni ne očetu nisi storil nič hudega; meni ni potreba, da odideš!«

Besedo »meni« je Grunja poudarila.

»In ako odvedem prostovoljce ter se vrnem potem, — lahko pošljem snubače k tebi?« je vprašal Vasilij in poblebel.

Grunja je zagorela in sklonila glavo.

»Takrat se bo videlo!« je odgovorila nerazločno, na široko odprla duri in izginila za njimi.

Ko je prišel Tenšin z veliko usnjeno torbo v rokah, je bil Vasilij sam v sobi; stal je ob steni in Tenšinu se je zdelo, da je nekaj veselega šinilo v njegov obraz.

»Torej kako je, Vasilij Petrovič?« je vprašal, vstopivši se predenj.

»Naj bo po tvojem, gospodar: v finsko zemljo povedem fante!« je Vasilij ponižno odgovoril in povetil oči.

»Bistroumnica!« je vzkliknil na ves glas posadnik, vrgel torbo ob tla, da je zamolklo tlesnila, objel Vasilija in ga krepko poljubil. »Bog ti daj zdravje in srečo! — A to...« je pobral torbo in jo pomolil Vasiliju: »ako bo plen slab, razdaj fantom srebro za dobiček... da ne bodo kleli!«

Grunja je prinesla na ploščku vrč z medom in sladkih prigrizkov.

»Ponudi, ponudi gostu milemu!« ji je šel Tenšin oživljeno in veselo naproti. »Na finsko zemljo povede Vasilij Petrovič četo!«

Oči so deklici potemnele in zasijale.

»Prosim, pokusi!« je rekla Grunja in se mu nalahko klanjala. »Saj sem ti rekla, očka, da je on pravi Pskovič!« se je obrnila do očeta.

Vasiliju je radostno čustvo zavalovalo v srcu.

»Mojega sveta, da pojdete v finsko zemljo, mladcem za sedaj še ne pripoveduj,« je rekel Tenšin, »odkrij jim to po poti, da se ne bi tu pobunili!«

»Tukaj še žugniti ne dam nikomur!« je prepričano odvrnil, venomer pogledovaje na Grunjo, ki je zardela pod njegovimi pogledi. »A kdaj naj odplovemo?«

»Čim prej, tem bolje — že jutri!«

»Jutri ne gre, ker se začne trg. Polovico čete se porazgubi med narodom!«

»Torej pojutrišnjem, a ne pozneje: čez dva dni začneva s Šujskim loviti odletele ptiče!«

Vasilij se je nasmehnil.

»Daj nam še medu, Grunja,« se je pobrigal Tenšin. »Kaj stojiš? Ne vidiš, da imava prazni kupici? Bog daj dobro srečo!« je pristavil, ko je bila Grunja nalila medu, in trčil z Vasilijem. »Srknj tudi ti, Grunjuška!«

»Da bi se srečno vrnil, Vasilij Petrovič,« je spregovorila, vzemši kupico, in napivala gostu. »Čakali te bomo!«

Zazdelo se mu je, da je nekaj posebnega v glasu deklice.

Vasilij je poskočil na noge in ji odgovoril z nizkim poklonom. »Uslužen bom Pskovu in Presveti Trojici!«¹ je rekel razburjeno. »Kar zmorem, to storim. Pojutrišnjem ob zori bomo že na Talabskem jezeru!«

(Dalje prihodnjič.)

¹ Stolnica v Pskovu, čije ime je služilo narodu za geslo, kakor Sveta Zofija v Novgorodu.

BESEDA O GNEZDU

Duša nemirna
gnezda si išče.
Nisem še stopil
v tvoje svetišče.

Duša bi rada
v tiste prostore
daljne, bleščeče
šla — a ne more. —

Kakor pred zarjo
tiha cipresa
rasteš pred mano...
Rahla zavesa

Bliže ko ti si
meni, jaz tebi —
bolj sva si tuja,
dlje vsaksebi.

v srcu ti krije
mlade prelesti:
v meni so vzevele
sladke bolesti,

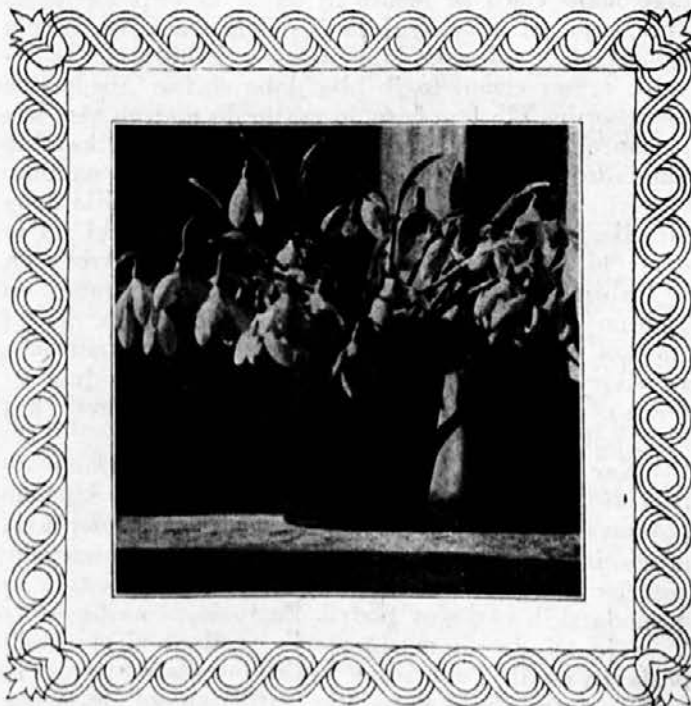
Najini roki,
plahi, a zvesti,
iščeta v tmi se,
polni prelesti...

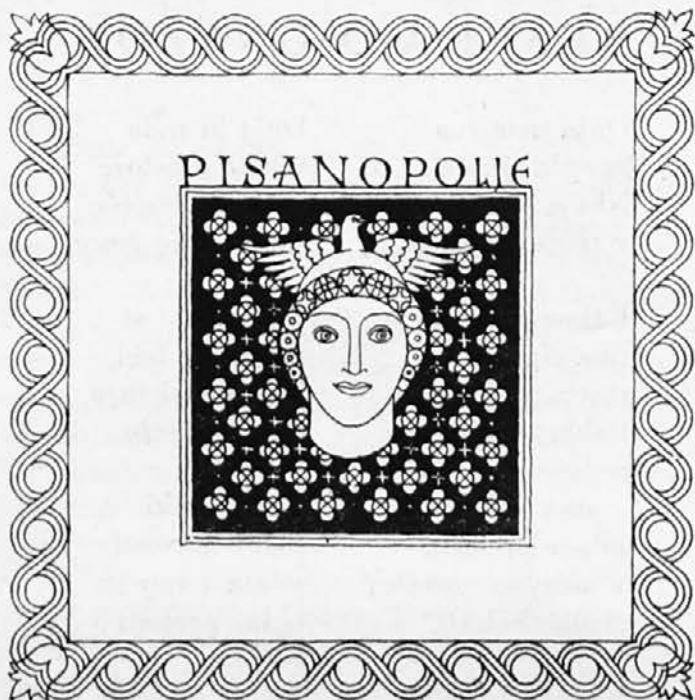
k soncu bi rade
skozi oblake:
Tam bi sprostile
teže se vsake...

Kadar se bosta
najini roki
našli — o, v tisti
uri visoki

stopil bom v tvoje
tiho svetišče:
našla bo duša,
česar zdaj išče.

Vinko Žitnik.

LJUBLJANSKI ROTOVŽ

K. Dobida

Izobražen tujec, ki pride v Ljubljano od severa ali od juga, bo presenečen opazil, da mesto, ki se je razvilo iz rimske Emone, hrani tako malo stavbinskih spomenikov iz svoje preteklosti. Če bo pa primerjal Ljubljano z nemškimi mesti po alpskih deželah in pa z italijanskimi, bo še bolj začuden, da so v Ljubljani umetnostno pomembne stare stavbe tako zelo redke.

Kaj je vzrok temu? Ali je bilo naše mesto v minulih stoletjih vseskozi politično takó čisto brez pomena, kulturno neplodno in brez duhovnega življenja, trgovski zaostalo in revno? Mar so bili naši prednji tako malo vneti za lepoto in ugled mesta? Vse to so vprašanja, ki se vsiljujejo človeku, razmišljajočemu zgodovino stavbarske umetnosti v Ljubljani. Za en velik zagon vemo: to je bila doba slavne *Academiae operosorum*. Ob tem času je zraslo do malega vse, kar premore Ljubljana stavbinskih, kiparskih in slikarskih umotvorov. Kako je bilo prej, ne vemo prav natanko — viri so še čisto nepreiskani, kesneje je sledila doba mrtvila, propadanja. In v polpreteklih časih, ki jih je doživelo deloma še naše pokolenje, je vladal vseprek v ljubljanskem prebivalstvu malenkostni, samo na gmotno blaginjo posameznika obrnjeni duh, ki ni zmožen ne poleta ne širnega razgleda, ne umevanja za višje cilje. To so bila pokolenja, katerim je Prešeren očital: »Vi, ki samó vestè, kaj posojila nesó, kaj hiše, polje, kaj kupčija!»

Kar je redkih stavbinskih umetnin le kljubovalo pogostim požarom in potresom, smo nato iz napačno pojmovanih teženj po »modernizaciji« in »olepšavi« mesta, iz pregoreče vneme za neke umišljene higienske potrebe in zaradi prav tako umišljenih prometnih in gospodarskih razlogov podrli. Pa to še ni najhujše — huje je to, da na mesto starih vrednot nismo znali postaviti novih. Popotresna Ljubljana glasno govori in priča o nesrečah, ki so uničile častljivo obličje mesta.

Po zadnjem velikem potresu leta 1895 je padla vrsta znamenitih stavb, ki jim je potres sam prizanesel, na tla. Brez stvarne potrebe je bil porušen znameniti renesančni Knežji dvorec na Novem trgu, mogočna stara gimnazija, ki je stala tam, kjer je danes prazen prostor, ki mu pravijo Vodnikov trg, pa še cela vrsta lepih in pomembnih stavb. Česar pa nismo porušili, smo žal temeljito pokazili. Poglej samó šentjakobsko pa šentpetersko cerkev, dovolj bo v dokaz, kako malo smisla za umetnost in za ohranitev zgodovinskih lepôt so imeli v odločilnem trenutku odločilni možje.

Po čudnem naključju nam je ostal vsaj rotovž. Sicer so se že pred vojno kar po vrsti oglašali »strokovnjaki« s predlogi, naj bi se rotovž lepo podrli, na podrtiji pa sezidal nov ali pa kakšno drugo poslopje. občina naj bi si pa postavila nov dom kje drugod. Razpravljali so o tem barbarskem načrtu celó že po listih, kakor da je starodavni sedež mestne gosposke navadna kramarska hiša, brez tradicije, brez pomena in brez umetnostne vrednosti. Hvala Bogu, ostalo je le pri načrtih! Sicer je občina sama pred nekaj leti hotela del rotovžkega poslopja spremeniti v trgovine in zaradi tega uničiti lepo pročelje, pa je soglasni odpor vseh razumnikov ta naklep vsaj deloma preprečil. Še več! Glasno se je začula zahteva, naj se rotovž ves obnovi in očisti kesnejših navlak. Zahteva je prodrla. In prav v današnjih dneh se vršé na ljubljanskem rotovžu tako obširna popravila, da bodo zgodovinski stavbi dala trajnega izraza.

* * *

Ne bo odveč, da po zgodovinarju Ivanu Vrhovcu podamo kratko sliko o postanku in usodi ljubljanskega rotovža. Sicer je prav to poglavje naše domače zgodovine (kakor sploh vsa zgodovina mesta Ljubljane) še tako malo in tako le bolj od vrha obdelano, da kar izziva sedanje in bodoče naše zgodovinarje. Za enkrat nam Vrhovčeva raziskavanja nudijo v tem pogledu še največ gradiva.

Najstarejši rotovž je bil v Ljubljani sezidan leta 1297. Po Valvazorjevi trditvi je stalo to poslopje na Starem trgu, tam kjer so pozneje zgradili kruharno. Ta je pa bila prav blizu tedanje ječe, ki je stala ob mestnem ozidju, čisto na koncu tedanje Ljubljane, na kraju, ki se še danes zove Pod Trančo. Vrhovec je mnenja, da je ta Valvazorjeva trditev netočna in misli, da je stal prvi ljubljanski rotovž približno tam, kjer stoji danes Stiški dvorec, to je na križišču Starega trga in Florjanske ulice.

Ko so ta rotovž opustili, so Ljubljančani leta 1484 zgradili novo mestno hišo prav tam, kjer stoji še današnji dan. Bila je majhna in nizka, slonela je na dveh mogočnih slopih in postala kmalu pretesna za razvijajoče se mesto, pa tudi razpadati je začelo poslopje. Dobrih dvesto let kesneje so se občinski očetje odločili za zgradbo novega doma. O prvotnih načrtih zanj nam je znano, da jih je naredil slovit holandski kapucinec, ki mu pa ne vemo imena. Vendar njegova zasnova ni obveljala. Iz rokopisa »Curia Labacensis«, ki ga hrani ljubljanska semeniška knjižnica, izvemo zanimive podrobnosti. Neznani pisec omenja, da so v vsakem dobro urejenem mestu predvsem potrebne tri stavbe, katere je treba, da so čim lepše in bogatejše. To so rotovž, žitnica in solarna, pa orožarnica. Rotovž

Obnavljanje stare rotovške veže.

Tudi stena med stebrom in zadnjim zidom je že porušena.

naj bo »ali sijajno delo, ali naj se pa sploh ne zida. In če ga res sijajno pričnemo, prav nič ne ovira, če ga ne bo mogoče dokončati že v dveh ali treh letih«. Tako svetuje pisec rokopisa, ki je bil napisan okrog leta 1680. Ker je bil stari rotovž že tako razmajan, da je bil nevaren za ljudi, ki so imeli v njem opravka, se je občinska gosposka po dolga desetletja trajajočih prepirih in razporih nazadnje le odločila in v začetku aprila leta 1717 so ga podrli.

Na istem prostoru je stavbnik Maček sezidal novi rotovž, ki še danes stoji. Temeljni kamen so položili dne 16. aprila 1717, dovršeno pa je bilo poslopje že prihodnje leto. Razen opeke, ki je bila žgana v mestni opekarni, je izdala občina za svoj dom nad 8000 goldinarjev. Rotovž je bil sezidan v glavnem tak, kakor se je ohranil do današnjih dni. Prvotno so ga po zasnovi holandskega kapucina hoteli sezidati v »staronemški maniri«, kakor pravi neznani pisec omenjenega rokopisa, ki pa se je uprl temu načrtu, češ, naj se postavi v sodobnem slogu. Tako se je tudi zgodilo — sezidali so ga v baročnem slogu, le stolpič še spominja na »staronemško maniro«.

Posameznosti so se seveda v teku stoletij spremenile. Tako je na primer ukazala cesarska gosposka iz kresije, da so morali že leta 1798 odstraniti nad pet-

deset stotov težki kamniti hodnik nad srednjim obokom. Na tem hodniku so na smrt obsojene zločince kazali ljudstvu in jih izročali rablju. Občinski svet se je branil izvršiti nalog, češ, da bo pročelje lepe stavbe pokaženo. Ker pa ni bilo denarja niti za skromen železen hodnik, se je moral vdati. Magistrat je izdal sicer tedaj javen poziv na meščane, posebno na bogate trgovce, naj s prostovoljnimi prispevki omogočijo, da se kameniti hodnik ohrani. Poziv ni našel odziva. Ljubljansko meščanstvo v tistih časih (kako bi bilo danes?) ni imelo smisla za čast in dostojanstvo občinskega doma. Še leta 1886, ob času, ko je pisal Vrhovec svojo knjigo »Die wohllöbliche landesfürstliche Hauptstadt Laibach«, je bil rotovž brez hodnika. Kesneje so ga spet obnovili.

Znotraj se je pa rotovž stavbinski močno izpremenil. Najvažnejša je prezidava občinske zbornice, ki je v današnji obliki nastala tako, da so prvotni strop znatno nižje zborovalnice podrli in sega sedanja zbornična dvorana skozi dve nadstropji. Zelo se je pa izpremenila podoba tudi v notranjosti, ko so vhodno vežo in arkade na dvorišču ter v zadnjem krilu prvega nadstropja uporabili za razne namene in jih zazidali. Kedaj je bila prvotno prostorna veža tako stisnjena in oddeljena v več manjših sobic, ne vem. Morda se je to zgodilo že proti koncu 18. stoletja, ko je zabredla občina v velike dolgove in skušala plodonosno izrabiti celó rotovžko poslopje in je zaradi tega potrebovala zase več prostorov. Gotovo je, da je odločal prav malenkostni, čisto materialistični duh. V mestnem arhivu so gotovo točni podatki o tem in bi raziskavanje teh dejstev nele pospešilo razširjenje smisla za proučevanje domače zgodovine, temveč bi bilo tudi važno za spoznavanje najbližje naše preteklosti.

V tem pogledu je storila ljubljanska mestna občina doslej tako malo, kakor redko katera, prav za prav skoro nič. Dragoceni arhiv je nedostojno stisnjen v tako vlažnih luknjah, da bo plesen uničila, kar je ostalo starih listin. Precejšnja knjižnica je zaradi tesnih prostorov komaj uporabljiva in brez prave koristi za javnost. O mestnem muzeju ni sledu, niti ne o resnem stremljenju, ustanoviti ga. Druga mesta zbirajo umetnine, posebno take, ki se tičejo domačega kraja, v galerije — navedem samo Split —, pri nas za to ni smisla, niti potrebe. Drugod skrbé občinska zastopstva, da se potomcem ohrani nepoškodovano vse, kar je ostalo historičnih in umetnostnih spomenikov, budno skrbé mestna oblastva, da meščani ne kvarijo znamenitih stavb, ne raznašajo za mestno preteklost značilnih in važnih predmetov in da nihče ne uničuje tistega, kar daje vsakemu mestu njegovo svojstveno lice, njegovo prav posebno značilnost. Druga mesta imajo za to posebne ustanove in urade, pa umetnostne svetovavce, ki opravljajo poleg državnih posel konservatorjev. Izdajajo posebne časopise, v katerih obravnavajo vsa vprašanja mestne uprave, pa tudi redna občasna izdanja, ki razpravljajo o zgodovini mesta. Mislim tu na časopise za občinsko upravo, kakor jih izdaja recimo pri nas Beograd, drugod pa vsako večje mesto, in na »Splitski almanah«, ki kaže o skrbi splitske občine za razširjanje zgodovinskih in kulturnih raziskavanj iz splitske prošlosti in sedanjosti.

* * *

Mestni trg z rotovžem v Ljubljani (pred potresom l. 1895).

Ko so začeli leta 1925 v desni (nekdanj Čaulijevi) magistratni hiši spreminjati prizemlje v trgovino, so se oglasili protesti. Zaradi splošnega odpora je mestna občina sklicala sestanek strokovnjakov, ki so — ker se že začeta prezidava ni mogla čisto preprečiti — podali vsaj smernice, kako naj se izvrši, da bo umetniški čim bolj dovršena, značaj starinskega poslopja pa čim manj trpel. Končno je magistrat le upošteval nasvete arhitekta Ivana Vurnika, po katerih se je pročelje dovršilo. Obenem so se stavili razni predlogi, kako naj se rotovž temeljito popravi, da bodo kasnejše prezidave in dostavki čim temeljiteje odstranjeni. Razen ohranitve pročelja se je predvsem priporočalo, da se odstranijo kasneje sezidane vmesne stene v veži in na dvorišču ter se stebrovje spet osvobodi. Obenem naj bi se restavrirale stenske slikarije na dvorišču, na katerem naj se postavi zgodovinski Neptunov vodnjak, ki je nekoč stal na koncu Starega trga. Na pročelje naj se pritrji spet grb, in sicer lepo kovan, kakor je bil prejšnji. Tu naj omenim, da je značilno za našo ljubljansko občino, da na večini svojih stavb sploh nima ali pa vsaj ne na vidnih krajih mestnega grba — baš narobe, kakor to vidimo povsod drugod, recimo v Parizu, na Dunaju, v Pragi ali v Zagrebu in Dubrovniku, kjer vidiš prav povsod, na vsakem občinskem vozu, tramvaju, na cestnih svetilkah in vodnjakih, kaj šele na šolah itd. ta vidni znak meščanske samouprave. To omalovaževanje stare heraldične simbolike ni ostalo brez posledic: treba je samó pomisliti, kako nenavadno nizko in šibko je razvita meščanska zavest v Ljubljani. Kaže se to povsod. Če se spomnimo, kako pogostoma in kako velika darila, dediščine in volila poklanjajo drugod občani svojim rodnim mestom, kako meščanstvo samo skrbi za kulturne in človekoljubne potrebe domačega kraja, bomo razumeli, odkod pomanjkanje tega čuta, ki ga pri nas skoraj ne poznamo več.

Od nasvetov, katere je občina prejela od komisije strokovnjakov v letu 1925, jih je ostalo še mnogo ne-

upoštevanih. Vendar se je nedavno mestna gosposka odločila, da rotovž tudi znotraj temeljito restavrira. Dolej je bila popolnoma obnovljena sejna dvorana, v obeh nadstropjih so izmenjali stare, že slabe in razpadle kamnite stebre po hodnikih, stene in stropne pa na novo popravili. Prav zdaj se izvršujejo v pritličju slična dela. Na dvorišču in v veži padajo vmesne stene in odpira se nekdanja prostorna veža, sloneča na dveh vrstah stebrov. Ko bodo dela dovršena in bodo tudi mogočne stopnice, ki vodijo v nadstropje, obnovljene, bo Ljubljana spet imela edinstveno umetnino, ki bo pričala o visokem umetniškem okusu dobe, ki jo je ustvarila. Stenske dekorativne slike (sgrafite) je večje obnovil priznani restavrator akademski slikar Šternen.

Naše slike kažejo rotovž pred potresom leta 1895, dela na dvorišču in v veži.

Kadar bodo še ostali načrti izvedeni in bo na pročelju spet pritrjen grb in starodavno znamenje tržne

oblasti (roka z mečem in ščitom, pritrjena na drogu, ki je na naši fotografiji rotovža prav dobro viden), ko bo na dvorišču tekla voda v lepem Dolmesingerjevem Neptunovem vodnjaku, bomo mogli ljubljanski rotovž brez sramu pokazati tudi razvajenemu tujcu.

Ko danes gledamo, kako popravljajo, kar so v časih, ko niso imeli smisla za umetnostno lepoto, popačili, kako obnavljajo prvotno lepo obliko, se nehotе moramo začuden vprašati, kako je moglo to nedostojno stanje trajati tako dolgo, pa se nihče ni oglasil. Zakaj pa je vsega tega prav za prav treba? Zakaj obnavljamo in oživljamo staro zidovje? Da vrnemo mestu in rotovžu njegov nekdanji sijaj in mogočnost, da bo prenovljen pričal, da so naši pradedi imeli in umeli tudi višje cilje, da bo ta spet odkopana in očem vrnjena lepota budila v vseh meščanih spoštovanje pred umetnostjo in ljubezen do rodnega mesta in do vse domovine. Saj domovina ni prazen zvok, ni le gol pojem, brez vidne vsebine, je vsota vsega, kar je lepega, častitljivega, dobrega in spoštovanja vrednega, kar človek vé, sliši in vidi domačega, našega, svojega. Iz zgodovinskih in umetnostnih spomenikov, teh živih prič davne prošlosti, ki je rodila našo kulturo in tudi nas, se poraja domovinska ljubezen, iz njih se hrani, prav tako kakor s slovstvenimi in glasbenimi deli, enako kot črpa iz npravstvenih, verskih in družabnih tradicij.

Zato čuvanje in ohranjanje starih spomenikov ni odveč, zato je skrb zanje in vsa njim posvečena pažnja res domoljubno, res kulturno delo najčistejše vrste. Je pa v današnjih, tako materialističnih časih tudi opomin in dokaz, da človek ne živi samó od kruha, da posameznik ni nič, da celó posamezen rod osamljen ne bi nič pomenil in da »neprekinjena drži veriga« od rodú do rodú in iz veka v vek. In ta zavest, da smo vnuki in pradedje obenem, ki nam nalaga težke dolžnosti, nam je dandanašnji še prav posebno potrebna.

B E S E D E P O P O T N I C E

V slovenščini je precej takih besed, ki se jim pozna, da so prehodile v teku stoletij dolgo pot, preden so dospele k nam. Med Azijo in Slovenijo je sicer razmeroma kratka pot (čez Balkan), toda besede niso potovale po direktni poti, kot kak avtomobil. Oglejmo si pota, po katerih so prišle nekatere besede iz Italije, Grecije, Azije itd. k nam!

1. Aborat ali abrotica

(rastlina artemisia abrotanum).

Rastlino habrótonon omenja v 1. stoletju po Kr. grški zdravnik Dioskorid iz Kilikije. Ime pomeni dobesedno »bujno (močno) nategujočo rastlino«. Rimljani so prevzeli z rastlino vred tudi njeno grško ime (abrótonum, pozneje abrótanum). Latinska imenska oblika je prešla v nemščino, kjer je dobila po ljudski etimologiji novo, bolj domače lice: Aberraute (navidez zloženska iz aber = napačen in Raute = rutica). Slovenci so slišali to ime pri nemških sosedih na Koroškem (habrat) ter napravili iz njega abrot, -ica, aborat. Po drugi poti se je latinsko ime prelevilo na Francoskem v aurone (zlog -to-, oziroma -ta- je kar izpal, ker je stal za naglašnim zlogom -ró-), pri Čehih pa v brotan.

2. Barhant (blago za zimsko perilo).

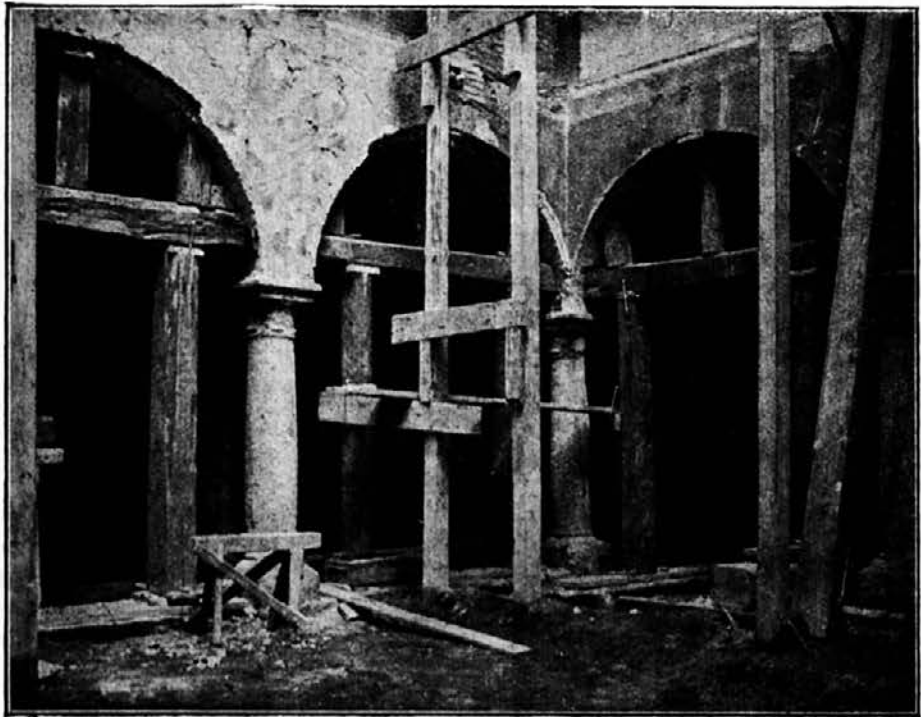
Ta beseda je prišla iz srednje visoke nemščine (barchant); Nemci pa so jo vzeli preko srednjelatskega barracanus iz arabščine, kjer pomeni barrakân »raskavo blago«.

3. Baršun, baržun (= žamet).

Po Eriku Bernekerju so napravili Madžari iz zgoraj omenjene nemške besede barchant svoj bársony (izg. bársonj), ki so si jo pozneje izposodili Hrvati in Slovenci v obliki baršun (kakor Požun iz Pozsony, zobun iz zubony). Slovenci so jo popačili ponekod v baržun. Madžarska beseda je najbrž pomenila 1. barhent in 2. žamet; Hrvatje imajo v prvem pomenu bršun, v drugem baršun; to je gotovo le samovoljno in zasilno razlikovanje.

4. Bombaž.

Ta beseda je prišla iz severne Italije, z Beneškega, kjer se knjižna beseda bombace izgovarja bombaže. Laška oblika se opira na poznolatsko bombicium in bambax (tožilnik bambacem), to pa je iz poznogrškega bámbax, pambax in bómbyx = svila. Grki so prejeli stvar in ime iz Irana (pehlevski pambak, perz. panba); posredovala je menda armenščina (bambak). Srbohrvati pa so dobili svoj pamuk od Turkov, ki so pobrali besedo v Perziji ali Armeniji.

Popravljanje ljubljanskega rotovža.
Stebrovje na dvorišču je očiščeno vmesnega zidovja.

5. Cerkev.

Grki so napravili iz kýrios (= gospod) pridevnik kyriakós = gospodov. Cerkev so nazivali kyriaké (oikía) = Gospodova hiša. Goti pa so slišali od preprostih Grkov kyriké ter iz tega naredili kirikó, stari Nemci pa chiricha. V slovanskih jezikih se je to pretvorilo (po glasovnih zakonih) v cърky (cirky); pri korotanskih Slovencih je iz tega nastalo cerkev (glas v je prišel v imenovalnik šele iz drugih sklonov).

6. Cimet.

Da smo prevzeli to besedo od Nemcev šele v novovisokonemški dobi, je razvidno iz tega, da se je govorilo srednjevisokonemški še zinemin, zinment, starovisokonemški pa sinamin. To je iz srednjelatl. cinamónium, to pa preko grškega kinnámonon iz feniškega jezika, ki je imel hebrejskemu »kin-námôn« podoben izraz.

7. Cuker.

Stari Indi so imeli za zrnati sladkor besedo çarkaras, ki se je v palijskem narečju izgovarjala sakkhara. Iz tega so Arabci naredili sukkar. Ta izraz se je pretvoril pri Italijanah v zucchero. Slovenci so prevzeli besedo po posredovanju Nemcev. — Zgoraj omenjena palijska oblika je prišla čez Perzijo (šakar) k Turkom (šekjer), od teh pa k Srbom (šečer). K Rusom (sáhar) je pripotoval indijski izraz zopet po drugi poti, namreč preko grščine (sákcharon).

8. Črešnja.

Predn so se Slovani razcepili in razšli, so že imeli za to sadje izraz čeršnja, ki so ga bili naredili iz vulgarno-lat. cerasia; to pa je prvotno pridevnik iz latinske (klasične) besede cerasum (za sad), odnosno cerasus (za drevo). V Italijo je prišla

stvar in beseda iz Grčije (kérasos za drevo, kerasion za sad). Domovina drevesa in njegovega naziva pa je Mala Azija.

9. Čumnata.

Gorenjska čumnata ima s francosko cheminée (= kamin) skupen izvor, namreč iz srednjelata. caminata (v VI. stoletju po Kr.) = izba s kaminom. Razložek je le v tem, da so Francozi napravili svoj izraz naravnost iz latinščine, k Slovincem pa je prišel po nemškem mediju: starovisokonemški chemināta, srednjevisokonemški kemenate = spalnica, ki se da kuriti. Gorenjci so omehčali glas k v č (prim. čikla, četna itd.).

10. Facanetelj in pajčolan.

Obedve besedi izvajate svoj izvor iz srednjevisokonemškega vetze = cunja (ki je po Klugeju v zvezi z glagolom vazzen = oblačiti, odevati). Iz nemške zmanjšanke vetzel so napravili Lahi fazzuolo, potem fazzoletto. To so Bavarci vzeli nazaj (fazenetl), od njih pa Slovenci (facanetelj = žepni robec). Po drugi poti je pripotoval laški izraz k Madžarom (patyolat = fino platno, batist — iz fazzoletto; fátyol = tenčica iz fazzuolo) in odtod k Slovincem: pačolat; ker je pa fina tenčica podobna pajčevini, je pretvorila ljudska etimologija to besedo v pajčolan.

11. Fižol.

Grški naziv pháselos je prešel v latinščino (phaseolus), iz nje v srednjevisokonemščino (fasól) in odtod k nam. Oblike fažol, fržon i. dr. kažejo na laško (benečansko) posredovanje (it. fagiolo, ben. fažólo), srbohrv. pasulj pa na novogrško (phasúli).

12. Galun.

Začetni g nam kaže pot v alpske dežele: koroški Nemci govorijo gallaun, Bavarci galau(n) z nosnikom, knjižna nemščina ima pa Alaun iz lat. alumen (odkoder je tudi franc. alun).

13. Izba in soba.

Stara nemščina ima besedo stuba (ki jo razlagajo nekateri iz germ. glagola stioban, drugi pa iz vulgarno-lat. extufa). Slovani so to pretvorili v istuba (istuba), in ko je polglasnik onemel, v izba in ispa. — Madžari pa, ki so težko izgovarjali dva soglasnika v začetku besede, so dali nemški besedi obliko szoba (izg. soba), ki so jo prevzeli Srbohrvati. V slovenskih knjigah (če izvzamemo prekmurske in kajkavske) se pa hrvaška izposojenka soba ne pojavlja pred l. 1860. Med ljudstvom še danes ni domača.

14. Jezero = tisoč.

Leta 1689. je zapisal Valvasor, da je števnik tavžent pokvarjen (>corrupt<) iz nemškega tausend; pristno slovenski pa da je >jezer< — beseda >tisoč< mu sploh ni bila znana. V Prekmurju, na zap. Hrvaškem, vzh. Štajerskem in v Beli krajini se govori jezer, jezero in jezera; to je iz madž. ezer. Madžari pa so dobili besedo po turškem posredovanju iz perziščine (hazâr).

15. Jopa, šuba, šavba in zobunec.

Vse te štiri besede izvirajo iz arabske džubbah = spodnje oblačilo iz bombaža, le po različnih potih. Jopa je iz nemškega Joppe, to pa po laškem posredovanju (beneški juppa) iz arabščine. Zobun ali zobunec (tudi zabunec) = belo suknjo brez roka-

vov (v Beli krajini) smo dobili od Madžarov (zubbony) ali Osmanov (zebun), ti pa preko Perzov (džubba) od Arabcev. Šuba (jopa, podšita ali obšita s kožuhovino) je iz starejše nemščine (schübe), nemški izraz pa preko italijanščine iz Arabije. Pozneje, ko so Nemci namesto dolgega ū že izgovarjali au, smo prevzeli izraz še enkrat, in sicer v obliki šavba.

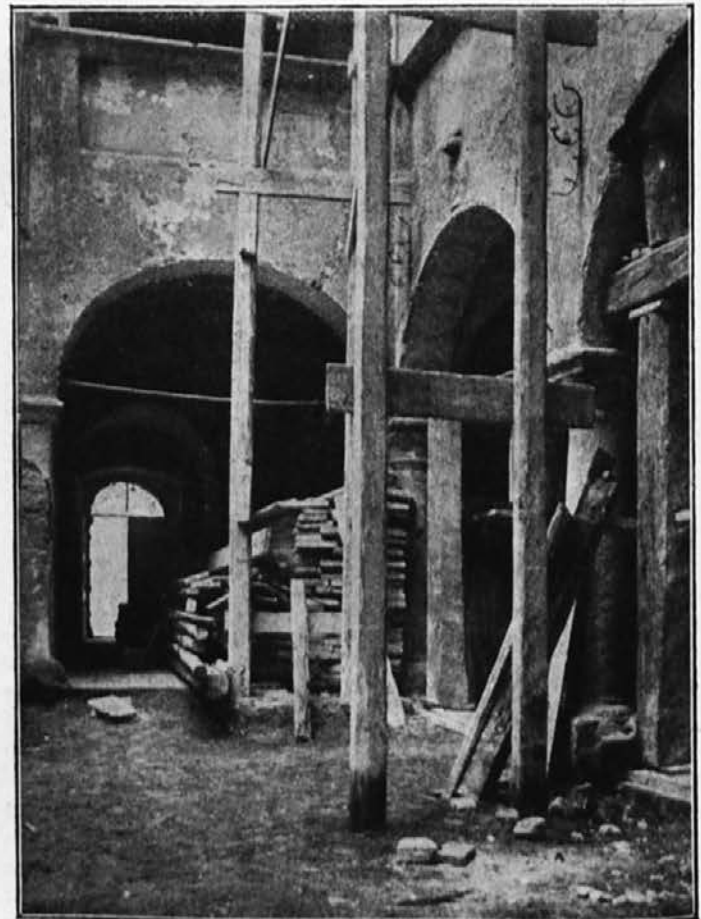
16. Kava.

Arabsko besedo kahvah so Osmanii pretvorili v kahvé. Iz tega so Lahi napravili caffè, Francozi café. V XVII. stoletju je v nemških knjigah prvič zapisano Kaffee, tudi Koffee — odtod slov. kofè (n. pr. pri Gutschmannu 1789). Iz osmansčine je prišla beseda tudi v srbohrvaščino (kahva, kafa in kava) in iz nje v XIX. stoletju v slovenske knjige (kava), a še dolgo ne v živi govor ljudstva.

17. Kerlčjž.

Na Gorenjskem se tako imenuje znamenje konec vasi na kraju, kjer pogrebci počivajo in molijo. Ta izraz je iz srednjevisokonemškega kirleis(e) = duhovno petje; starejša, manj okrnjena oblika kyrieleis je še pomenila >glasno molitev< in >refrén duhovnega petja<. Beseda je grškega izvora: Kyrie eléson = Gospod, usmili se! Pri drugih Slovanih je dobil ta izraz še razne druge pomene: pri Rusih je koroles = himna, kurolés = neslanosti, kerelésit' = vesti se poredno, kurolésit'sja = razposajen biti, pri Lužičanih (Srbih) kjarliž = cerkvena pesem, pri Srbohrvatih krlješi, kralješ(i) = rožni venec.

(Konec prihodnjič.)

Popravljanje rotovža; med stebri na desno je bil prej zid.

N O V E K N J I G E

Dr. Mihael Opeka: **Knjiga postave.** Petinštirideset govorov o božjih zapovedih. I. zvezek. V Ljubljani 1951. Objavljene pridige ljubljanskega stolnega pridigarja so narasle že v obsežno zbirko. V razdobju desetih let — prvih devet govorov pod naslovom »Brez vere« je izšlo l. 1921 — je objavil avtor že 19 knjig svojih cerkvenih govorov. Lepa zbirka, ogromno priprave in veliko zbiranja, snavljanja in dela! In prav to kaže avtorjevo govorniško darovitost in moč, da kljub desetletju ni popustil važnega in javnosti kar najbolj izpostavljenega pridigarskega mesta, da kljub dolgi dobi še vedno snuje in ustvarja in zna poiskati še vedno novo, od sebe še neobdelano, pa vendar aktualno snov. Večno aktualna snov so desetero zapovedi. O teh govori avtor v Knjigi postave. V teku enega leta bo objavil vseh svojih 45 govorov o božjih zapovedih, in sicer v treh zvezkih. Prvi zvezek je že pred nami. V petnajstih govori razpravlja o blagoslovu božjih zapovedi in o prvih treh zapovedih — o zapovedih prve kamnite plošče. Kaj je soditi o objavljenih govorih? To, kar o Opekovih govorih sploh. Krasi jih velika stvarnost in popolna bogoslovna resničnost. Odlikuje jih stroga enotnost in dosledna smotrenost, vse — celota in deli, tudi najmanjši, so pot do govornikovega cilja. Meriti na cilj povsod in v vsem — to je velika moč Opeke. Stil je odlično govorniški, retorično živahen in pester, konkreten, v antitezah mojstrski. Jezik je samoobsebi umevno čist, skrbno izpiljen in opiljen, tako da je vsaka beseda kakor kamen v zgradbi. Iztrgaj ga in stavba dobi luknjo, izloči iz Opekovega govora besedo in manjka je občutno. Kakor drugod tako tudi v tej knjigi avtor bogato in srečno uporablja sveto pismo, kar je velika lastnost oznanjevalca božje besede. Prvi zvezek Knjige postave je zato ponoven dokaz avtorjeve govorniške sposobnosti, njegove zavesti odgovornosti za pridigarsko zvanje in njegove izredne skrbnosti pri pripravi. Seveda pa človeška dela nosijo redno osebni pečat njega, ki jih je naredil. To velja tudi o Opekovih govorih. Je pa to le nekaj prenaravnega, kar drugače biti ne more. Zdi se nam, da Opekove govore mora, pa tudi do gotove mere more govoriti le avtor sam. A.

Učbenik angleškega jezika. Sestavil J. M. — Vsake slovensko-angleške knjige se razveselimo kot Izraelci novorojenčka. Toda sestavljanje učbenika angleškega jezika pomeni napovedati boj Goljatu, žal pogosto z manj uspešnim izidom, kot ga je imel David. — Če preidemo neslano šalo (2), naperjeno proti »Amerikancem«, ki kaže, da »he bears them a grudge«, naletno pri splošnem pregledu najprej na tele malenkostne pogoške: polglasni e (15), dolgi ozki o (14) pod »podoben v slovenščini«, ni točno. — Črkovanje »Močnik« (22) je zmotno, kakor tudi označba »Mrs.« (44) in »Lady« (45). — Okrajšane oblike (131, 136) in izgovarjava (170, 3) so v resnici le površnost. — Slovnične napake dobimo v »Vaje« (198—267) sem in tja v vprašalnih oblikah; tudi v nekaterih stavkih z »are you«, »it may be«, »I am«, »not so... than«. »Oče naš« (224) bi se moral glasiti »Our Father who art...« (Mt VI, 9). — Potem, čemu naglas na enozložnih besedah kot: boy, nice, day, thing itd. (198 i. sl.)? —

V fonetični transkripciji bo učenec našel težave pri zamenjavi krepkih in šibkih oblik: would, have, must. Napák v transkripciji je precej, n. pr.: obliged (200), geese (204), French (205), often (205), interesting (224), disregard (224), useless (228), basket (229), oranges (231) itd. — Med »Popravki« (296) čitaj slednjič pravilno »briðd«. (V. A dictionary of English pronunciation with American variants in phonetic transcription. — Funk & Wagnalls, Desk Standard Dictionary.) — V »Ameriška angleščina« (184—197) je vse pravilno na prvi strani, a naslednje je odprto vprašajem in klicajem. Strokovnjak mora biti v angleščini, kdor hoče primerjati »kraljevski« s »predsedniškim« jezikom! — Paul Heyne pravi: »Vemo, da izobraženi Američan angleščino redno prav tako pravilno govori kot Britanci... Seveda piše izobraženi Američan angleščino prav tako dobro kot Anglež. Le delavci rabijo včasih res izraze, ki jih še ni v nobenem slovarju.« (Englisches Englisch 171, 174.) — V splošnem: Woodrow Wilson (prof., predsedn.) je vpeljal besedo SLOVENE (izg. Slovín) za Slovenec (slovenski). Glasova th in dh se najpogosteje zaznamujeta kot th in dh, ali kot θ in ð; »w« se napak transkribira kot »u«, priučiti se mora kot nemški »ü«. — Učbenik rabi dosledno samo »w«. — Namesto naglasa bi se lahko vokal v naglašenem zlogu pisal debelo. — Vsak književnik čuti, da njegov duševni otrok nikakor ni dosegel popolnosti, zamišljene ob njegovem spočetju. Vsekakor torej zaslužita priznanje tako avtor kot Jugoslovanska knjigarna za pogum, delo in podjetnost pri izdaji Učbenika angleškega jezika.

Joža Sodja, M. A.

Po svetu naokrog. Potopisne črtice. Zbral Nande Vrbanjak o v. Tiskala in založila tiskarna Edinost. Trst 1950. Str. 95. — Prav za prav niso to potopisne črtice, kakor pravi naslov, ampak bolj sestavki iz zemljepisa, prirodopisja, narodopisja in zgodovine, črtice, ki so jih napisali najrazličnejši znani in neznan potopisci ali strokovnjaki. Od slik iz Italije prehaja prireditelj na evropske slovanske znamenitosti, nato nam v kratkih — prekratkih — odlomkih pokaže še znamenitosti Afrike, Azije, Amerike in polarnih dežel. So pa te črtice preveč »prirejene« in jih časih beremo z muko. Prireditelj bi dobil dovolj boljših, tudi izvrstnih črtic iz drugih slovenskih potopisov, ki jih ne uporabi niti enkrat. (Tako n. pr.: Lavtičar, Knific, Mlakar, Izo Cankar, Oblak.) Vendar bo nudila knjižica preprostemu, ne preveč zahtevnemu bravcu obilo užitka in pouka. Zbirko krasi dobre ilustracije.

S. V.

Dr. Fr. Zbašnik: **Iz vojnih časov.** I. knjiga. 1. Solnčna roža. 2. Invalid. Založba »Domačega Prijatelja«. 1950. Str. 101. — Tile Zbašnikovi noveli — boljše bi bilo, da jih ni izdal! Ni prav, da take stvari še izhajajo v knjigah. In hudo je, da je to »iz vojnih časov« šele prva zbirka novel. To se pravi, da bomo imeli še opraviti z njimi. Ne vem, kdo bo take reči bral. Je to podlistkarstvo najstarejše svobodomiselske šole za družinske liste osemdesetih let, polno sentimentalnosti, omlednosti, lažnivega idealiziranja, vse pomešano z zlagano bogovdanostjo in nesramno plitkim bogokletstvom. Kje je ostala groza in tragika velike vojne? Več nočem napisati o tem. S. V.

M A R A K R A L J E V A

Že dolgo, menda prav od zbirke slik pokojne slovenske slikarice Ivane Kobilčeve, ni naš list objavil del slovenske umetnice. Ime avtorice slik in kiparskih del, ki jih v tej številki objavljamo, je v našem umetniškem svetu skoro neznan. Saj je še tako mlada in je doslej le prav poredkoma pokazala, kaj dela in kaj zna.

Prvič je, tedaj še pod svojim dekliškim imenom Mara Jerajeva, razstavila na prvi razstavi »Umetniške Maticice« spomladi leta 1928 na velesejmu. Razstavila je zbirko keramik, kiparskih in okrasnih del iz barvane žgane gline. Kot učenka kiparja Franceta Kralja si je na ljubljanski srednji tehnični šoli pridobila mnogo spretnosti in prirojeni umetniški čut — oče je znani glasbenik in glasbeni vzgojitelj, ime pesnice Vide Jerajeve, matere naše slikarice, po pravici uživa med slovenskimi slovstvenimi delavkami zaslužen sloves, sestro Vido pa pozna javnost kot odlično koncertno violinistko — ji je preko začetniških težav pomagal do dokajšnje stopnje samostojnosti in celó dovršenosti v tehničnem obvladovanju keramike.

Manj je znano, da je mlada žena slikarja Toneta Kralja tudi sama slikarica. Kakor njen mož, tudi ona slika in se bavi s kiparstvom, posebej še s keramiko. Dasi razen učenja na ljubljanski srednji tehnični šoli nima drugih strokovnih umetnostnih studij, je vendar že v delih, kolikor jih je doslej dovršila, dokazala ne le velik talent, temveč tudi že svojstveno pojmovanje in samobitno izražanje. Sicer je oddaljen vpliv moževe umetnosti še opazen, vendar se zmanjšuje od dela do dela in zdi se, da se njena umetniška podoba vse bolj oblikuje. Mislim, da je prav, če seznanimo naše bravce z nekaterimi najbolj posrečenimi deli mlade umetnice, ki se je sama z lastno močjo in izredno vztrajnostjo povzpela do spoštovanja vzbujajoče višine.

Da ta pohvala ni pretirana, naj služi kot dokaz dejstvo, da je bila njena »S v e t a G e n o v e f a«, ki jo objavljamo kot prvo njenih del, sprejeta izmed tisočev slik in razstavljen na mednarodni razstavi religiozne umetnosti, ki se je vršila lani ob času svetovnega liturgičnega kongresa v Antwerpenu. To delo je prav značilen primer za slikarski način Mare Kraljeve. Prizor, ko košuta v temnem gozdu doji ubogo dete nesrečne pregnanke, je podan s toliko prirčne, čisto ženske čustvenosti, da si na prvi mah osvoji gledavca. Skupina je posrečeno zaokrožena in prav smotreno in bogato izpolnjuje okvir. Prav kakor naslednji dve, je tudi ta slika izvršena s posebnimi in nalašč v ta namen prirejenimi akvarelnimi barvami, in sicer na svilo. Slikanje na svilno podlago, ki je bilo v Evropi sicer že v minulem stoletju in tudi prej znano, se je razvilo šele v zadnjih časih do velike popolnosti. Ta način ima brez dvoma nešteto prednosti pred pravo akvarelno tehniko, prav tako kakor pred pastelom in slikanjem z oljnimi barvami. Pri slikah, pravilno znesenih na svilni tkanini, barve tudi v močni luči, celó na soncu ne obledé, so čisto neobčutljive za vpliv vode in je take slike mogoče celó v topli vodi prati. Najvažneje je, da pri tem svila ohrani svoj blesk, ki daje sliki svežost in oživlja barvo. So pa take slike tudi popolnoma voljne in mehke in se poslikana svila prav nič ne lomi, niti ne odpada barva, ki se popolnoma zajé v tkanino.

Zato lahko te slike gledaš od obeh strani. Posebno primerna je ta tehnika za razna svečana oblačila, za slovesna pregrinjala, gledališke zavese, za zastave in slično. Tudi za cerkvena oblačila bi bilo slikanje na svilo zelo priporočljivo, ker je neprimerno cenejše nego vezenje nanjo in so tako poslikana oblačila izredno lahka.

Slična po zasnovi in tehniki je »Desetnica«. Popisovati je menda ni treba. Objavili smo že nekaj podob različnih slikarjev, ki so podali isti motiv: slovo uboge desete hčerke, ki po starih ljudskih izročilih mora z doma po svetu. Ta slika prav verno in čustveno prepričevalno izraža materin obup, žalost desetnice in sočustvovanje sestra.

Kot primer druge plati njenega slikarstva naj bo »Portret sestre«. Delo je vsakomur razumljivo: na desni je doprsna sestrina slika, na levi nekaj ulic s hišami. Slikarica je hotela čisto po svoje portretirati sestro in je uporabila levo polovico podobe, da kot slika oddaljenega, razdrobljenega in nemirnega tvori nasprotje z glavo, ki je čisto blizu gledavca in skrbno v vse podrobnosti izdelana. Izraz oči in vsega obraza je živ, prepričevalen. Kako potrebno je ozadje na levi za ugoden učinek celote, najbolje vidiš, če levo polovico slike zakriješ: portret se vidno splošči, postane trši, manj izrazit in skoro mrtev. Razdrobljena, globoko nazaj potisnjena pokrajina s hišami, ki so zaradi številnih okenskih odprtih tako nemirne, je nujno potrebna protiutež strogi, do zadnjih podrobnosti (n. pr. v laseh) izdelani portretni glavi. Šele s tem dopolnilom postane le-ta telesna, zares plastična. — Slika je izvršena v naravni velikosti in je lep primer tudi tehnične iznajdljivosti in znanja mlade kiparice.

Staro romarsko cerkvico v Mengorah na Tolminskem — poznamo jo iz nešteti Pregljevih zgodb — je vzela vojna. Saj je prav tam preko šla fronta. Po vojni je na tlorisu podrti cerkve zaslužni župnik Kodermac iz Volč sezidal novo cerkev. Za v oltar je naslikala Mara Kraljeva »Tolminsko Madono«. Marija stoji z Detetom v naročju in angelske glavice jo obdajajo v zvezdnem vencu. Zada je slika pokopališke cerkvice sv. Danijela, najstarejšega božjega hrama ne le vse volčanske fare, temveč menda vse soške doline. — Ob sliki je avtorica sama.

Prav zanimivo delo je »Osnutek za gong« (namizni zvonec), ki ga je Mara Kraljeva izdelala po naročilu. Objavljamo tri slike po mavčevem modelu. Gong predstavlja valj, zgoraj zaprt s polkroglo, ob straneh pa plastično okrašen. Trije prizori se vrsté okrog valja. Oče s sinčkom obrezuje drevje na vrtu, mati pestuje v hiši najmlajšega, pred pragom na ulici se pa poslavlja dekle od dragega, ki odhaja v noč. Mesec vidiš in trop letečih ptic. Gong je visok približno 30 cm, plašč valja je debel 3 cm, ves je obešen na jekleno palico in pritrjen na resonančno skrinjico. Če hočeš koga pozvati, udariš s posebnim tolkalom ob bronasti valj. Delo je bilo vlito iz prave zvonovine in je zanimiva in svojevrstna rešitev nelahke naloge.

Za primer keramike Mare Kraljeve objavljamo še mavčev osnutek za »Gnezdo«. Paglavca plezata na drevo, da se polastita ptičjega gnezda. Skupina razodeva dobro opazovanje, šegavost in smisel za strnjeno kompozicijo. Če bo izvršeno iz položene žgane gline, bo še mnogo pridobilo na učinkovitosti.

Z objavljenimi deli smo podali zadosti jasno sliko o mnogo še obetajočih zmožnostih Mare Kraljeve. Na dunajski umetnostni akademiji, kamor hoče oditi studirat kiparstvo, se bo gotovo tehnično dovršila in idejno docela osamosvojila. Marljivost in vestnost sta ji poroka za uspeh, ki ji ga obeta prirodna darovitost. Posebno na polju dekorativnega umetniškega ustvarjanja, v slikanju na svilo in v keramiki ter v mali plastiki ji je odprto široko polje, kjer bo mogla uveljaviti svoje nemale zmožnosti. In če se bo res praktično učila, kar namerava, v tako odličnem umetno-obrtnem podjetju, kakor je slovita Wiener Werkstätte, ni dvoma, da dobimo z njo v umetnostni obrti prvovrstno moč, ki se bo pa ob dosedanjem razvoju brez dvoma izkazala tudi kot slikarica- umetnica velikih zmožnosti.

K. D.

N A Š E S L I K E

August Donnay: Oznanjenje. Motiv angelskega oznanjenja je že od nekdanj zanimal slikarje po svoji nadčutni lepoti in skrivnosti. Malone vsi veliki klasični mojstri so ustvarili velika dela, kjer upodabljajo prizor, ko pride angel oznanit Mariji, da je izbrana za mater Odrešeniku. Običajno slikajo ta prizor tako, da se božji odposlanec pojavlja v oblaku, Madona pa kleči ob knjigi, iz katere je brala. Naša slika je nekoliko drugačna. Na nekakšni ploščadi ob hiši stoji v dolgo haljo oblečena Marija, pravkar je vstala s stola, na katerega je položila veliko knjigo. Pred njo, ki je izvoljena za mater Mesiji, vdano kleči nebeški sel in ji sporoča božjo voljo. V ozadju je videti bregovito pokrajino s kamnolomi in z apnenicami, iz katerih se kadi. Vsa podoba diha svetost, zbranost in mirno uglašnost v en sam, vse obvladajoč zvok. Pojmovanje je čisto sodobno, izraz obrnjen na znotraj, na čustvenost gledavca. In res slika vabi in osvaja oko in srcé, dasi ni izvršena na način, ki je prav v tem primeru postal že kar običaj. — August Donnay je sodoben belgijski slikar in visi slika, ki je bila dovršena v l. 1914, v bruseljskem državnem muzeju za sodobno umetnost.

P O K R O G L I Z E M L J I

Kje je slonov grob? Že od nekdanj so si zastavljali vprašanje: Kam odide slon, kadar sluti, da bo poginil? Njegova smrt je namreč vedno nekaj zagonetnega. Zdi se pa, da je to uganko razrešil guverner Ugande, cve-toče pokrajine na severnem bregu velikega afriškega jezera Viktorija. Takole poroča: Uganda sama ima gotovo najmanj 20.000 slonov, in vendar zlepa ne dobiš človeka, ki bi videl slona, poginulega naravne smrti! Vsa Afrika ima vsaj 200.000 slonov. Ta orjak dočaka svojih sto let, če ga prej ne ubije človek ali pa se sam ne ponesreči. Gotovo pa jih okoli 2000 na leto pogine naravne smrti. Toda kje so potem njihova trupla ali vsaj okostja? Saj niti domačini nikoli in nikjer nobenega ne izsledijo! Jaz pa sem vendarle videl slona, ki je poginil od visoke starosti! Bilo je v neki reki blizu Albertovega jezera. Pravkar je bil prekoračil reko, kakor jo je že neštetokrat. Tu pa so ga zapustile zadnje moči, njegove ure so se iztekle in izdihnil je

tik ob vodi, preden je še mogel splezati po dva metra visokem blatnem bregu na plano. Kakor da spi, je ležal zleknjen na tleh, častitljiv še v svoji smrti. Ta slučaj razloži tisoč drugih. Če je namreč slon ranjen ali bolehen, se gre vselej kopat in se potopi čez glavo v vodo, le rilec, ki skozenj diha, drži nad vodo. Starci, ki so jim življenske moči pošle, se tudi potopijo, pa utonejo, ker ne morejo zlesti iz vode. Globoko blato jih sprejme in vodne rastline jih kmalu prerastejo; mirno počivajo orjaške dobričine in nihče se ne spotika nad njihovo mrhovino. Večkrat so raziskovavci naleteli na gorske ali pa tudi dolinske kotline, polne slonovih okostij in njihovih dragocenih oklov, sloveče slonovine. Kako to? Ti kraji so bili nekoč jezera in kot taki so postali pokopališča slonov; ko so se jezera osušila, so se pa prikazala okostja davno poginulih orjakov. Ta razlaga velja prav tako tudi za mamute, t. j. za kosmate slone iz prazgodovinske dobe, ki jih odkrivajo po blatnih strugah nekdanjih rek in jezer v Sibiriji; stari so morda na stotisoče let! Prav verjetno se mi zdi, da skrivajo velike afriške reke, kakor n. pr. Nil, na tisoče ton slonovine ali slonove kosti. Reke so postale grob slonov, niso pa mogle uničiti njihovih oklov, ker sploh ne trohniijo. Krokodili so čakali na svojo žrtev in jo dočakali, jastrebi so izpod neba željno zrli za starcem, ki je opotekaje se šel iskat zdravja v vodo, pa je srečal smrt, hijene so prežale na njegovo pot in mu sledile v obrežno goščo, ako se morda ne bo že tam zrušil. Tako so torej pospravili mogočnega mrliča, nam pa prepustili, če že ne vedno okostij, pa vsaj dragoceno slonovino.

Za zlatom! V Avstraliji so blizu mesta Adelajda zasledili zlato. Prej pusta pokrajina je mahoma oživila. V nekaj dneh so začeli kopati kar v sto rovih obenem. Pa tudi zdaj še z divjo naglico hiti avto za avtom na kraj sreče ali smole in srečelovcev je vsak dan več kakor nekoč v Klondajku na Aljaski. (Beri Krištofa Dimača!)

Novo najdišče solitra so odkrili v Jugozahodni Afriki, ki je sicer dosti neplodna pokrajina. Za gnojenje žit je pri nas znan čilski soliter, ta afriški pa baje za njim ne zaostaja preveč. Najdišče pa je velikansko: 77.000 km², torej skoraj za 8 bivših Kranjskih! Podjetniki se nadejajo, da bodo pri eni toni imeli najmanj 800 Din dobička, pri vagonu torej 8000 Din.

Zakaj je številka 13 nesrečna? Zato, ker so vsi, ki v njeno nesrečo verjamejo, neumni! Kajti prav nihče ti ne pove, zakaj naj bi nedolžna številka prinašala nesrečo! Praznoverje pa izvira najbrž iz starega nordijskega bajeslovja: V dvorani bogov Valhali se jih je usedlo dvanajst k obedu. Tedaj pa se jim je pridružil kot trinajsti Loki, duh spletkarstva, zdražb in sovraštva ter naščuval junake, da so se spopadli in v medsebojnem poboju zaklali brezmadežnega junaka Baldurja.

Krošnjar ustanovil univerzo. Čudno zveni, pa je vendarle res. Slavna univerza v angleškem mestu Birmingham, enem izmed središč železne veleobrti, se ima za svoj postanek zahvaliti krošnjarju. Jozij Mason je bil sin preprogarja in brez vseh šol. Spočetka je bil krošnjar, postal je čevljar, pek, mizar, kovač, pleskar, tkalec, igračar, nazadnje se je lotil izdelovanja jeklenih peres in kot tak obogatel. Mason je bil v branju in pisanju samouk. Da bi pa drugim olajšal učenje, je z 80 leti ustanovil to univerzo.

IZ DUHOVNEGA ŽIV- LJENJA DRUŽINE

Milica Grafenauerjeva

LJUBEZEN — TEMELJ MATERINSTVA

Ljubezen nam ve najboljše svetovati o vzgoji. Pa ne le svetovati. Vse vzgojno delo sloni na ljubezni. Že to, da otroka varuješ, hraniš, čistiš in neguješ, da mu strežeš telesno, priča, da ga ljubiš.

Še vse bolj pa sloni na ljubezni delo za otrokovo duhovno življenje. Otrokovo notranjost ti more odpreti edino le ljubezen.

Kakšna pa je ta tvoja ljubezen do otroka, ali je velika ali majhna, spoštljiva in plemenita ali samopašna in malenkostna, ali je res ljubezen, ali — sebičnost, to ti bo razodelo delo za otrokovo duhovno rast.

V marsikatero roditeljsko srce se namreč vkrade v plašču ljubezni takozvana rodbinska sebičnost. Na oko je rodbinske sebičnosti sama nezmerna ljubezen. Ljubosumno se oklepa otroka, a ne oklepa se ga zaradi njega — zaradi otroka samega. Oklepa se ga marveč zgolj iz samoljubnega razloga: »Moj otrok, moje meso, moja kri.« V otroku obožuje in ljubi le sebe. Če bi nasprotovala otrokova sreča kdaj težnjam te samoljubne ljubezni, kar se zgodi, se ta »ljubezen« odloči zase — ne za otrokovo srečo.

Taka ljubezen ne ve nič o samozataji, nič o vzgoji v duhovnost. Otrokova notranjost ji je tuja. Prava ljubezen pa ljubi otroka samo zaradi njega, ne le zaradi naravne zveze z njim. Dasi veže na otroka svoje težnje in načrte, vendar ji je nad načrti in težnjami draga otrokova sreča. Zamišlja se v otrokove misli in želje, ljubi otrokovo gledanje in hotenje, udeležuje se otrokovega dela in življenja. Vsak posamezen del otrokove osebnosti ji je drag. Čim plemenitejši tem dražji. Zato ne more drugače, kakor da ji je zlasti draga

otrokova duša, kajti nad vse drugo je vzvišena. V dobro ali v zlo, v srečo ali v nesrečo usmerja človekova duša njegovo življenje.

Še bolj čista, še bolj nesebična postane materinska in očetovska ljubezen do otroka v Bogu. Kdor veruje v Boga in ga ljubi, spoštuje otroka in skrbi zanj, ne kot za svojo, marveč kot za božjo last. Saj otrok njemu ni človekova last, tudi ne očetova niti materina, četudi ima iz njiju telesno življenje, temveč je božja last. Bog ga je dal, ko mu je ustvaril dušo. Taka očiščena, poduhovljena in posvečena roditeljska ljubezen res zatajuje sebe in svoje želje. Budno gleda, da ne zasede sama prvega mesta v otrokovem srcu. Išče in se trudi, teži in hrepeni le, da ljubi otrok prvega — pred vsemi drugimi in najbolj — svojega Boga. Vso svojo silo zastavi za to, da Bog zavzame prvenstveno mesto v otrokovi ljubezni.

DUHOVNO MATERINSTVO

Materinstvo se ne dovrši s samim telesnim materinstvom. Ako hočeš biti res mati, se mora izražati materinstvo v vsem tvojem nadaljnjem življenju. V mislih, v trudu in naporu, v hrepenenju, povsod ti živi skrb za otroka. Skrb za vzrejo in vzgojo, za rast in razvoj otrokov ti polni dni in noči. Vprav do vrha pa razviješ in izpopolnjuješ naloge materinstva tedaj, ko gradiš otrokovo duhovno življenje, ko ga poglobljaš in usmerjaš k najvišjemu življenjskemu cilju.

Telesno materinstvo naj bi nikoli ne ostalo nepopolno, zgolj telesno. Vselej naj bi se razvilo v celotno, v polno, poduhovljeno materinstvo, ki bi zajelo vse njegove naloge.

Vendar preide večkrat del materinskih nalog ali pa kar vse v celoti z matere ali očeta na koga drugega, bodisi da si jih vzame sam, bodisi da mu jih naložé razmere. Tudi to je materinstvo, in sicer zgolj duhovno materinstvo. Kako dragoceno je duhovno materinstvo, spoznaš zlasti tedaj, ko se zavzameš za otroke, ki se zanje ne menita oče in mati.

Duhovno moreš biti oče in mati vsak v svojem krogu: brat ali sestra, stric ali teta, hlapec ali dekla, gospod ali prosjak.

Boljša mati je otroku revna dekla, ki najde ob trdem delu le pot v otrokovo dušo in jo upoznava z Bogom, kakor pa njegova prava mati, ki ga je sicer rodila, ga hrani, oblači in redi, njegovega duhovnega življenja pa ji ni mar.

Kolikega pomena je včasih za vse poznejše življenje vzgojni vpliv zveste, vdane varuške v otroških letih, razvidimo iz življenja marsikaterega velikega duha, pesnika, umetnika, misleca. Varuška je pripravila in položila vanj temelj, na katerem je rasla, se oblikovala in razvijala po svoje vsa poznejša izobrazba, drugače kakor se je gradila v tovariših. Po redu in pravici bi bila to sicer materina dolžnost, toda strune ne pojo vsaki roki enako, in tudi na otroško dušo vpliva ta z vse večjo silo kakor kdo drugi.

Žal, se nam redčijo vrste deklet, ki so včasih prihajale v družine kot služabnice (deloma tudi ostajale v družini kot sestre in tete), preproste in skromne, a tihe in blage. Rade so se udeleževale med ostalim delom tudi vzgojnega dela.

Morebiti so zorele dekleta drugače ob starem domačem ročnem delu: pri kolovratu, za statvami, kakor zore zdej ob brnenju modernih strojev. Tam so se

zatapljale v poezijo, poslušale pripovedke, zamišljale se vase, ko so predle in delale tiho in potrpežljivo in postajale polagoma resnobnejše, zrelejše, manj vihrave, bolj ustaljene, bolj materinske. — Stroji pa hočejo le naglice, le mrzličnega snovanja, prinašajo s seboj nemir in vrvenje in uglašajo sčasoma tako še človeka v svoj divji vrvež. Samote več ne prenese, ne pozna potrpljenja. Od zabave se mu hoče le na novo zabavo. Za tihe, preproste radosti življenja nima več čuta.

Krive smo morda tudi današnje matere same, da nam zmanjkuje prvovrstnih pomočnic v družinah, ker jih ne cenimo, ker smo bolj gospodinje kakor matere in žene, ker si jih tedaj ne vzgojimo.

Morda nam je vse drugo važnejše kakor srčna kakovost deklet: važnejši njihov zunanji nastop in gospodarska porabnost. Da bi jim dale dom, to nam ne pride niti od daleč na um.

Krasna poglavja o duhovnem materinstvu pa nam piše v vseh krščanskih dobah zgodovina popolne ljubezni, deviške in posvečene, ki gori mimo vsega minljivega naravnost k Bogu. Zaradi jasnosti pripominjam, da tu ne govorim o tistih, ki so ostali samski, ker je njihova ljubezen majhna, tako majhna, da se ne marajo podariti nikomur, niti človeku niti Bogu. Bojé se žrtev in težav, katere prinaša zakon; boje se enako — popolne odpovedi, ki bi morala zavzeti vse njihove misli in želje, vse besede in dela, vse njihovo življenje, če bi se popolno podarili Bogu.

Govorim o drugih. O tistih, ki so hoteli storiti več in so tudi storili več, kakor pa da bi se bili podarili človeku v ljubezensko zvezo, v zakon. O tistih govorim, ki so se podarili z vsem srcem, s celo dušo in z nedotaknjanim telesom neposredno Bogu. Ti nimajo telesnih otrok, iz njihove ljubezni pa se rodé vedno in vedno novi otroci božji.

Koliko vzgojnega dela se je že izvršilo za samostanskimi zidovi in kako lepega! Koliko sirot je tam dobilo zopet dom! Koliko otrok čez dan brezdomnih, ker sta oče in mati za dne z doma, na lovu za zaslužkom (ali ker je njihovo stanovanje tako bedno, da gredo vnanje še spat neradi in da z grozo čimprej iz njega zopet bežé)! Koliko takih otrok je dobilo tam za temi zidovi zavetja za čas svojega brezdomstva!

Kako razsežno materinsko službo vršé usmiljenke po bolnicah! Tega tolažijo, onemu pomagajo, tretjega bodré, četrtega ljubeznivo opominjajo, vsem pa strežejo. Koliko jih tam umrje daleč od svojcev: sestre usmiljenke molijo z njimi, kadar umirajo, jim namesto mater, sestrá, žená in otrok brišejo smrtni pot in izročajo s svojo molitvijo njihove duše v roke Stvarnikove.

Koliko izobraženih deklet hodi isto pot ljubezni zunaj samostanskih zidov, med svetom!

Tako gredó n. pr. na Francoskem dekleta odlične vzgoje v mračne predmestne kote, v bivališča bede in ubošva. Ondi opravljajo telesno delo, kuhajo in perejo, pomivajo, povijajo otroke in prinašajo vode, zlasti še tedaj, kadar tega ne more gospodinja in nima nikogar, ki bi ji pomagal. Ničesar jih ni strah, ne mrčesa ne trde neprijazne besede. Pa si kmalu utrdijo tla pod nogami, pridobé si prijateljstva, ki ga hité ljudem brž preobračati v prijateljstvo božje. Trdijo, da so ti moderni apostoli najmočnejši činitelj dušnega pastirstva v zmaterializiranem, razkristjanjenem francoskem predmestju.

In misijonarji! In misijonske sestre! Tudi ti junaško zapuščajo kulturno in ugodno urejene razmere v domovini in si volijo življenje, polno trpljenja in odpovedi, da postajajo divjakom oče in mati, brat in sestra, učitelj, svetovavec, zdravnik in duhovnik — skratka vse v eni osebi.

Kako polna takih nalog je tudi pastirska služba duhovniška! Koliko notranjega zdravja in tolažbe deli »duhovni oče« že samo v spovednici! Koliko s prižnice! Koliko izven božje službe s socialnim in izobraževalnim delom, s tolažbo in s prijateljskim svetom tu in tam!

Silno široko polje za tako delo ima časopisje, žal, da se tega često ne poslužuje, ga često celo oškoduje.

Lep krog za dejansko materinsko ljubezen je dan tudi Marijinim družbam. Vsaka Marijina družba tvori skupino, ki je lahko dobro orientirana v krogu, v katerem se giblje. Tako se more prav zelo dobrodejno in plemenito udeleževati v njem.

To vse je materinstvo in očetovstvo, ki je vse višje in važnejše, vse resnobnejše in težavnejše, kakor samo telesno materinstvo in očetovstvo. In vse izobraževalno delo, vsa telesna in duhovna dela usmiljenja, vsa dela ljubezni se oblikujejo najplemeniteje in najnežnejše po načinu in v slogu pravega poduhovljenega očetovstva in materinstva. Tega duhovnega materinstva in očetovstva smo se dolžni udeleževati vsi brez izjeme, vsak po svoji zmožnosti, v svojem krogu in obsegu. Ni ga, ki bi se mu smel odtegovati brez krivde.

H koncu poglavja o duhovnem materinstvu naj omenim, da veliko število neporočenih, samskih žen nikakor ni znak propadanja družine, kakor je bilo nekje zapisano. Propad ali procvit družine se snuje iz družine same. Zlu, ki najbolj ruši družino, se pravi: preveč materializma in premalo duhovnosti; saj je zgrajena družina vsa na požrtvovalnost, ljubezen in odpoved. Če pa ostajajo ženske neporočene, samske, iz večje ljubezni, da bi se tako mogle posvetiti neposredno Bogu in bližnjemu, z dušo in telesom, je to znak celó večje duhovnosti, dokaz lepšega razcvita družine. Saj je treba za tak poklic že izmlada gojiti večje, idealnejše duhovnosti. Tudi tistim ne moremo očitati materializma, ki se pokore raznim nujnim razlogom: bolehnosti, otroški skrbi za roditelje itd. in se ne morejo ali ne marajo poročiti radi njih. Le tisti so samski iz materializma, ki ostanejo samski iz premajhne ljubezni, iz strahu pred trpljenjem in težavami v zakonu, iz bojazni za svojo udobnost in podobno. Ti so pač vseskozi prepojeni z materializmom.

SADOVI MATERINSTVA IN OČETOVSTVA

Briga za dete od telesnega rojstva dalje — vzreja in vzgoja z vsem, kar obsega, polagoma izpopolnjuje očeta in mater. Iz očetovstva in materinstva, poduhovljenega po pravi otrokovi vzgoji, zoré bogati sadovi mlademu življenju. Pa ne samo temu. Tudi očetu in materi ozarja življenje ogenj, ki sta ga vžgala v otroških dušah. Požrtvovalna poduhovljena ljubezen pregreje po otrocih vse naše življenje. Po njej postanejo naša srca vsa otroška, vsa sončna in ostajajo taka tudi v trpljenju in v težavah. In težav nam ne manjka. Saj vemo, da se kleše v naše življenje podoba božja zdaj z radostjo in lepoto, zdaj s trpljenjem in žalostjo, kar pač kleše tisti čas globlje in bolje, ali da povem drugače, kakor pač prav takrat hoče od nas Bog.

Vemo dalje, kako nam je za otroke nujno treba preprostega srca, da moremo otrokom z njim vedno biti »blizu«. »Blizu« pa jim moramo biti, če naj jih vzgajamo.

Kakor je antena tem boljša, čim bolj občutljiva je za vse zvočne valove iz ozračja, tako naj bi zveneli glasovi, načrti, tesnoba in svojsko otroško gledanje iz otroškega življenja čim najbolj v naše. Vsemu temu pa moremo prislusniti tem natančneje, čim globlja, popolnejša in čistejša, čim večja in resničnejša je naša ljubezen.

Ne mislim, da moremo, niti da smemo vsiljivo in nasilno vdirati v tihe globine otroške duše.

Tam se veže in snuje notranje življenje naravnost iz njihove vesti k Bogu. Tam se v nedotaknjenem, nedolžnem srcu porajajo čustva, dramijo misli, spčenjajo dela, ki so v svojem izvoru tako nežna in nedotekljiva, da ne prenesejo drugega pogleda kakor božjega. Če jih brezčutno razgališ, bolé kakor oskrunjene. Človeška roka je preokorna za take čudovite tkanine. Če seže po njih, se rade raztrgajo.

Na mestu pa bodimo z vsem srcem, kadar nas otroci potrebujejo. »Tuhtajmo« z njimi, veselimo se z njimi, z njimi žalujmo. Glejmo kakor z njihovimi očmi, čutimo kakor z njihovimi srci. Bodimo močni, da nam mali morejo zaupati, hkrati pa ponižni in majhni, da se moremo od njih tudi učiti. Kajti mnogo smo pozabili v poznejših letih iz otroških let.

Materinska in očetovska ljubezen se razliva tedaj kot blagoslov tudi na naše lastno življenje. V naše misli in želje, v naše besede in v ves naš značaj se kleše iz te ljubezni bolj in bolj odločna in jasna postava božja: »Tako Bog hoče, tega Bog noče.«

(Dalje prihodnjič.)

NA KAJ PAZIMO PRI NAKUPOVANJU GOSPODARSKIH PREDMETOV

V gospodinjski stroki izobrazena žena lahko močno vpliva na kakovost gospodinjskih predmetov, predvsem pohištva, posode, orodja itd., ki ga kupujemo ali naročamo v trgovinah, kjer prodajajo omenjeno blago. Ako pa zna te predmete še pravilno preceniti, more vplivati ugodno tudi na ceno teh prodajnih predmetov.

Večina gospodinj se žal zadovolji z vsem, kar ji pač trgovec ponudi in proda. S tem pa, da kupuje vse od kraja, oškoduje v prvi vrsti sebe, potem pa tudi vse ostale gospodinj, ki so primorane, da kupujejo samo tisto blago in pod istimi pogoji, ker trgovec pač nima v zalogi drugega kot to, po čemer je največ povpraševanja, kakor je običajni odgovor prodajalca.

Vsaki gospodinj ter splošnemu blagostanju pa je v korist, ako kupec (gospodinja) vé, na kaj mora paziti, kadar kupuje ali naroča gospodinjske potrebščine in drugo. Za to pa je treba razen znanja o blagu ali tvarinah vedeti še marsikaj, kar se tiče poedinih predmetov, potrebščin in njih namena.

Predvsem naj se gospodinj pred vsakim nakupovanjem vprašajo tole:

1. Ali resnično potrebujem to, kar nameravam kupiti?

2. V katere namene naj mi predmet služi in kakšen mora biti, da bo kos vsem nalogam? Pri strojih, posebno kuhinjskih, pa naj premislijo še, ali je stroj res primeren njihovemu obratu, ali se ne zamudé preveč, ko stroj sestavljajo, nato zrežejo ali zmeljejo živilo, ga zopet razstavijo

in umijejo. Mogoče bi se isto delo dalo opraviti z nožem in na roko hitreje, itd.

Prvo, kar zahtevamo od vsake potrebščine, je, da je napravljena s **m o t r e n o**. To se pravi, da so n. pr. stoli narejeni tako, da na njih dobro, udobno sedimo, da morajo mize stati trdno, da omare brez truda odpiramo in zapiramo ter da imajo dovolj premišljeno oddeljenega in predeljenega prostora za shranjevanje vsega potrebnega. Predali morajo teči gladko in lahko ven in noter, peči naj grejejo sobe ne pa dimnikov, vrči naj so taki, da izlivamo iz njih tekočine le v skodelice, ne pa po prtju itd. Vsaka potrebščina mora torej imeti natančno določene lastnosti, da ustreza tem in podobnim zahtevam v širšem in ožjem pomenu.

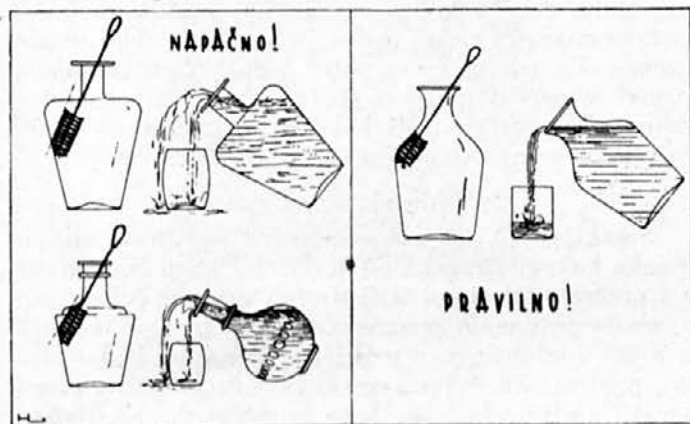
Oglejmo si nekaj gospodinjskih predmetov! Na sliki vidimo pravilno narejen porcelanast vrč, okrog njega pa razne dele drugih vrčev z različnimi napakami. Teh napak nam ni treba dolgo iskati. Ena najpogostejših je, da je vrč spodaj preozek, radi tega ima premajhno podporno ploskev, se zelo rad prevrne in pri tem seveda ubije. Tudi o d p r t i n a vratu je dosti premajhna, da bi mogli seči z roko vanj ter ga temeljito umiti in zbrisati. Podobne napake imajo zelo pogosto tudi vrči za vodo (glej sliko!). Zelo nepraktičen n. pr. je tudi vrč ali steklenica, pri kateri prehaja vrh nji del v o s t r e m kotu v cilindrično vrat. Posledica tega je, da ima zrak premalo dostopa v steklenico, kar povzroča brizganje vode, ki ne more dobro iztekati, kadar izlivamo. Kota, kjer se začne vrat, pa ne dosežemo z nobeno metlico in ga ne moremo na noben način osnažiti. Preveč zaokrožen rob na vratu povzroča, da se razliva voda po znanji strani steklenice, oglati dno pa otežkoča temeljito čiščenje.

Pri steklenici in vrču, ki sta pravilno narejena, pa opazimo, da prehaja steklenica polagoma, krivuljasto v vrat; zrak ima lahek dostop v notranjščino in pri prelivanju ne opazimo nikakega brizganja vode. Vrat ima oster rob, zato voda

lepo izteka in se ne poceja po steklenici. Dno je znotraj zaokroženo, da steklenico lahko snažimo. Pripravna je za držanje in ker ima široko dno, tudi trdno stoji ter jo lahko postavljamo iz rok brez strahu, da bi se prekucnila in padla na tla.

Na vse te našteje napake je treba paziti posebno pri nakupovanju izdelkov iz porcelana, stekla in podobnih snovi.

Še na slabše kakor pri omenjeni posodi pa naletimo dostikrat pri jedilnem orodju (priboru). Vse vilice po nizki ceni imajo žal tele velike napake: Roglji imajo v prerezu pravokotno, namesto ovalne, okroglaste oblike; zaradi te napake otežkočajo in zamujajo snaženje ter povzročajo pri zbrisanju trganje kuhinjskih krp. Med roglji takih vilic kaj rada zaostajajo jedila, posebno če so ti pregesti (preblizu drug poleg drugega).

Pravilne in praktične so le tiste vilice, katerih roglji so v prerezu ovalni, da ni nikjer nobenih ostrih robov. Med posameznimi roglji mora biti dosti prostora (redke vilice!). Vedno morajo biti narejene iz enega samega kosa brez vsakih okraskov, ki otežkočajo snaženje.

Tudi noži niso brez napak. Pri teh je paziti na to, da so rezila brezpogojno le iz kromovega jekla, ki je neobčutljivo za kisline in ne rjavi. S tem si odvezamo ogromno vsakdanje delo — zamudno snaženje jedilnega orodja. Rezilo noža ne sme biti predolgo, ker zahteva pri rezanju veliko moči prav po nepotrebnem; če je ročaj zgoraj predrob in preokrogel, noža ne moremo krepko držati in tudi ne lahko rezati. Razni okraski (robovi, zajede) med ročajem in rezilom zadržujejo nesnago. Istotako so nepriročni preveliki in preteški noži. Posebno nehigijski v vseh ozirih so pa noži z ročaji, vloženi z lesom, biserno matico, kostjo in drugimi snovmi, ker se vložki sčasoma omažejo, odstopijo in nožev zaradi tega ni mogoče popolnoma očistiti.

Pri pravilnem nožu ročaj ni težji od rezila, ki ima določeno dolžino. Tudi nima nobenih zarez, ki bi zadrževale jedilne ostanke in nesnago. Rezilo je pri njem vlit v ročaj.

Žlice so v plošnem dobre, ker so vedno iz enega samega kosa in brez kakršnihkoli okraskov.

Kdor je imel poleg tu opisanih, nesmotreno in slabo narejenih posod, še dosti opravka z majhnimi,

stoječimi električnimi svetilkami s podstavkom, ki ni obtežen (iz lesa ali lahke pločevine, tako, da se luč prevrne takoj, ako se le malo zadene vanjo), ali z umivalnimi skledami, katerih stranske stene so popolnoma ravne (da jih ni mogoče držati), tisti se je dovolj prepričal o nepraktičnosti teh nesmotreno izdelanih predmetov; zato bo skušal kupovati samo tako blago, ki popolnoma ustreza svojemu namenu.

Gospodinje, ne kupujmo več nesmiselno in površno izdelanih predmetov!

S tem bomo primorale trgovce, da bodo naročali in prodajali samo predmete brez prej opisanih in podobnih napak — torej smotreno in natančno izdelano blago. Naj bi to opozorilo veljalo zlasti še nevestam, ki kupujejo za balo tako posodje in orodje. Ne kupuj sama! Naprosi skušeno gospodinjjo, da ti svetuje, če že nisi imela sama prilike poučiti se v teh stvareh.

Štefanija Humek.

KUHARSKA KNJIGA

V prejšnjih časih je bil poseben zaklad vsake boljše kuharice kupček majhnih listkov, na katerih je imela napisane posebne kuhinjske recepte, ki jih je skrbno zbirala leta in leta in jih prav tako skrbno varovala in spravljala po različnih škatlicah in debelih kuharskih knjigah. Kadar je katerega izmed njih rabila, je skrbno prebrskala vse listke drugega za drugim, dokler ni končno po polurnem ali še daljšem iskanju našla, kar je potrebovala, največkrat ga pa ni našla. Ti listki za današnje gospodinjstvo niso več primerni; sodobna gospodinja se zaveda resnice starega pregovora: čas je zlato, in ga zato ne more tratiti z dolgotrajnim iskanjem posameznega recepta. Tudi kuharska knjiga že ni več primerna. Sedanja gospodinja si je omislila posebno kartoteko, kjer ima pregledno napisana vsa jedila in način, kako se pripravljajo. Ta navodila niso gostobesedna; kratke naznačke zadostujejo. Vsa jedila ene vrste pridejo na en karton; tako jih imamo pregledno pred seboj in vidimo že na prvi pogled, katera jed je dražja in katera zahteva več časa za pripravo. Taka kartoteka bi zgleдалa približno takole:

I. Juhe (za 6 oseb):

Vrsta juhe	masi	moke	drugih pridatkov	vede	kosti	mesa	začimbe	časa za kuhanje	Priprava
	g	g		litr.					
zelenjadna juha	50	50	250 g zelenjadnih gomoljev	1 1/2	250 g	—	5 g soli juhskih začimb	25 min.	zelenjavo zrezati na rezance
krompirjeva juha	50	50	500 g krompirja na kocke zrezanega	1 1/2	250 g	—	isto	25 min.	začiniti z majaronom in poprom
goveja juha	—	—	100 g zelene i. peteršilja 25 g čebule poper	1 1/2	300 g in 30 g jetre	600	isto	2 1/2 ure	čebulo, kosti, zeleno pražiti
grahova juha	35	35	100 g graha 10 g čebule peteršilj	2	—	—	isto	2 uri	grah skuhati in pretlačiti, čebulo pražiti

II. Zakuhe (za 6 oseb):

Vrsta zakuhe	masti	moke	jetre	za- čimbe	različno	vode ali mleka	jajec	Priprava
	g					litr.		
vložki	50	250	—	sol	—	1/4	—	testo stepemo
vltiti rezanci	—	250	—	sol	—	1/8	1	—
jetrni cmoki	50	100	150	popr ma- jaron sol	kruhove drobtinice čebula	—	1	jetra zribamo, vse drugo zme- šamo, cmoke zakuhamo
testenine	—	—	—	—	—	—	—	zakuhamo 20 g za osebo
riž	—	—	—	—	—	—	—	zakuhamo 10 g za osebo

O p o m b a : Za navadne dni je najprimerneje, da zakuhamo kupljene oziroma že pripravljene testenine vseh vrst, dalje zдроб, riž itd., da si tako prihranimo čas in delo; zato smo zgoraj navedli samo množino zakuh na osebo. — O prikuhah in mesnih jedeh pa morda prihodnjic kaj.

KUHARICA

Čebulna juha s krompirjem.

Olupi in drobno zreži 2 srednje debeli (20 dkg) čebuli in ju praži v 6 dkg masti; ko se nekoliko zarumenita, ju potresi z žlico moke, in ko moka tudi nekoliko zarumeni, prilij 2 l tople vode in kuhaj pol ure. Nato prideni juhi velik ščep popra, nekoliko soli in dva srednje debela, olupljena, oprana in na majhne kocke zrezana krompirja. To vse skupaj kuhaj, da se krompir zmehča; prilij še žlico kisa. Ko prevre, deni juho v skledo.

Srbska pečenka.

Pol kilograma svežega svinjskega mesa posoli, položi v kozo in prideni na kolesca zrezano čebulo, žlico masti in žlico vode. Postavi pečenko v pečico in jo rumenkasto zapeci. (Ali jo pa deni v kozo, jo pokrij in praži na ognjišču, da se nekoliko zarumeni.) Nato potresi pečenko z velikim ščepom paprike in s pol žlice moke. Ko moka prav malo zarumeni, prilij 6 žlic redke kisle smetane, in ko pečenka v tej smetani prevre, jo zreži, oblij z omako in obloži s krompirjevim pirejem ali makaroni in deni na mizo.

Ocvrte rezine iz koruznega zdroba.

Stresi v pol litra zavrelega, osoljenega kropa četrt litra pšeničnega zdroba, prideni žlico olja in žličico drobno zrezane čebule. Napravi v sredi zdroba s kuhalnico do dna luknjo, da se zdrob v 10 minutah dobro prekuha; nato ga začni mešati, da se popolnoma zgosti. Kuhani zdrob stresi na desko in upodobi iz njega pedenj dolgo klobaso; to klobaso zreži na prst debele rezine, a vsako pomoči v raztepeno jajce ter jo v razbeljenem olju po obeh straneh rumenkasto ocvri.

Krompir v smetani.

Prevri v kozi četrt litra bolj redke kisle smetane, v katero si dejala nekoliko soli in velik ščep popra. Ko smetana zavre, stresi vanjo 4 kuhane, olupljene in na listke zrezane krompirje, ščep stolčnega muškata

in žličico zelenega peteršilja. Ko vse skupaj 10 minut vre, premešaj in postavi ta krompir kot prikuho na mizo.

Rezančna potica.

(Uporabi ostanke mesa in rezancev.)

Mešaj dva rumenjaka in prideni majhen krožnik drobnih ali širokih rezancev, ki si jih skuhala v osoljeni, mastni goveji juhi in nekoliko ohladila; dobro premešaj in prideni sneg 2 beljakov. Ko si vse narahlo premešala, deni polovico rezancev v pomazano kozo, po vrhu razmaži mesni nadev in na nadev deni ostale rezance. Po rezancih pa polij 2 žlici kisle smetane, postavi v pečico in speci. Pečeno zreži in postavi s fižolovo, krompirjevo ali kako drugo solato na mizo. Prav tako pripraviš potico iz ostalih rezancev.

Mesni nadev.

Seseklaj 10—15 dkg kuhanega govejega ali pa ostanke kakega drugega mesa. Deni v kozo žlico masti in v razgreto stresi pol žlice drobno zrezane čebule. Ko se čebula prav malo zarumeni, prideni zrezano meso in ga praži 2 minuti; nato prilij par žlic juhe in ko prevre, prideni ščep popra in žličico drobno zrezanega peteršilja ali drobnjaka. Nato primešaj še eno drobno in raztepeno jajce in nekoliko soli. Ko dobro premešaš, je nadev gotov.

Riževa solata.

(Uporabi ostanke praženega riža in kuhanega korenja.)

Praženi in ohlajeni riž stresi v skledo, prilij olje in kis, dobro premešaj in prideni za vsak krožnik riža po 2 dobro sesekljeni kisli kumarici; če imaš kaj svežega, kuhanega graha ali korenja (n. pr. korenje, ki si ga kuhala v juhi), ga zreži na drobne rezance in dodaj rižu.

Ocvirkovi hlebčki.

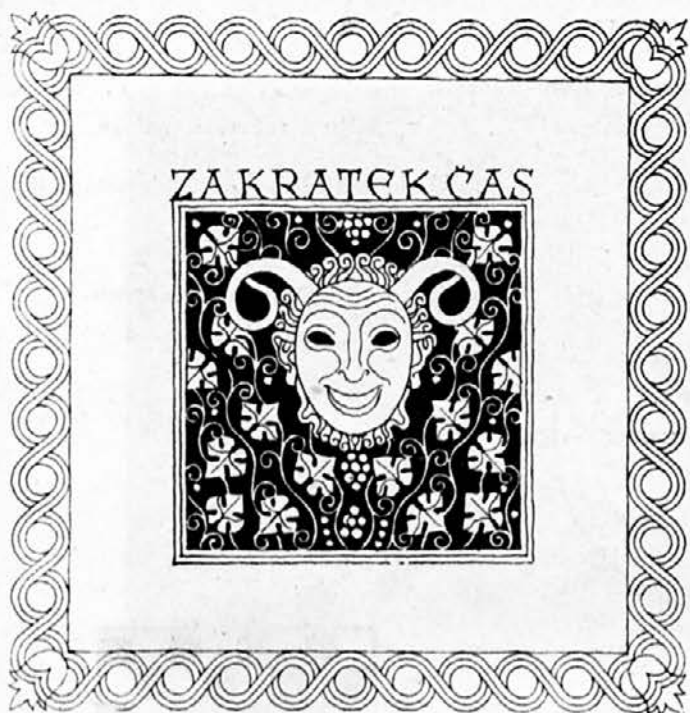
Stresi na desko 25 dkg moke, 5 dkg mrzlih, drobno sesekljanih ocvirkov, 5 dkg sirovega masla, eno jajce, 4 žlice mrzlega mleka, 8 dkg sladkorja, žličico limonovih lupin, ščep cimeta in pol žličice sode. Iz vsega tega napravi testo, razvaljaj ga trikrat zapored in ga zopet skupaj zloži tako, da pride v tri gube. Potem testo pokrij, da četrť ure počije. Nato ga zopet razvaljaj in izreži z obodcem na okrogle hlebčke (kot krofe). Pokladaj jih na pomazan pleh, pomaži z jajcem in speci.

Siróva hrana.

Danes je splošno priznано, da ljudje uživajo premalo siróve hrane. Siróvo hrano priporočajo zato, ker znanost dokazuje, da z zgolj kuhanimi jedili ne dobimo v telo vitaminov. Ti se namreč s kuhanjem uničijo. Zato je za zdravje zelo potrebno, da razen kuhane hrane uživamo mnogo sirove. Prav izvrstni vitamini so v rumenjaku. Torej: jajca uživaj siróva, ali vsaj samo v mehko kuhana. Tudi siróvo zelje je zelo bogato vitaminov. Je jako okusno, če si ga pripraviš z oljem, soljo in poprom. Sirovo maslo ima vitamine, v topljenem jih ni več. Vse solate, sadje (zlasti v koži), sočivje, zelenjad, korenji, vse siróvo, ima mnogo vitaminov. Zlasti priporočajo uživanje limon, ki so posebno bogate vitaminov. Danes je že mnogo ljudi, ki sploh nobene kuhane hrane več ne uživajo. Za temi seveda ne pojdemo vsi, toda vsem veljaj pravilo: Uživajmo kar se dá mnogo siróve hrane! O tem bo Mladika še pisala.

M. R.

SMEŠNICE

Slutnja.

Ko je bil stari trgovski svetnik Murnik od zanesljive strani zvedel, da njegov blagajnik igra na borzi in da je njegovo gospodinjstvo neprimerno drago, ga je dal poklicati predse.

»Gospod Zaletel,« je rekel prijazno, »v štirinajstih dneh vam bom blagajno pregledal.«

»Dobro, gospod svetnik!«

Naslednja dva tedna sta bila za blagajnika jako naporna. Toda ob določenem času je bila blagajna v redu.

»Gospod Zaletel,« je rekel svetnik prijazno, »blagajna se ujema do vinarja. Jako sem zadovoljen! ... In zdaj izročimo vse delo vašemu nasledniku, ki sem ga kar s seboj pripeljal. Vi pa lahko ob prihodnjem roku greste!«

»Saj se blagajna vendar ujema!« je vzkliknil skrajno osupli Zaletel.

»No,« je vprašal gospod trgovski svetnik, »ali naj čakam, da se ne bo ujemala?«

Varčnost.

Oče (spremi sina, ki se popelje čez morje, na ladjo): »... In bodi previden prve čase, zlasti pri jedi, zastran morske bolezni... Jej vsaj kaj takega, kar je poceni!«

Človekoljub.

Žena: »Ali naj damo našo Mici medicino študirati, ali naj postane slikarica?«

Mož: »Hm — kje misliš, da bo najmanj škode napravila?«

Tudi dokaz.

Prijateljica: »... Pa je tvoj bodoči mož tudi izobražen?«

Nevesta: »In še kako! Že zdaj je baje v neki knjigarni dolžan nad tisoč dinarjev.«

Nemogoče.

Mladi doktor juris, Čelešnik, ima pozneje prevzeti pisarno svojega očeta, bogatega odvetnika s sijajno klientelo, in se kar najbolj bogato oženiti. Prej pa mora še dovršiti predpisano prakso pri sodišču. Zato krene oče k svojemu staremu prijatelju, predsedniku, in ga prosi, da bi njegovega sina, ki ga družabne obveznosti preveč zaposlujejo, dodelil oddelku, kjer je manj dela.

»Nemogoče, dragi prijatelj!« odvrne predsednik, »popolnoma nemogoče! Vsi oddelki, kjer ni nič dela, so izredno prenapolnjeni!«

Sijajen dokaz.

V večji družbi so se prepirali, kdo je bolj ničemuren, ali moški ali ženske. Slednje so odločno trdile, da moški, in so to dokazovale na različne spretne načine.

Kar se oglasi mlado dekle, ki je dozdej molčalo, in pravi: »To nikakor ni res — moški so mnogo manj ničemurni in to lahko takoj neizpodbitno dokažem: Najlepši med navzočnimi gospodi si je celo pozabil kravato natekniti.«

In vsi navzočni moški so se takoj potipali pod vratom.

Priprava.

Ona: »Kaj, v strelski klub bi še rad vstopil? Ampak, ljubček, saj se to ne izplača več!«

On: »Zakaj pa ne?«

Ona: »I no, najpozneje v treh mesecih bova že poročena!«

Čudno.

»... Čudno. Pred poroko si mi zmerom pravila, kako si strašno bogata, zdaj se je pa izkazalo, da nimaš niti fickle!«

»I, saj se je meni še bolj čudno zdelo, da si mi verjel.«

Škoda...!

Sodnik: »Vi ste rekli Komarju slepar, lump, tolovaj. Ali mu niste rekli tudi tat?«

Čebulca: »Oh, gospod sodnik! Na to sem pa v razburjenosti čisto pozabil!«

UGANKE

Urejata Peter Butkovič - Domen in Josip Novak.

Vremenska uganka za marec.

(Mirosljub, Vižmarje.)

Cupe, edni, hlah, ačei, depe, ikos, črtl, juši, geno, bmar, fses.

Črkovnica.

(Jožef Mlakar, Češnjica.)

Sestavi iz črk: a, a, a, a, a, a, a, a, a, b, c, č, č, d, e, e, e, e, e, g, g, i, i, i, i, j, j, j, k, k, l, l, l, m, m, n, n, n, o, o, o, p, p, r, r, r, r, s, s, s, s, t, t, t, u, v, v, z besede nastopnega pomena: mesec, kos mesa, vplivna oseba, samovladar, delavec, moško ime, razdvojenost, kar si vsakdo želi, sorodnik, sportno orodje. — V vsaki dobljeni besedi vzemi tri zaporedne črke, da dobiš rek.

Konjiček.

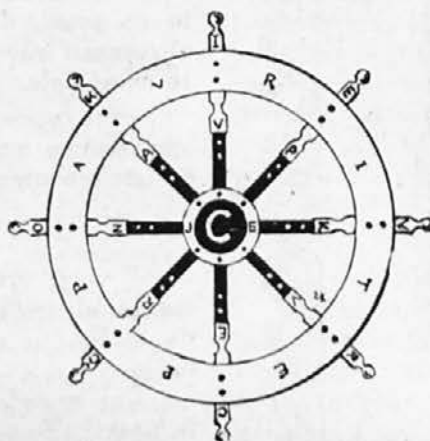
(France, Središče.)

Krmilo.

(Edi, Celje.)

Za glavno nagrado.

Sneg.

(Janez Ložar, Ljubljana.)

Šaljiva računski naloga.

(Nekdo, Ljubljana.)

Kako odšteješ 45 od 45, da ostane 45?

25 črk.

(Janez Ložar, Ljubljana.)

Kospipiblmvsatnaizosdr.

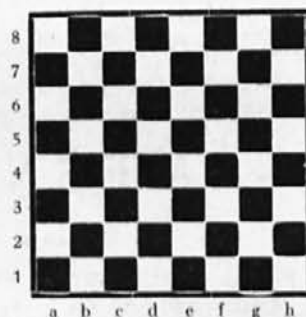
Spremenitev.

(—ol—, Št. Vid.)

S l i v a
+ . . + .
. + . + .
. + + . .
p e š k a

Šah.

(France, Središče.)

Beli: Lh8—c5 Črni: Th2—h4
Dd7—b5 Le7—h2
Tb3—a3 Te6—e8
Sh7—f6 Df2—f8
Tg7—h7 Le6—f5
Kb7—c8

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano. Tudi vse rokopise za ugank pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. Lepo risane ugank bomo primerno nagradili.

Rešitev ugank v februarški številki.

Vremenska uganka za februar. Ključ: svečnica, gad, miš, prt, zolj; pregovor: Če se svečnica jasna zdani, zima še dolgo trpi.

Čarobni kvadrat.

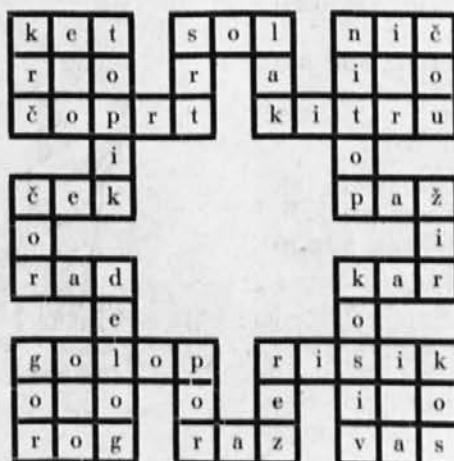
t o b a k
o b a r a
b a k e r
a r e n a
k a r a t

Pust. Trije kreguljčki na pokrivalu, trije trikotniki na suknji in trije čopki na hlačah kažejo, da je treba vzeti vsako tretjo dvojico črk od vrha proti levi. — Pred pustom so zrele neveste, v postu pa preste.

Zlogovnica. Plavica, ladja, Azija, čakalnica, uroki, jerebica, trepetlika, endivija, minorit, leopard. — Plačujte »Mladiko« redno!

Mreža. Navpične besede: petelin, kobilar, kanarec; vodoravne besede: Deborah, Belizar, pijanec.

Večna pot.

Srednje številke značijo soglasnike v dotičnih poljih. Ti soglasniki in vmesni samoglasniki dajo rek: Kot solnčni žarki so vzori. Gregorčič.

Dopolnilna uganka.

D i r a K e v r Č
O k a o R t a g A
L e s v l š č a S
G o ž e N i n o J
J u g l i n a v E
E m s o v o j e Z
V r t r O s k o L
O s t u D o r j A
L e v r A n a l T
K a č a K o v n O

Zedinjenje. Skupina črk na desni in levi sestoji iz 9 dvojic. Začni jemati dvojice na desni strani (prva dvojica) in hkrati na levi ter zgoraj posamezno črko, menjaje enkrat z leve, enkrat z desne strani. — Dobiš: Kadar so vas, cerkev in grad zedinjeni, je dobro za narod.

Ivana Kobilca, Poletje / Narodna galerija v Ljubljani

